

broedvogels
GREVELINGEN – 2008

- **BMP-plot inventarisatie**
- **kustvogels**
- **integrale telling**

Broedvogels **GREVELINGEN – 2008**

- **BMP-plot inventarisatie**
- **kustvogels**
- **integrale telling**

veldwerk:

BMP-plots: Mark Hoekstein (bureau: Het Zeeuws Alternatief), Kees de Kraker (bureau Sandvicensis) en René van Loo (Staatsbosbeheer)

kustvogels: Mark Hoekstein, Sander Lilipaly, Rob Strucker, Pim Wolf (allen DPM in opdracht Waterdienst Rijkswaterstaat), René van Loo en Kees de Kraker

integrale telling: John Beijersbergen, Philipp Derks, Mark Hoekstein, William van der Hulle, André de Jonge, Wim Klein, Kees de Kraker, Theo de Kuiper, René van Loo, Willem Post, Nelly Sinnige,

rapportage: Kees de Kraker

Ecologisch adviesbureau SANDVICENSIS

Burghse ring 20

4328 LL Burgh-Haamstede

tel. 0111 - 653495

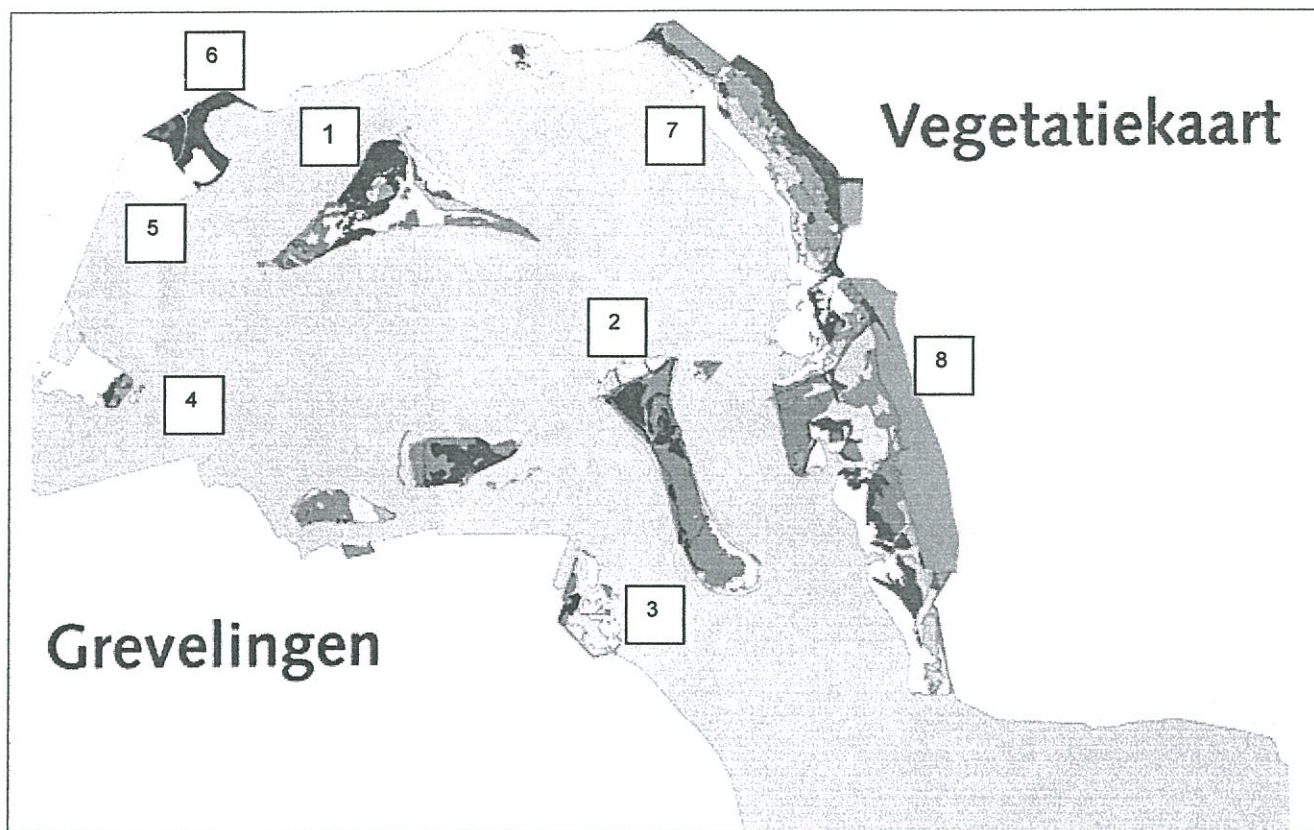
krakertjes@zeelandnet.nl

SANDVICENSIS - december 2008

Opdrachtgever: Staatsbosbeheer, Regio Zuid
Contactpersoon: William van der Hulle, opzichter Grevelingen
Haven van Bommenede 1
4316 PC Zonnemaire

Omslag: Oostoever Markenje.

Markenje is een van de belangrijkste broedgebieden voor kustvogels in de Grevelingen, waar 11 soorten kustvogels broeden. Peilbeheer en maaibeheer houden het gebied geschikt. Aan de voortgaande afslag van de westoever zal op termijn iets gedaan moeten worden. *Foto: Kees de Kraker.*

Figuur 1. Ligging BMP-plots in de Grevelingen

Namen BMP-plots

1. Hompelvoet
2. Veermansplaat
3. Slikken van Bommenede
4. Kabellaarsbank
5. Plasjes de Punt
6. Slik de Kil
7. Slikken van Flakkee-Noord
8. Slikken van Flakkee-Zuid

Inhoud

Inleiding	5
Samenvatting, aanbevelingen	6
Opzet van de broedvogelinventarisaties	9
Resultaten BMP-plots Grevelingen 2008	
◆ Algemeen overzicht	11
◆ Tabel	14
◆ 1. Hompelvoet	16
◆ 2. Veermansplaat	18
◆ 3. Slikken van Bommenede	20
◆ 4. Kabellaarsbank	22
◆ 5. Plasjes De Punt	24
◆ 6. Slik De Kil	26
◆ 7. Slikken van Flakkee-Noord	28
◆ 8. Slikken van Flakkee-Zuid	30
Bijlagen BMP-plots	
1. Inventarisatiegegevens BMP-plots	32
2. Bijzondere waarnemingen	34
Kustbroedvogels in 2008	36
Bespreking resultaten 2008	38
Integrale broedvogeltelling 2008	42
Bespreking resultaten	43
Dankwoord	48
Literatuur	48
Overzicht aantallen broedvogels sinds de afsluiting	50
Overzicht resultaten integrale telling 2008	54
Roofvogelkaart Grevelingen 2008	58

Inleiding

Algemeen

In 2000 werd een aanvang gemaakt met een gewijzigde opzet van de broedvogelinventarisaties in het Grevelingenbekken zoals die sinds de afdamming van het gebied in 1971 plaatsvonden (zie blz. 8). Jaarlijks worden de resultaten daarvan in een rapport vastgelegd. Hiermee wordt een overzicht gekregen hoe de ontwikkeling van het gebied voor broedvogels uitpakt. Enerzijds dient dit een wetenschappelijk belang en anderzijds verschaft het de beheerder – Staatsbosbeheer in opdracht van het Natuur- en Recreatieschap de Grevelingen – informatie over het belang van het gebied en de kwaliteit van het beheer. Het rapport dient als basis en motor voor concrete beheersmaatregelen.

Door meteen verslag te doen wordt voorkomen dat de inventarisatieresultaten jarenlang in een bureaulade blijven liggen zonder dat er wat mee gedaan wordt, zoals dat in het verleden wel het geval was.

2008

Dit jaar werd naast de BMP-plots en de kustvogels ook de rest van de Grevelingen weer op broedvogels onderzocht op de manier zoals dat al sinds de afsluiting van de Grevelingen gebeurt. Dat leverde weer aardig materiaal op voor het zicht op de langere termijnontwikkeling van het gebied.

Kustbroedvogels worden in de Grevelingen jaarlijks onderzocht omdat de ontwikkeling daarvan niet via BMP-plots te volgen is. Daarnaast vormen deze vogels een belangrijke doelgroep voor het beheer.

In dit rapport wordt dezelfde volgorde als in de voorgaande rapporten aangehouden. Dus eerst het BMP-gedeelte, vervolgens de kustvogels en tenslotte de bespreking van de integrale telling.

Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

BMP-plots

In 2008 werden in de gezamenlijke BMP-plots 76 soorten gevonden. Nieuwe soorten werden niet vastgesteld. Van de 76 soorten staat er bijna een kwart (18) op de Rode Lijst.

In vergelijking met 2007 liep het soortenaantal achteruit (83→76). In dat opzicht was 2008 een minder goed jaar. Ook het aantal soorten dat een afname vertoonde lag in 2008 veel hoger dan het aantal soorten dat een toename liet zien. Gezien het opvallende verschil tussen toe- en afname van soorten bij de verschillende inventarisators, wordt naast gebiedsverschillen ook een persoonsgebonden factor voor deze afname verondersteld. Omdat onduidelijk is in hoeverre de achteruitgang die uit de cijfers spreekt, berust op werkelijke afname worden hieruit geen algemene conclusies getrokken en alleen per plot een aantal ontwikkelingen besproken. Voor het verloop van de ontwikkeling op langere termijn wordt verwezen naar de bespreking van de integrale telling.

De stippenkaarten met broedterritoria per soort berusten in het archief van het Staatsbosbeheer op Bommenede, waar ook de basisgegevens van voorgaande jaren zijn opgeslagen.

Kustvogels

Kustvogels vormen een karakteristieke groep van het open landschap langs de kust. Voor de Grevelingen is dit kustlandschap een van de belangrijkste doeltypen. Het grootschalig broedgebied voor pioniersoorten dat ontstond na het wegvallen van het getij en instellen van een vast peil, is na verloop van tijd door toenemende begroeiing sterk afgenomen. Dit is een natuurlijk proces, maar met zorgvuldig beheer kunnen bepaalde delen, veelal laag gelegen terreinen, geschikt blijven als broedplaats voor kustvogels als sterns, Kluten en plevieren.

In 2008 kwamen heel wat kustvogels in de Grevelingen tot broeden, maar bij de Strandplevier, Visdief en Dwergstern lagen de aantallen beneden 2007, dat een topjaar bleek te zijn. Met name de internationaal belangrijke populatie van Strandplevier kwam belangrijk lager uit. Overigens bleef dit minder gunstige broedseizoen voor deze soort niet beperkt tot de Grevelingen.

Bontbekplevier, Kluut, Kokmeeuw en Grote Mantelmeeuw namen wat toe. Bij veel kustvogels lag het broedsucces hoger dan het magere resultaat in voorgaande jaren. Hopelijk vormt dit de basis voor de verdere toekomst.

De Grevelingen is internationaal van belang voor Strandplevier en Dwergstern.

Uit de - met uitzondering van de Strandplevier - toch nog mooie broedvogelaantallen, kan geconcludeerd worden dat het huidig kustvogelbeheer dat rust op de drie peilers: peilbeheer, onderhoud en gebiedsinrichting, succesvol is. De neergaande lijn die zich over een lange periode voordeed is in opwaartse zin omgebogen.

Voor kolonievogels in een meer begroeide omgeving als Kokmeeuw en Grote Stern lijken de omstandigheden in de Grevelingen ongeschikt geworden. Aanwezigheid van predatoren is daarbij een doorslaggevende factor. De grotere meeuwensoorten (zelf vaak belangrijke predatoren) hebben daar minder last van. De stand daarvan is stabiel of neemt toe.

Integrale telling

Eens in de drie jaar worden alle (bijna alle) gebieden in de Grevelingen geïventariseerd volgens de turfmethode. Bij deze inventarisatie is een brede groep van tellers betrokken, waaronder een aantal vrijwilligers.

Omdat de Grevelingen sinds de afsluiting in 1971 op deze wijze is geïventariseerd, is er een unieke gegevensreeks die de ontwikkeling van de broedvogelbevolking in het gebied vanaf de nulsituatie weergeeft. Hierin zijn de landschappelijke veranderingen weerspiegeld. Daarnaast wordt een goede indruk gekregen van de laatste ontwikkelingen die van belang zijn voor het beheer.

In totaal zijn dit jaar 88 soorten vastgesteld, waarvan 22 Rode Lijstsoorten. Sinds de afsluiting in 1971 zijn 117 vogelsoorten in de Grevelingen tot broeden gekomen.

Ten opzichte van 2005 bleek de Grauwe Gans flink toegenomen en was de Brandgans een nieuwkomer. De Nijlgans ging achteruit. Vermoedelijk zullen Grauwe Gans en Brandgans in de toekomst verder toenemen, maar naar verwachting zal dat niet meer zo veel zijn.

Met 33 territoria voor de Middelste Zaagbek vormt de Grevelingen het belangrijkste broedgebied voor deze soort in Nederland. De soort staat echter onder druk en het is de vraag of de Middelste Zaagbek zich op dit niveau zal kunnen handhaven.

De telresultaten laten een herstel zien van weidevogels, dat met name plaatsvond op de Slikken van Flakkee en de Veermansplaat. Het verwijderen van struweel en het huidige wat intensievere maaibeheer is succesvol voor weidevogels. Waar veel grote meeuwen broeden (Dwars in de Weg) kunnen weidevogels minder van het maaibeheer profiteren. Het beeld van de Slikken van Flakkee is mogelijk iets te optimistisch door een kleine dubbeltelling. De Scholekster deelt niet in dit herstel en vertoont een verdere afname. Dit is een landelijk fenomeen.

Bij de roofvogels valt de toename van de Havik op. Waarschijnlijk zal de stand van Havik niet veel hoger worden omdat de Grevelingen bijna helemaal bezet is. De Bruine Kiekendief vertoont lichte achteruitgang, deels wellicht als gevolg van toename Havik, anderzijds vanwege successie. Door die successie (meer geboomte) kon de Buizerd juist toenemen. De Sperwer is gevoelig voor predatie door Havik en profiteert daardoor minder van de bosvorming. Twee paar Boornvalken kwamen aan de rand van het gebied tot broeden.

Bij de Riet- en ruigtevogels viel een sterke toename van de Rietzanger op. Dit wordt vooral toegeschreven aan populatieherstel (West-Europa) en een mogelijk 'Breskenseffect'. Landelijk is het voorkomen van een flink aantal Cetti'zangers bijzonder. Deze zuidelijke soort heeft geprofiteerd van een reeks van zachte winters. De Slikken van Flakkee en de Veermansplaat herbergen de meeste Cetti'zangers. Bij tal van struweel- en bosvogels zette de oplopende lijn in de aantallen zich voort.

Met 172 paar Nachtegaal vormt de Grevelingen een aardig bolwerk voor deze soort, waar het in het oosten van het land toch minder goed mee gaat. Ook met de Goudvink, soort van rijk struweel, gaat het voorspoedig.

Minder voorspoedig gaat het met enkele soorten die de voorkeur geven aan een afwisseling van struweel en meer open terrein, zoals Braamsluiper, Grasmus en Kneu. Daarnaast was er ook verdere achteruitgang van kraaiachtigen en Ransuil, die geconfronteerd met Havik het onderspit moeten delven. De Ransuil verdween daardoor van de broedvogellijst.

Aanbevelingen

Telkens blijkt dat het belang van de integrale telling en jaarlijkse kustvogelinventarisatie voor een goed zicht op het functioneren van de Grevelingen voor broedvogels bijzonder groot is. In het veld wordt duidelijk waar de problemen liggen en wat de mogelijkheden zijn.

Op diverse plaatsen, zoals op de Veermansplaat en de Slikken van Flakkee-Zuid is door struweel te verwijderen meer openheid en veilig broedgebied voor weidevogels ontstaan. Met name in de eerste jaren na verwijderen van struweel is intensief maaibeheer nodig om de vereiste openheid te handhaven. Ook op Dwars in de Weg zou door de resterende struweelhaarden te verwijderen een aantrekkelijker broedgebied ontstaan. Al is het de vraag in hoeverre weidevogels hier kunnen profiteren vanwege de aanwezige meeuwenkolonie.

Het is duidelijk dat de goede resultaten van de kustbroedvogels in de Grevelingen niet mogelijk zijn zonder het sturen op een iets lager peil gedurende het broedseizoen. Daarnaast zijn gerichte maatregelen zoals het aanbrengen van schelpenvlakken, maaibeheer en isolatie van broedgebied belangrijk. Vanwege de lage ligging is het vaak lastig om werkzaamheden uit te voeren vanwege een natte slappe bodem. Alles moet dan ook klaar staan om te kunnen profiteren van tijdelijk droge omstandigheden of bevroren grond voor maatregelen als het verwijderen van overtollige vegetatie en het opbrengen van schelpen. Begrazing van kustvogelbroedterrein gedurende het broedseizoen moet vermeden worden.

Handhaving van het lagere peil vanaf half april tot half juli wordt nu als standaardprocedure door Rijkswaterstaat gehanteerd. De laatste jaren zijn de peilmarges (peil tussen -10 en -30 cm NAP) redelijk goed benut. Wel zou men zich buiten het broedseizoen op een gemiddelde kunnen richten dat nog wat dichterbij die -10 cm NAP ligt. Voor een verdere verruiming van de peilmarges, verdient het aanbeveling de mogelijkheden daartoe op te nemen in een volgend beheersplan (huidig 2004-2009). Een peil dat gedurende de broedtijd op circa -28 cm NAP ligt en dat daarbuiten schommelt tussen -25 en 0 cm NAP, met incidenteel (tweemaal: namelijk eind juli en half maart) hogere waterstanden tot + 15 cm NAP lijkt voor duurzame aanwezigheid van kustvogelbroedterrein ideaal. Een dergelijk peilbeheer vereist bovendien geen grootschalige en dure aanpassingen van de bestaande recreatieve infrastructuur. De incidentele verhoging zou op vaste dagen kunnen plaatsvinden zodat gebruikers hiervan op de hoogte zijn. Hiermee zou op zijn minst een aantal jaren geëxperimenteerd kunnen worden.

Evenals voorgaande jaren kan hier aan toegevoegd worden dat een aanzienlijke vergroting van de getijde invloed, zoals in de gebiedsvisie Zicht op de Grevelingen bepleit, tot een sterke afname van broedterrein en van kustvogels zal leiden. Het is een onjuiste voorstelling van zaken om te beweren dat het tegenovergestelde het geval zal zijn.

Veel aanbevelingen uit voorgaande verslagen zijn nog onverminderd van kracht en worden hier daarom nog eens herhaald:

Op Markenje is sprake van voortschrijdende oevererosie. Bij voorkeur zou dit opgelost moeten worden door het opspuiten van zand aan de westzijde. Berijding met machines zou door spoorvorming het natuurlijke karakter van het plaatje sterk aantasten. Steenbestorting tegen de oever moet worden vermeden. Dit trekt Zilvermeeuwen en vormt een schuilplaats voor ratten en marterachtigen. Ook voor de Kleine Stampersplaat zou opspuiting in de toekomst een mogelijkheid zijn om nog een gedeelte boven water te houden.

Verdieping van de geul rond het broedvogeleiland op de Slikken van Bommenede (om de eilandfunctie bij een lagere waterstand in stand te houden) kan uitgevoerd worden, door het uit te graven materiaal tegen het eiland aan te zetten. Hierbij is het van belang dat aangesloten wordt bij het profiel van het eiland (aflopend).

De gedane aanbevelingen met betrekking tot de Slikken van Flakkee-Zuid (aanleg drinkputten /plassen voor vee op de voormalige landbouwgronden) ten behoeve van broedvogels als Slobeend, Tureluur, Grutto, ganzen en allerlei vogels buiten het broedseizoen, lijken nog steeds zinvol.

In de grootste plas bij de Punt zou een eilandje gemaakt kunnen worden, wat de verdere ontwikkeling van een gemengde kolonie Aalscholvers + reigerachtigen zou stimuleren. Bij de bespreking van BMP-plot Plasjes de Punt komt nog een andere suggestie aan bod.

Bij de Kil zou door isolatie van een stuk rietland (brede geul) een broedeiland voor Lepelaars kunnen ontstaan.

Opzet van broedvogelinventarisaties in de Grevelingen

Met de sluiting van de Brouwersdam in 1971 ontstond het Grevelingenmeer. Na het instellen van een vast peil op -20 cm N.A.P. viel een deel van het voormalig intergetijdengebied voorgoed droog. Het merendeel van de drooggevallen gronden kreeg de bestemming natuur (ca. 2700 ha) en wordt sindsdien als zodanig beheerd. Door de terreinbeherende instantie – tot 1975 de Dienst der Domeinen en vanaf 1975 het Staatsbosbeheer (eerst zelfstandig, later in opdracht van het Natuur- en Recreatieschap de Grevelingen) – werd in samenwerking met anderen, jaarlijks het hele gebied op broedvogels geïnventariseerd.

Op deze wijze is een unieke reeks van gegevens tot stand gekomen, waarin de ontwikkeling van een gebied vanuit de nulsituatie tot een veel complexer geheel is vastgelegd. De resultaten daarvan zijn in een aantal rapporten verwerkt.

Sinds het begin van de tellingen is steeds volgens dezelfde methode gewerkt (turfmethode), waardoor de resultaten goed vergelijkbaar zijn. De resultaten geven een redelijke afspiegeling van de werkelijke aantallen broedvogels daar, waar het open gebied betreft. Voor weinig toegankelijke terreinen als riet, ruigte, struwelen en bossen was de gebruikelijke opzet niet zo geschikt. Bovendien geeft de turfmethode geen inzicht in de verspreiding van vogels in een bepaald gebied, waardoor deze voor het beheer minder bruikbaar zou zijn. Nauwkeuriger en meer informatie wordt verkregen met broedvogelkartering volgens de BMP-methode, deze sluit ook beter aan bij de praktijk elders in den lande. Omdat het ondoenlijk is het hele gebied jaarlijks op deze wijze te inventariseren, is gekozen voor:

1. jaarlijks, inventarisatie van een aantal representatieve proefvlakken volgens de BMP-methode
2. jaarlijks, inventarisatie van kustvogels in heel de Grevelingen
3. 1x per drie jaar, inventarisatie van alle soorten in heel de Grevelingen op dezelfde wijze als tot 1999 gebeurde (3 tellingen, turfmethode). Dus van 1971 t/m 1999 jaarlijks, vervolgens in 2002, 2005, **2008** enz.
4. de Hompelvoet en Markenje worden jaarlijks geïnventariseerd

Enkeel in de drie jaar wordt dus nog op de oude voet verder gegaan, zodat de opgebouwde gegevensreeks, die de ontwikkeling van heel de Grevelingen globaal weergeeft, gecontinueerd wordt. Daarnaast wordt meer detail-informatie verkregen door het nauwkeurig karteren van broedvogels in een aantal geselecteerde gebieden.

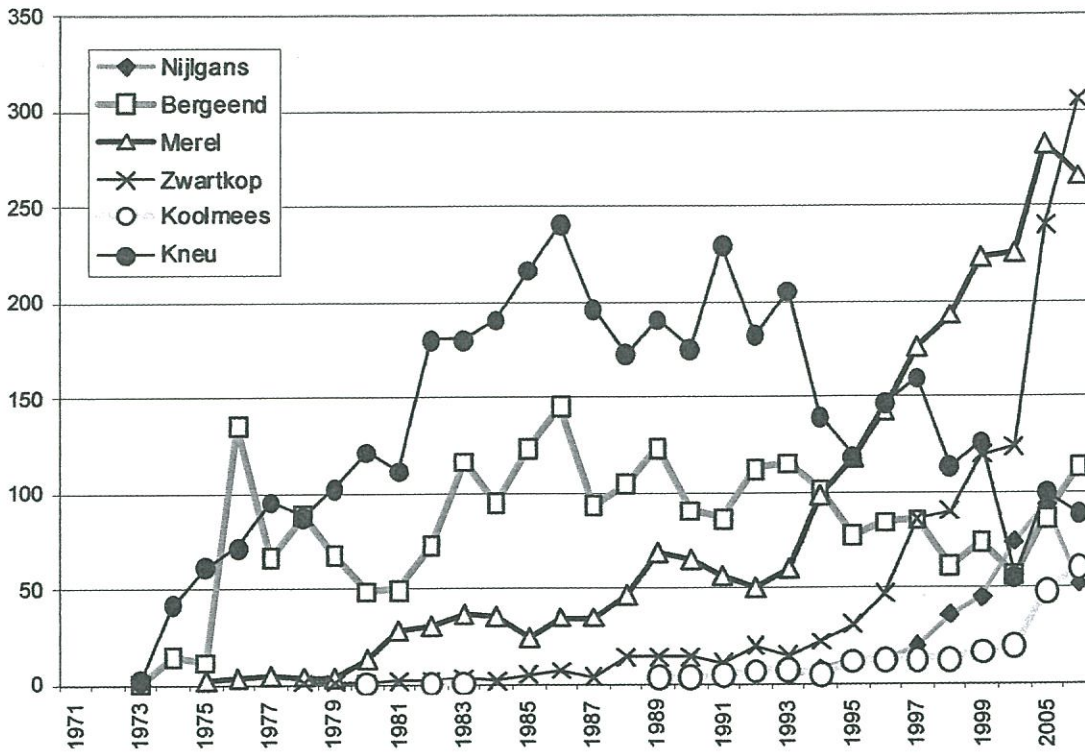
Omdat kustvogels vaak sterk geclusterd in kolonies broeden, heeft het werken met proefvlakken voor deze soorten weinig zin. Voor het beheer van de Grevelingen vormen kustvogels een belangrijke doelgroep. Jaarlijks worden de gegevens van alle broedgevallen van kustvogels in het Deltagebied door het Rijksinstituut voor Kust- en Zeeonderzoek verzameld. Deze instantie was van meet af aan ook betrokken bij de gebruikelijke inventarisaties in de Grevelingen. Vanwege het belang dat alle betrokkenen hechten aan informatie over het jaarlijks verloop van de aantallen broedende kustvogels in het gebied, worden deze nog steeds overal geteld, ook buiten de BMP-plots. In de Grevelingen wordt een deel van de gegevens in samenwerking met het RIKZ verzameld. Veranderingen met betrekking tot het RIKZ worden bij de paragraaf over kustvogels vermeld. De inventarisatiegegevens van de Hompelvoet en Markenje worden vastgelegd in het jaarlijkse rapport van de vogelwachters.

Turfmethode

Tijdens de inventarisatie worden alle waarnemingen die op een broedgeval / territorium duiden geturfd (per soort bij elkaar opgeteld). Veel soorten worden slechts eenmaal of tweemaal geteld, waarbij de hoogste score (binnen de datumgrenzen) als aantal broedvogels van het geïnventariseerde gebied wordt aangehouden. Door het geringe aantal bezoeken zijn de resultaten, met name in een meer gesloten landschap, sterk afhankelijk van weersomstandigheden en tijdstip van één enkele inventarisatie. Bepaalde soorten kunnen moeilijk vastgesteld worden (o.a. roofvogels, nachtvogels, sommige eenden). De ruimtelijke spreiding van soorten in een bepaald gebied wordt niet vastgelegd. Met relatief weinig inspanning wordt een groot gebied onderzocht.

BMP-Methode (Broedvogel Monitoring Plot)

Gestandaardiseerde methode waarbij verspreid in het broedseizoen een minimum aantal bezoeken aan een bepaald gebied (proefvlak) gebracht wordt en de soorten aan de hand van broedcriteria op kaart worden ingetekend. Na afloop van het broedseizoen worden de verschillende waarnemingen per soort samengevoegd en volgens vastgelegde regels (zoals: aantal waarnemingen binnen bepaalde datumgrenzen), het aantal territoria of broedgevallen vastgesteld. Op de plaats van het broedgeval of in het midden van het territorium komt een stip te staan. De stippenkaart legt dus de verspreiding van een soort in een gebied op overzichtelijke wijze vast.

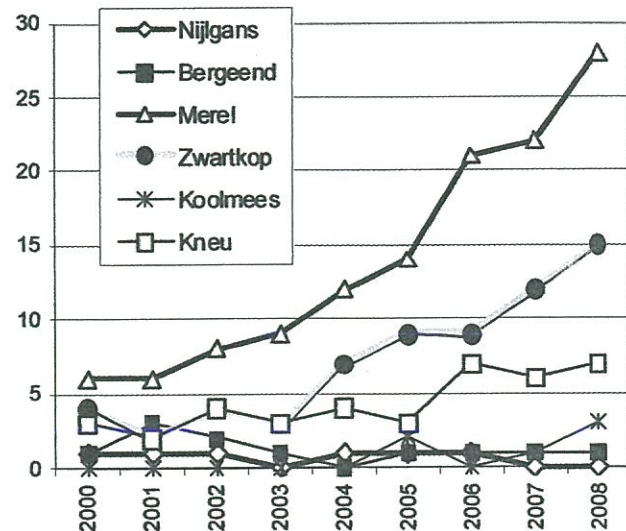
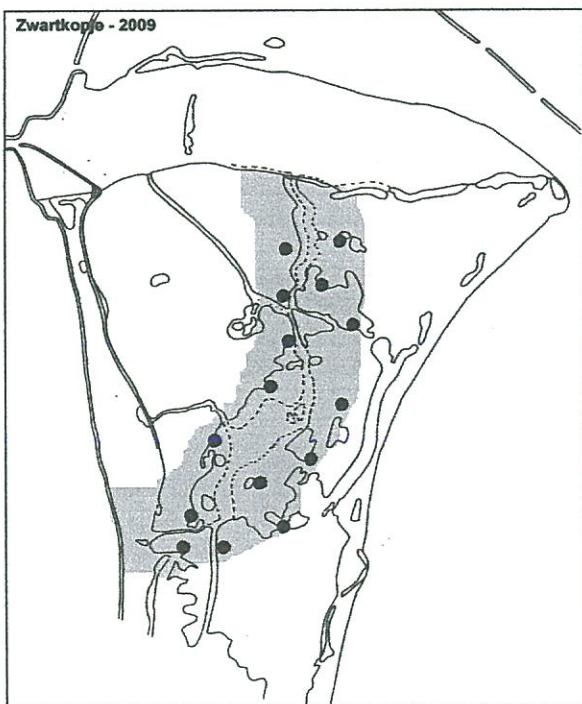
Figuur 2. Aantalsverloop van 6 soorten broedvogels in de Grevelingen sinds de afsluiting in 1971. Aantallen t/m 1999 jaarlijks, vervolgens 3-jaarlijks ('02, '05, '08). Bij kustvogels zijn ook na 1999 nog totaalaantallen voor de Grevelingen op jaarbasis beschikbaar.

Integrale tellingen

Dankzij de integrale tellingen kan het populatieverloop in heel de Grevelingen van iedere soort sinds de afsluiting (1971) in beeld gebracht worden (Figuur 2). Hierboven het verloop van Nijlgans (snel stijgende nieuwkomer), Bergeend (al vroeg aanwezig, maxima van 1983-1994, vervolgens afnemend met herstel in 2005), Merel (trage start sinds 1975, vanaf 1994 snel toenemend), Zwartkopje (trage start sinds 1978, na 1993 volgt een flinke toename), Koolmees (incidenteel aanwezig periode 1980-1990, 1991-2002 langzame toename, na 2002 sterker toenemend), Kneu (1973-1986 sterk toenemend, maximale aantallen 1982-1993, sinds 1994 afnemend met tussentijds wel enig herstel, o.a. in 2005).

BMP-plots

BMP-plots geven inzicht in vestigingspatroon en aantalsverloop van vogelsoorten binnen een plot.

Figuur 3. Verloop aantal territoria van enkele soorten in het BMP-plot Veermansplaat periode 2000-08 + verspreiding van het Zwartkopje in 2008.

Het aantalsverloop in dit plot volgt, voor wat de zangvogels betreft, in grote lijnen het totaal voor de Grevelingen

Resultaten Grevelingen – 2008

Weersomstandigheden (gegevens ontleend aan Hompelvoetarchief, neerslaghoeveelheid op Hompelvoet)

na een zachte winter (vorstperiode in december) volgden:

- maart – koud met vrij veel neerslag
 - april – vrij droog en eerste 3 weken aan de koude kant
 - mei – iets minder neerslag dan gemiddeld, eerste decade zeer zonnig en warm, tweede helft mei wisselend
 - juni – tamelijk droog en wisselend, nooit lang warm, soms onweersbuien
 - juli – erg nat en wisselvallig ; gemeten neerslag op de Hompelvoet 104,5 mm
- Met in totaal 210 mm neerslag van april t/m juli was het broedseizoen 2008 droger dan het langjarig gemiddelde (221).

Enkele opmerkingen bij het totaaloverzicht van de BMP-plots in 2008

Sinds de start van de BMP-plot inventarisaties in 2000 zijn 98 vogelsoorten vastgesteld, waarvan meer dan een kwart op de Rode Lijst (2004) voorkomt. In 2008 werden in de gezamenlijke BMP-plots 76 soorten gevonden. Nieuwe soorten werden niet vastgesteld.

Van de in 2008 vastgestelde broedvogelsoorten staan er 18 (24%) op de nieuwe Rode Lijst, waarvan in de categorie: Ernstig bedreigd – 0, Bedreigd – 1, Kwetsbaar – 8 en Gevoelig – 9 (Tabel 2).

Duidelijk beter dan in 2007 scoorden:

Grauwe Gans, **Dwergster**, Rietzanger, Zwartkop, Fitis, Koolmees, Ekster

een stuk slechter dan in 2007:

Wilde Eend, **Slobeend**, Kuifeend, **Middelste Zaagbek**, Waterral, Waterhoen, **Bontbekplevier**, **Visdief**, **Zomertortel**, **Koekoek**, Grote Bonte Specht, **Veldleeuwerik**, **Graspieper**, Winterkoning, Heggenmus, **Nachtegaal**, Merel, Zanglijster, Sprinkhaanzanger, Cetti'szanger, Braamsluiper, Tuinfluiter, Staartmees, Boomkruiper, Goudvink, **Kneu**

Zoals bovenstaande rijtje duidelijk maakt was 2008 voor veel soorten een minder goed jaar, met name zangvogels scoorden slechter dan in 2007. Nu was 2007 in veel opzichten een topjaar, zowel voor kustvogels als voor veel zangvogels. Bij nadere beschouwing van de ontwikkelingen per plot, blijkt echter dat de achteruitgang met name plaatsvond in de door René van Loo geïnventariseerde gedeelten (plot 4 t/m 8). Bij de andere plots gingen minstens evenveel soorten vooruit als achteruit. Het is dan ook aannemelijk dat hierbij deels ook een persoonlijk aspect meespeelt (bijvoorbeeld: meer tijd aan inventarisatie in 2007 dan 2008, andere tijdstippen, vaker ongunstige weersomstandigheden enz.). Hierdoor is het lastiger om uitspraken te doen over de geconstateerde veranderingen. Zoals al eens eerder betoogd, kan pas met zekerheid iets gezegd worden, wanneer een bepaalde verandering over meerdere jaren wordt vastgesteld (trend).. Het belang van een lange reeks waarnemingen is voor een juiste duiding van de aantalsontwikkeling dan ook evident. Overigens hoeven lang niet alle ontwikkelingen in de verschillende gebieden parallel te lopen. Een soort kan in het ene gebied nog toenemen en elders al op zijn retour zijn. Toch zijn dat doorgaans niet meer dan nuanceverschillen want in grote lijnen vinden overal in de Grevelingen dezelfde processen plaats. Wel fijn dat er dit jaar weer een integrale telling was. Hoewel de gezamenlijke BMP-plots doorgaans een goede indicatie zijn welke kant het op gaat (kustvogels uitgezonderd), krijg je toch een beter zicht op het totaal door alle gebieden te inventariseren. Meer algemene beschouwingen over toe- en afname vind u daarom vooral bij de bespreking van de resultaten van de integrale telling, achterin deze rapportage.

De achteruitgang van een aantal algemene soorten in de Grevelingen kan duidelijk gekoppeld worden aan de aanwezigheid van de Havik. We zien dezelfde ontwikkeling in een hele serie BMP-plots. Daarbij gaat het met name om Houtduif, Ekster en Zwarte Kraai en in mindere mate ook om Wilde Eend en Krakeend. Gezien de ervaringen op de Hompelvoet zou tussen de achteruitgang van de Middelste Zaagbek (Hompelvoet -1, Kabellaarsbank -1, Plasjes de Punt -2, Slik de Kil -1) en de toename van de Havik eveneens een verband kunnen bestaan. Bij de Ransuil, die niet meer terug kwam als broedvogel, is dat vrijwel zeker het geval.

Totaalverloop van de BMP-plots

Tabel 1. Totaal aan territoria van de 8 BMP-plots in de Grevelingen, periode 2000-2008.

Soort	00	01	02	03	04	05	06	07	08	Soort
1. Dodaars	6	5	5	5	4	4	4	8	6	Dodaars
2. Fuut	3	2	2	1	-	1	1	1	1	Fuut
3. Aalscholver	-	-	-	-	-	-	-	1	1	Aalscholver
4. Blauwe Reiger	-	1	2	2	4	4	4	6	6	Blauwe Reiger
5. Knobbelzwaan	2	2	4	1	2	2	-	1	2	Knobbelzwaan
6. Grauwe Gans	5	4	9	11	17	18	19	19	32	Grauwe Gans
7. Soepgans	-	-	-	-	-	-	1	1	-	Soepgans
8. Nijlgans	9	8	10	12	8	10	8	6	5	Nijlgans
9. Bergeend	14	15	28	31	20	22	24	20	19	Bergeend
10. Krakeend	9	11	9	11	8	9	9	11	4	Krakeend
11. Wintertaling	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Wintertaling
12. Wilde Eend	49	55	57	64	65	76	75	67	59	Wilde Eend
13. Slobeend	9	7	6	10	4	5	8	5	2	Slobeend
14. Tafeleend	2	-	1	-	-	1	-	-	1	Tafeleend
15. Kuifeend	14	9	8	13	9	12	6	12	8	Kuifeend
16. Midd. Zaagbek	4	4	7	8	9	9	12	13	8	Midd. Zaagbek
17. Br. Kiekendief	7	4	7	3	4	2	3	3	3	Br. Kiekendief
18. Bl. Kiekendief	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Bl. Kiekendief
19. Havik	-	-	-	0-1	1	2	2	2	3	Havik
20. Sperwer	-	1	3	3	2	2	2	2	1	Sperwer
21. Buizerd	2	1	3	2	1	-	1	2	2	Buizerd
22. Patrijs	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Patrijs
23. Kwartel	2	-	-	-	-	-	2	-	-	Kwartel
24. Fazant	n.g.	n.g.	20	20	15	17	22	18	16	Fazant
25. Waterral	2	-	-	2	2	1	3	4	2	Waterral
26. Waterhoen	10	6	2	6	7	7	6	9	6	Waterhoen
27. Meerkoet	14	14	21	19	15	21	17	16	14	Meerkoet
28. Scholekster	52	24	45	39	34	30	28	25	23	Scholekster
29. Kluut	37	49	47	58	77	70	85	115	99	Kluut
30. Kleine Plevier	-	-	-	-	-	-	1	1	1	Kleine Plevier
31. Bontbekplevier	6	6	3	2	3	5	4	6	3	Bontbekplevier
32. Strandplevier	17	16	17	24	32	29	35	33	15	Strandplevier
33. Kievit	68	26	56	61	73	54	55	55	50	Kievit
34. Watersnip	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Watersnip
35. Houtsnip	-	-	-	-	-	-	1	1	-	Houtsnip
36. Grutto	7	-	9	11	11	8	6	3	3	Grutto
37. Tureluur	26	14	27	28	29	25	18	21	21	Tureluur
38. Kokmeeuw	99	151	5	6	-	-	10	20	22	Kokmeeuw
39. Zwartkopmeeuw	-	2	-	-	-	-	-	2	-	Zwartkopmeeuw
40. Stormmeeuw	-	1	1	1	1	2	2	3	2	Stormmeeuw
41. Zilvermeeuw	2	7	7	6	6	8	6	5	10	Zilvermeeuw
42. Gr.Mantelmeeuw	-	-	-	-	-	-	1	1	2	Gr.Mantelmeeuw
43. Grote Stern	-	1	-	1	-	-	1	-	-	Grote Stern
44. Visdief	79	113	15	28	56	50	49	121	100	Visdief
45. Noordse Stern	1	1	4	4	14	8	9	9	10	Noordse Stern
46. Dwergstern	8	15	20	17	32	25	19	25	34	Dwergstern
47. Houtduif	53	68	62	52	42	31	42	37	28	Houtduif
48. Holenduif	1	1	3	2	3	2	-	-	-	Holenduif
49. Turkse tortel	1	-	-	-	1	-	-	-	-	Turkse tortel
50. Zomertortel	17	13	11	11	11	8	14	13	8	Zomertortel
51. Koekoek	12	11	14	14	11	12	14	14	9	Koekoek
52. Ransuil	1	1	4	2	5	3	4	3	-	Ransuil
53. Velduil	(1)	1	-	-	-	-	-	-	-	Velduil
54. Gr Bonte Specht	2	3	2	4	3	2	4	5	3	Gr Bonte Specht
55. Veldleeuwerik	34	14	41	41	42	44	43	44	35	Veldleeuwerik
56. Graspieper	18	15	23	24	36	31	43	43	37	Graspieper
57. Witte Kwikstaart	-	-	-	-	1	-	-	-	-	Witte Kwikstaart
58. Gele Kwikstaart	1	-	1	1	-	1	1	2	-	Gele Kwikstaart
59. Winterkoning	143	137	155	160	153	144	178	173	152	Winterkoning
60. Heggenmus	80	86	107	107	100	105	144	145	113	Heggenmus

Soort	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
61. Roodborst	11	9	21	26	31	29	45	45	41	Roodborst
62. Nachtegaal	48	42	38	50	47	53	56	61	50	Nachtegaal
63. Blauwborst	11	15	13	16	10	10	9	8	7	Blauwborst
64. Paapje	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Paapje
65. Roodborsttapuit	2	1	-	1	1	1	1	2	-	Roodborsttapuit
66. Merel	64	80	80	77	83	89	106	105	95	Merel
67. Zanglijster	18	21	29	24	21	28	41	37	28	Zanglijster
68. Grote Lijster	-	-	-	-	-	-	-	1	-	Grote Lijster
69. Sprinkhaanzanger	13	10	12	15	10	15	13	15	12	Sprinkhaanzanger
70. Cetti'zanger	-	-	-	-	1	1	2	6	4	Cetti'zanger
71. Snor	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Snor
72. Rietzanger	10	14	15	11	14	13	22	17	28	Rietzanger
73. Bosrietzanger	17	22	22	21	19	16	21	22	21	Bosrietzanger
74. Kleine Karekiet	25	35	43	40	31	31	27	23	17	Kleine Karekiet
75. Spotvogel	12	8	13	16	12	11	13	17	18	Spotvogel
76. Braamsluiper	32	28	28	30	29	36	35	30	22	Braamsluiper
77. Grasmus	118	91	87	90	88	91	94	75	79	Grasmus
78. Tuinfluiter	26	43	58	48	69	65	70	86	76	Tuinfluiter
79. Zwartkop	52	54	60	49	72	70	88	88	99	Zwartkop
80. Tjiftjaf	54	42	67	70	72	59	67	73	71	Tjiftjaf
81. Fitis	174	159	145	183	167	183	202	162	188	Fitis
82. Gr. Vliegenv.	-	-	-	-	-	-	2	3	-	Gr. Vliegenv.
83. Staartmees	4	7	7	12	10	16	15	21	15	Staatmees
84. Pimpelmees	3	4	8	7	7	10	13	16	14	Pimpelmees
85. Koolmees	14	15	15	14	16	18	22	21	24	Koolmees
86. Boomkruiper	-	-	-	-	-	-	2	3	1	Boomkruiper
87. Buidelmees	-	-	0-1	-	-	-	-	-	-	Buidelmees
88. Wielewaal	1	-	1	-	-	-	1	4	3	Wielewaal
89. Gaai	3	2	4	9	3	4	4	5	5	Gaai
90. Ekster	15	14	18	8	9	4	6	2	5	Ekster
91. Zwarte Kraai	9	7	10	7	6	4	5	2	3	Zwarte Kraai
92. Ringmus	-	-	-	-	1	-	-	-	-	Ringmus
93. Vink	1	-	3	4	1	3	7	9	7	Vink
94. Goudvink	-	-	2	7	5	6	14	17	12	Goudvink
95. Groenling	-	-	2	-	-	-	1	1	-	Groenling
96. Putter	1	-	2	1	-	-	2	3	2	Putter
97. Kneu	23	17	22	18	29	27	39	45	37	Kneu
98. Rietgors	25	28	27	28	28	34	41	26	28	Rietgors
Aantal soorten	74	68	75	73	72	71	82	83	76	Aantal soorten

n.g. = niet geteld cursief: in 2001 niet alle gebieden volledig onderzocht vanwege MKZ-crisis

Trend 2000-2008

vooral positief:

Blauwe Reiger, Grauwe Gans, Havik, Kluit, Stormmeeuw, **Graspieper**, Heggenmus, Roodborst, Merel, Rietzanger, Tuinfluiter, Zwartkop, Pimpelmees, Koolmees, Staartmees, Gaai, Vink, Goudvink, Kneu

vooral negatief:-

Fuut, Nijlgans, **Slobeend**, Bruine Kiekendief, Scholekster, **Grutto**, Houtduif, Blauwborst, Kleine Karekiet, Ekster, Zwarte Kraai

trend stabiel of sterk schommelend

Het verloop van de overige soorten is stabiel of min of meer schommelend zonder duidelijke trend

Aantallen broedvogels en dichtheid per 100 ha. in 2008

Tabel 2. Overzicht broedvogelaantallen per plot en dichtheid/100 ha. in de BMP-plots Grevelingen – 2008.

soort / gebied	RL	Hompelvoet		Veermansplaat		Slikken van Bommeneede		Kabbelaarsbank		Plasjes De Punt		Slijk de Kil		Slikken van Flakkee-Noord		Slikken van Flakkee-Zuid	
		open 8 ha 27%	dicht 22 ha 73%	open 5 ha 20%	dicht 20 ha 80%	open 75 ha 94%	dicht 5 ha 6%	open 4 ha 12%	dicht 30 ha 88%	open 6,5 ha 43%	dicht 8,5 ha 57%	open 11,5 ha 88%	dicht 1,5 ha 12%	open 25 ha 31%	dicht 55 ha 69%	open 90 ha 100%	dicht - -
grootte BMP-plot in ha. (circa)		30		25		80		34		15		13		80		90	
verhouding open gebied : struweel / bos (indicatief) percentage van het plot		open 8 ha 27%	dicht 22 ha 73%	open 5 ha 20%	dicht 20 ha 80%	open 75 ha 94%	dicht 5 ha 6%	open 4 ha 12%	dicht 30 ha 88%	open 6,5 ha 43%	dicht 8,5 ha 57%	open 11,5 ha 88%	dicht 1,5 ha 12%	open 25 ha 31%	dicht 55 ha 69%	open 90 ha 100%	dicht - -
aantal plot / dichtheid p/100 ha		totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100
1. Dodaars										6	40						
2. Fuut										1	7						
3. Aalscholver										1	7						
4. Blauwe Reiger										6	40						
5. Knobbelzwaan								1	3	1	7						
6. Grauwe Gans		16	53	4	16	2	3	2	6			8	61				
7. Soepgans																	
8. Nijlgans		3	10					1	3			1	8				
9. Bergeend		8	27	1	4	7	9	2	6			1	8				
10. Krakeend										3	20	1	8				
11. Wintertaling	K																
12. Wilde Eend		6	20	2	8	22	28	4	12	8	53	8	61	3	4	6	7
13. Slobeend	K											2	15				
14. Tafeleend										1	7						
15. Kuifeend										6	40	2	15				
16. Middelste Zaagbek	G	6	20	1	4							1	7				
17. Bruine Kiekendief						2	3					1	8				
18. Blauwe Kiekendief	G																
19. Havik		1	3	1	4	1	1	1	3					(1)	1		
20. Sperwer										1	7						
21. Buizerd				1	4									1	1		
22. Patrijs	K																
23. Kwartel																	
24. Fazant						7	9	1	3	2	13	2	15	4	5		
25. Waterral										1	7	1	8				
26. Waterhoen								2	6	2	13	2	15				
27. Meerkoet								2	6	9	60	3	23				
28. Scholekster		3	10			10	13	2	6			2	15	1	1	5	6
29. Kluut						53	66	17	54			29	223				
30. Kleine Plevier												1	8				
31. Bontbekplevier	K					3	4										
32. Strandplevier	B					13	16							2	3		
33. Kievit		1	3			12	15							3	4	34	37
34. Watersnip	B																
35. Houtsnip																	
36. Grutto	G															3	3
37. Tureluur	G	1	3			9	11							6	8	5	6
38. Kokmeeuw						22	28										
39. Zwartkopmeeuw																	
40. Stommeeuw						2	3										
41. Zilvermeeuw		1	3			5	6					4	31				
42. Grote Mantelmeeuw	G					1	1	1	3								
43. Grote Stern	B																
44. Visdief	K					57	71	15	45			28	216				
45. Noordse Stern						10	13										
46. Dwergstern	K					9	11					25	193				
47. Houtduif		6	20	10	40	5	6	2	6	2	13	2	15	1	1		
48. Holenduif																	
49. Turkse tortel																	
50. Zomertortel	K	2	7			2	3	1	3	1	7	1	8	1	1		
51. Koekoek	K	1	3	1	4	1	1	2	6	1	7	1	8	2	3		
52. Ransuil	K																
53. Velduil	EB																
54. Grote Bonte Specht				1	4			1	3					1	1		
55. Veldleeuwerik	G	2	7	2	9	6	8							5	9	20	22
56. Graspieper	G	2	7	2	9	16	20							10	13	7	8
57. Witte Kwikataart																	
58. Gele Kwikstaart	G																
59. Winterkoning		32	107	26	104	11	14	27	81	22	146	12	92	22	27		
60. Heggenmus		23	77	19	76	12	15	19	57	21	140	9	69	10	13		

soort / gebied (vervolg)	RL	Hompel- voet		Veermans- plaat		Slikken van Bommenede		Kabbelaars- bank		Plasjes De Punt		Slik de Kil		Slikken van Flakkee- Noord		Slikken van Flakkee- Zuid	
grootte BMP-plot in ha. (circa)		30		23		80		34		15		13		80		90	
verhouding open gebied : struweel / bos (indicatief) percentage van het plot		open 8 ha 27%	dicht 22 ha 73%	open 4 ha 17%	dicht 19 ha 83%	open 75 ha 94%	dicht 5 ha 6%	open 4 ha 12%	dicht 30 ha 88%	open 6,5 ha 43%	dicht 8,5 ha 57%	open 11,5 88%	dicht 1,5 ha 12%	open 25 ha 31%	dicht 55 ha 69%	open 90 ha 100%	dicht -
aantal plot / dichtheid n/100 ha		totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100	totaal	n/100
61. Roodborst		8	27	1	4			15	45	7	47	2	15	8	10		
62. Nachtegaal	K	12	40	8	32	1	1	12	36	8	53	2	15	7	9		
63. Blauwborst				3	12									4	5		
64. Paapje	B																
65. Roodborsttapuit																	
66. Merel		24	80	28	112	15	19	8	24	9	60	3	23	8	10		
67. Zanglijster		7	23	4	16	5	6	4	12	3	20	1	7	4	5		
68. Grote Lijster																	
69. Sprinkhaanzanger				2	8	3	4					2	15	5	6		
70. Cettiszanger		1	3											3	4		
71. Snor	K																
72. Rietzanger				1	4	8	10					9	69	10	13		
73. Bosrietzanger		3	10			9	11	1	3			4	31	4	5		
74. Kleine Karekiet						5	6	2	6	4	27	4	31	2	3		
75. Spotvogel	G	7	23	4	16	3	4	3	9					1	1		
76. Braamsluiper		3	10	9	32	4	5	2	6	1	7	1	7	2	3		
77. Grasmus		7	23	18	72	15	19	8	24			10	77	21	26		
78. Tuinfluiter		18	60	12	48	11	14	17	51	4	27	2	15	12	15		
79. Zwartkop		31	103	12	52	8	10	12	36	15	100	5	39	16	20		
80. Tjiftjaf		19	63	7	30	9	11	10	30	12	80	2	15	12	15		
81. Fitis		37	123	34	148	40	50	19	57	22	146	14	108	22	28		
82. Gr. Vliegenvanger	G																
83. Staartmees						1	1	6	18	3	20	2	15	3	4		
84. Pimpelmees								4	12	4	27	1	8	5	6		
85. Koolmees		1	3	1	4			7	21	6	40	1	7	8	10		
86. Boomkruiper								1	3								
87. Buidelmees																	
88. Wielewaal	K	1	3	1	4			1	3								
89. Gaai				1	4	1	1	1	3	1	7			1	1		
90. Ekster						2	3	1	3	1	7	1	8				
91. Zwarte Kraai						2	3	1	3								
92. Ringmus	G																
93. Vink								3	9	1	7			3	4		
94. Goudvink		4	13	2	9			2	6	3	20			1	1		
95. Groenling																	
96. Putter														2	3		
97. Kneu	G	1	3	6	26	15	19	4	12	2	13	3	23	6	8		
98. Rietgors				3	13	6	8	1	3			6	46	12	15		
aantal ex. / dichtheid		298	992	228	912	463	579	230	676	201	1339	222	1708	253	316	80	110
aantal soorten 2008		34		33		46		43		37		47		42		7	
aantal RL-soorten		9		8		12		8		4		8		9		4	
gebied		Hompel- voet		Veermans- plaat		Slikken van Bommenede		Kabbelaars- bank		Plasjes De Punt		Slik de Kil		Slikken van Flakkee- Noord		Slikken van Flakkee- Zuid	

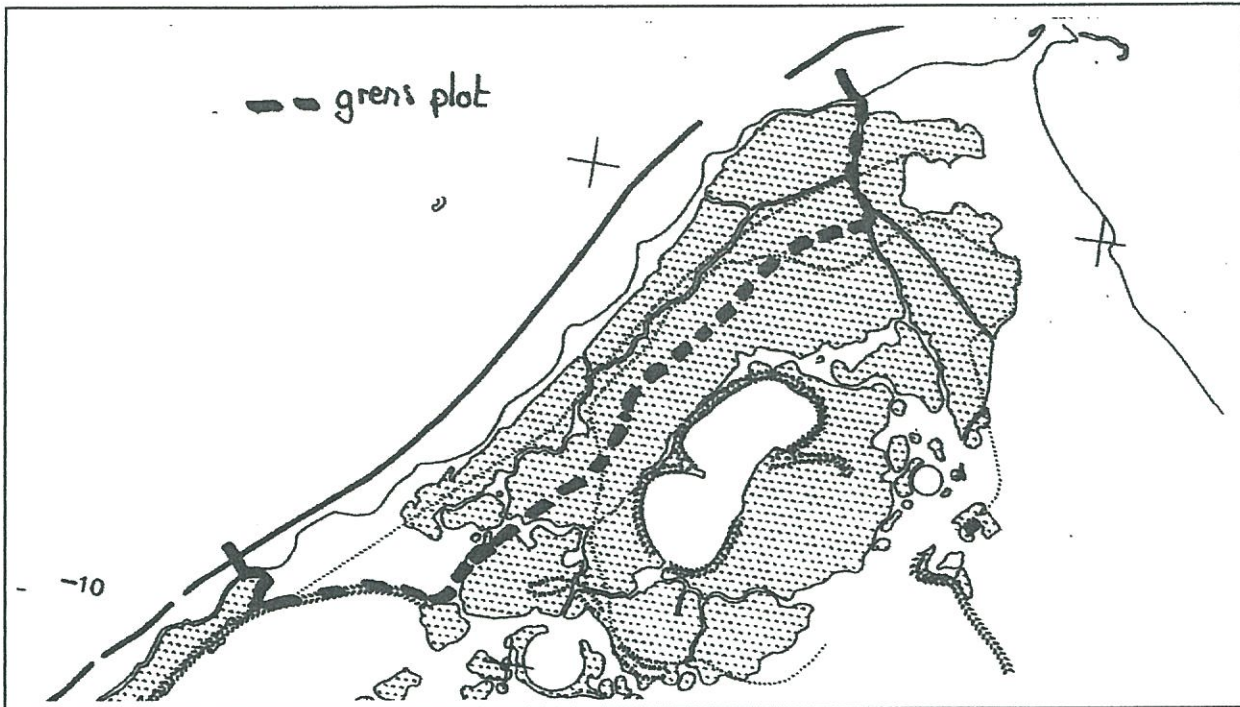
Toelichting tabel:

- voor de berekening van de dichtheid per 100 hectare is het totale oppervlak van het onderzochte plot gebruikt; in de onderste rij van de tabel is het totaal aantal broedvogels per 100 ha. berekend
- code Rode Lijst: Gevoelig, Kwetsbaar, Bedreigd, Ernstig Bedreigd

Bespreking

Na het algemeen gedeelte volgt nu een bespreking per plot waarbij steeds eenzelfde volgorde wordt gehanteerd, volgens de opzet uit het rapport over 2001. Algemene gegevens aangaande het plot worden hierbij steeds als basisinformatie aan de bespreking toegevoegd.

- ◆ Allereerst de kaart van de omgeving van het gebied waarop het plot met een dikke stippellijn is aangegeven en eventueel de gevolgde inventarisatieroute met een dunne stippellijn.
- ◆ Enkele algemene gegevens aangaande het plot
- ◆ Een beschrijving van de vegetatiesamenstelling en factoren die daarop van invloed zijn.
- ◆ Een algemene beschrijving van de vogelsamenstelling in het plot
- ◆ een tabel met de aantallen 2000 – 2006
- ◆ Beschrijving van ontwikkelingen in het afgelopen seizoen
- ◆ Tot slot een kaartje met de vastgestelde territoria van een bepaalde broedvogel of een aantal broedvogels

3. Hompelvoet

Plotgrootte: ca. 30 ha., waarvan ca. 22 ha. struweel/bos
Beheer: niet vrij toegankelijk in het broedseizoen; begrazing; plaatselijk maaien in augustus
Zoogdieren: Limousinkoeien (seizoenbegrazing), Fjordenpaarden (jaarrondbegrazing), Bruine rat, Noordse woelmuis, Dwergmuis, Hemelijn

Vegetatiekarakteristiek: gevarieerd duinstruweel op vochtige bodem grenzend aan smalle begraasde zilte oeverzone

Landschap / vegetatie

Oeverstrook geëxponeerd op het noordwesten, vooroeververdediging aanwezig – grotendeels gesloten, oever met grind verstevigd na eerdere afslag (sikkelvormige inhammen), smalle in breedte variërende zilte zone; kruipwilg, duindoorn, geschoren op de wind; zuidelijk deel open, struweelopslag wordt daar gemaaid. Twee stuifdijkjes in ondergrond, ter plaatse dus droger. Anderzijds wordt afstromend regenwater door deze stuifdijkjes gestagneerd, daardoor vochtig struweel met riet. Ouder struweel, tamelijk soortenrijk. Langs westkant vooral wilgen, meer landinwaarts geleidelijk overgaand in hoofdzakelijk duindoorn, gevarieerde structuur, oud en jong. Belangrijkste soorten: Duindoorn, Vlier, Koebraam, Kruipwilg, Grauwe wilg, Boswilg en Schietwilg. Schaarser: Berk, Bittere wilg, Ratelpopulier, Egelantier en Hondсроos, (soms: Meidoorn, Lijsterbes, Wegedoorn, Sporkehout, Veldiep, Gelderse roos, Zwarte populier, Liguster). Berk en Grauwe wilg uitbreidend. Riet in lager struweel. In ondergroei geregeld Grote brandnetel. Bosbramen (vnl. Koebraam) zijn de laatste jaren sterk toegenomen. Duindoornstruweel door veroudering lokaal instortend en vervangen door ruigte van Wilgenroosjes en bramen.

Zuidelijk open deel gemaaid kruipwilgstruweel met gras/zeggenvegetatie, extensief begraasd, relatief sterk geaccidenteerd.

De invloed van het vee op het struweel is gering en beperkt tot de randen: langs noordwestoever inbraakjes bij ouder struweel; ondanks begrazing raakt de oeverzone toenemend begroeid met Kruipwilg en Duindoorn. De buitenste rand wordt tegenwoordig gemaaid.

Broedvogels

Algemeen

Vogels van struwelen en jong bos scoren in dit plot hoog. Met het hoger en dichter worden van het struweel verdwijnt de openheid, waardoor soorten als Graspieper, Kneu, Rietgors en Blauwborst het veld ruimen. De doornige structuur van Duindoorn met braamstruweel is gunstig voor struweelsoorten als Winterkoning, Heggenmus, Grasmus, Braamsluiper en Tuinfluiter, die hier hoge dichtheden bereiken.

Hoge aantallen van Merel en Zanglijster duiden op openheid onder struweel en de aanwezigheid van een goed ontwikkelde humuslaag met veel wormen.

De opkomst van Tjiftjaf en Zwartkop, gevolgd door de komst van Roodborst is karakteristiek voor hoger geboomte met een rijke ondergroei. Nog geen holenbroeders als mezen, omdat natuurlijke holtes ontbreken. Een ondiepe oeverzone met op ruime afstand een vooroeververdediging (beschut foerageergebied) en dicht doornstruweel (broedgelegenheid) kort bij de oever is gunstig voor de Middelste Zaagbek. Hoewel Krakeenden deels op zout water foerageren, is de nabijheid van zoet of licht brak water van belang. Op de Hompelvoet wordt aan deze behoefte voldaan door de aanwezige vijvers (buiten het plot). Vermoedelijk zijn deze ook van belang voor Middelste Zaagbek, Bergeend, Nijlgans en Grauwe Gans.

Tabel 3. Aantal territoria BMP-plot Hompelvoet (30 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08
Grauwe Gans	3	1	2	4	6	8	11	12	16	Blauwborst	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Nijlgans	4	5	5	7	5	4	5	3	3	Merel	31	33	30	31	25	28	25	28	24
Bergeend	7	8	8	9	8	8	9	8	8	Zanglijster	9	9	8	6	6	8	11	11	7
Krakeend	3	3	3	2	2	2	1	1	-	Cetti'szanger	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Wilde Eend	6	11	7	9	7	8	7	5	6	Sprkh. zanger	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Mid. Zaagbek	3	4	5	7	7	7	8	7	6	Bosrietzanger	3	2	1	1	2	1	-	1	3
Br. Kiekendief	1	1	1	-	1	-	-	-	-	Kl. Karekiet	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Havik	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Spotvogel	8	4	5	10	4	5	3	5	7
Scholekster	11	9	8	9	8	8	7	5	3	Braamsluiper	9	9	8	10	7	8	6	8	3
Kievit	5	3	1	1	1	1	1	1	1	Grasmus	12	15	17	12	10	13	17	8	7
Tureluur	3	1	2	1	1	-	-	1	1	Tuinfluitier	9	8	13	16	11	18	14	17	18
Zilvermeeuw	2	6	3	4	3	4	1	1	1	Zwartkop	7	12	10	10	14	13	17	19	31
Houtduif	16	18	11	11	9	6	11	7	6	Tjiftjaf	15	10	14	14	15	15	13	15	19
Zomertortel	1	-	-	2	-	1	3	4	2	Fitis	40	37	36	37	38	33	42	36	37
Koekoek	1	2	1	2	1	1	1	1	1	Staatmees	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Veldleeuwerik	2	2	2	3	1	2	2	2	2	Koolmees	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Graspieper	2	1	1	2	2	2	4	2	2	Wielewaal	-	-	-	-	-	-	1	1	1
Gr. B. Specht	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Ekster	1	2	2	1	-	1	1	-	-
Winterkoning	41	42	35	35	27	29	32	33	32	Zwarte Kraai	2	2	2	-	1	-	-	-	-
Heggenmus	22	20	25	19	15	20	25	25	23	Kneu	2	-	-	-	-	-	-	-	1
Roodborst	1	-	2	2	2	8	7	7	8	Goudvink	-	-	-	2	1	1	3	3	4
Nachtegaal	4	6	6	7	6	7	9	10	12	Rietgors	1	2	-	-	-	-	-	-	-
										soortentotaal	35	31	31	31	32	32	32	31	34

Ontwikkelingen in 2008

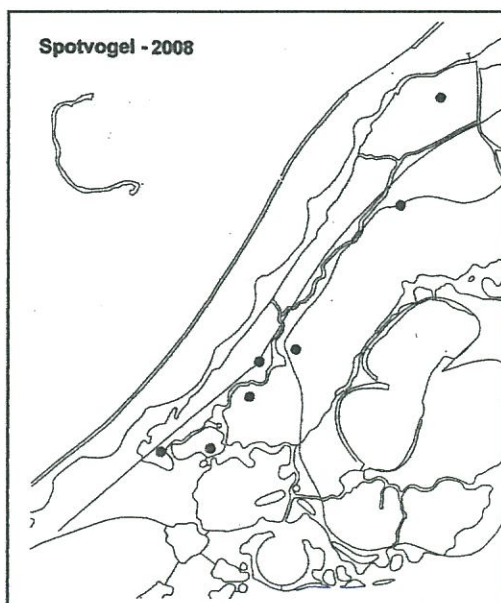
Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

- (op)nieuw: Havik, Cetti'szanger, Koolmees, Kneu
- niet meer: Krakeend
- opvallend meer: Grauwe Gans, Nachtegaal, Bosrietzanger, Spotvogel, Zwartkop, Tjiftjaf
- opvallend minder: Scholekster, Zomertortel, Merel, Zanglijster, Braamsluiper

De toename van de Grauwe Gans geldt alleen voor het plot en is het gevolg van een verplaatsing omdat een belangrijk deel van het broedterrein op de wespunt van de Hompelvoet geklepeld was. In voorgaande jaren eindigden vrijwel alle broedgevallen van Krakeend met predatie van de broedvogels door Havik. Dit jaar waren er geen nieuwkomers. Bovendien was er zeer waarschijnlijk sprake van een broedgeval van de Havik in het plot.

Waarschijnlijk, omdat sluitende waarnemingen ontbreken. De vermoedelijke nestlocatie bevond zich in ontoegankelijk struweel en behalve alarmeren in april, waren er buiten de regelmatige aanwezigheid geen verdere aanwijzingen die op een broedgeval wezen. Soortgelijke ervaringen op de Veermansplaat waar wel de nestplaats is gevonden, wijzen uit dat Haviken zich gedurende de broedtijd bijzonder stil kunnen gedragen. Afwezigheid van Zwarte Kraai en Ekster is duidelijk het gevolg van de nu al jarenlange aanwezigheid van Havik op de Hompelvoet.

Bijzonder was de komst van Cetti'szanger in het struweel op Noord, dat ter plaatse iets vochtiger is en wat meer ruigte herbergt dan elders in het plot. Op veel plaatsen verdwijnt het duindoornstruweel en blijft een geleidelijk inzakkende bramenmassa over. Andere struiken en bomen nemen toe en groeien verder uit. Nachtegaal, Spotvogel en Goudvink deden het goed. Het Zwartkopje nam opvallend toe, mogelijk was er begin mei nog sprake van doortrek. De Grasmus is sterk ingezakt en dit jaar volgde ook de Braamsluiper. Of de veranderingen in het struweel of het kaalvreten van duindoorn door Bastaardsatijnrupsen hierop van invloed waren, is onduidelijk.

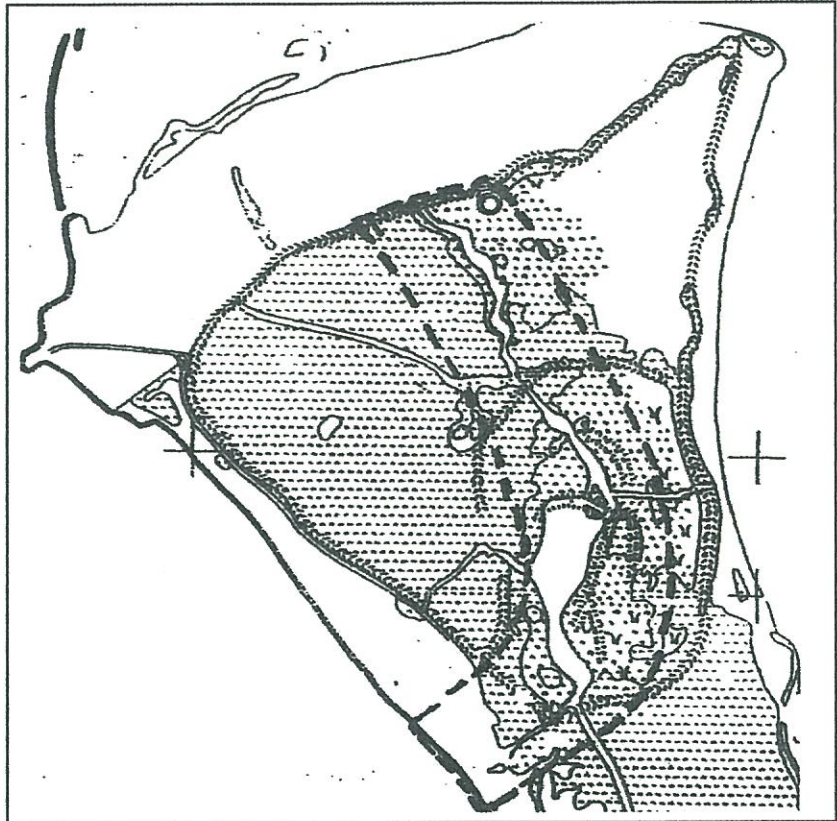
2. Veermansplaat

Plotgrootte: ca. 23 ha

Beheer: vrij toegankelijk; begrazing;
plaatselijk maaien in
augustus/september

Zoogdieren: runderen (seizoenbegrazing),
Shetlandpony's (jaarrondbegrazing),
Dwergmuis, Bruine rat, Ree,
Hermelijn, Amerikaanse nerts??

Vegetatiekarakteristiek: jong struweel op
vochtige tot natte bodem
Recente veranderingen: aanleg
drinkput in NO-deel plot (herfst 2007)
en pad naar oostoever halverwege
plot

Landschap/vegetatie

Strook door het meest gevarieerde
deel van de plaat met voormalige
verstuivingsgebieden, daardoor
relatief sterke hoogteverschillen
aanwezig. Aan noord-, oost- en
zuidzijde plot een stuifdijkje aanwezig,

waarachter afstromend water stagneert. Gebied grotendeels bedekt met struweel, gemiddeld jonger dan op Hompelvoet: Duindoorn, Kruiwilg. Verder Grauwe wilg, Boswilg, Berk, Vlier, Schietwilg, Bittere wilg. Structuur plaatselijk vrij jong en open (vooral op natte plaatsen) met Kruiwilg/Duindoorn en ruigte (Duinriet, Riet, Zilte zegge); verspreid hogere bomen als Berk, Schiet-, Bos- en Grauwe wilg; aan de zuidelijke struweelrand nabij de oever een meer ontwikkeld bosje met hogere Schietwilg, Ratelpopulier, Zwarte populier, Berk, Bos- en Grauwe wilg. Door uitbreiding van Berken zal het struweel de komende jaren snel aan hoogte winnen. Stagnatieplas tegen noordelijke stuifdijk met daaromheen moerassig gedeelte met veel Kruiwilg. Winterse grondwaterstand over grote delen kort onder of boven het maaiveld. Vanwege uitdroging in de zomer is er tot nu toe weinig echte moerasontwikkeling. Gemaaid deel vnl. kruiwilgmat. Oeverzone overgang van zilt naar zoet met karakteristieke soorten als Zilte zegge, Zilte rus, Fioringras en naarmate zoeter toenemend aandeel Kruiwilg en Duinriet, deze wordt jaarlijks gemaaid.

De invloed van het vee op het struweel in het plot is gering. Alleen rond de noordelijke plas wordt door runderen wel eens in het struweel gegraasd. Door de aanwezige hoogteverschillen en de daarmee samenhangende grondwaterstand kan zich in de toekomst een gevarieerd struweel ontwikkelen.

Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

De vogelbevolking van de Veermansplaat is karakteristiek voor een nat, moerassig gebied en jong struweel. Moerassoorten als Bruine kiekendief, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Rietgors zijn in het plot goed vertegenwoordigd. Daarnaast wordt de ontwikkeling van het struweel gekenmerkt door grote aantallen Grasmus, Winterkoning en Fitis. De hoge dichtheid die de Grasmus hier bereikt, geeft aan dat het struweel op veel plaatsen nog vrij laag en niet helemaal gesloten is. De ruige grassen tussen de struiken vormen een goed voedsel- en broedbiotoop, terwijl verspreide bomen een ideale zangpost zijn.

Na een strenge winter werden halverwege de negentiger jaren voor het eerst Fazanten waargenomen op de Veermansplaat en de Stampersplaat. Sindsdien heeft de soort zich op deze plaatsen kunnen handhaven. De ontwikkeling naar meer struweel ten koste van de natte ruigte, zoals die zich de laatste jaren voordoet zal in de toekomst wellicht voor een afname van de moerasvogels gaan zorgen.

Tabel 4. Aantal territoria BMP-plot Veermansplaat (23 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08
Grauwe Gans	-	2	3	3	1	1	1	1	4	Blauwborst	5	4	4	5	5	4	5	3	3
Nijlgans	1	1	1	-	1	1	1	-	-	Merel	6	6	8	9	12	14	21	22	28
Bergeend	1	3	2	1	-	1	1	1	1	Zanglijster	1	-	1	3	3	3	6	6	4
Wilde Eend	9	4	1	1	-	1	2	1	2	Sprinkhanger	4	2	3	2	3	5	3	2	2
M. Zaagbek	-	-	-	-	-	1	1	1	1	Rietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Br. Kiekendief	2	1	1	1	-	-	-	-	-	Bosrietzanger	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Havik	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Kl. Karekiet	-	1	-	-	1	-	-	1	-
Buizerd	-	-	-	-	-	-	1	1	1	Spotvogel	1	1	3	4	5	4	3	4	4
Fazant	1	1	-	-	-	-	-	-	-	Braamsluiper	4	4	4	5	6	12	10	6	9
Scholekster	2	2	3	1	-	-	-	-	-	Grasmus	35	23	21	20	25	25	19	19	18
Stormmeeuw	-	1	-	-	-	-	-	-	-	Tuinfluit	6	6	9	8	12	10	12	19	12
Zilvermeeuw	-	1	2	1	1	1	-	-	-	Zwartkop	4	2	4	3	7	9	9	12	15
Houtduif	10	7	8	6	4	4	8	7	10	Tjiftjaf	3	2	7	8	9	7	6	7	12
Holenduif	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Fitis	34	27	24	32	34	32	27	34	38
Turkse tortel	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Koolmees	-	-	-	-	-	2	-	1	3
Zomertortel	2	-	-	-	-	-	2	-	-	Wielewaal	-	-	1	-	-	-	-	1	1
Koekoek	-	1	-	1	1	1	-	1	2	Gaai	-	-	-	1	-	-	1	1	2
Veldleeuwerik	-	-	1	1	-	-	1	2	2	Ekster	4	4	4	1	1	-	-	-	-
Graspieper	2	-	-	-	-	2	1	2	2	Zwarte Kraai	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Gr.B.Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Vink	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Winterkoning	25	19	21	26	21	23	26	28	26	Goudvink	-	-	-	-	-	1	2	2	2
Heggenmus	10	12	10	14	10	13	14	18	19	Kneu	3	2	4	3	4	3	7	6	7
Roodborst	-	-	-	-	-	1	1	1	1	Rietgors	5	5	6	4	2	2	3	3	1
Nachtegaal	2	4	5	7	6	13	11	9	8	soortentotaal	29	29	28	27	23	28	30	32	33

Ontwikkelingen in 2008

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

- niet meer vastgesteld: Kleine karekiet, Bosrietzanger
- (op)nieuw: Havik, Grote Bonte Specht, Rietzanger
- opvallend meer: Grauwe Gans, Houtduif, Merel, Braamsluiper, Zwartkop, Tjiftjaf, Koolmees
- opvallend minder: Zanglijster, Braamsluiper, Tuinfluit, Rietgors

Was er in de voorgaande jaren sprake van een territorium van de Havik net buiten het plot, dit jaar werd het nest in het plot gelocaliseerd. Mogelijk dat het daar in 2007 ook al aanwezig was. De vogels gedragen zich bijzonder heimelijk zodat diverse bij diverse inventarisatiebezoeken niets van de vogels gezien of gehoord werd. Er werd minimaal 1 jong vliegvlug.

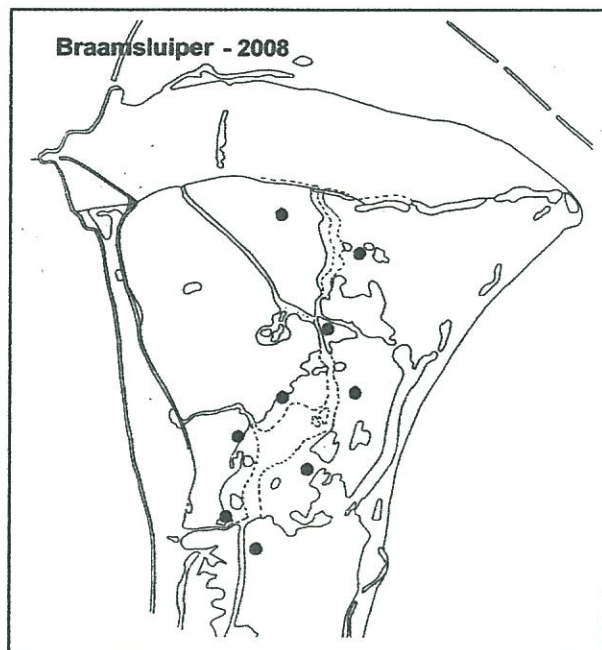
Op circa 250 meter afstand van de Havik broedt er een Buizerd, deze weet zich sinds de vestiging drie jaar geleden, op dezelfde plaats te handhaven.

In combinatie met de aanwezigheid van een roofvogel als Havik druist de toename van de Houtduif een beetje tegen alle logica in. Gelet op de aanwezigheid van prooiresten joeg de Havik zelden in het plot.

De nieuw aangelegde drinkput in het NO-deel van het plot trekt een aantal watervogels die hier komen drinken en poetsen. Bij sommige soorten leidt dat tevens tot broedgevallen in de nabijheid van deze put. De toename van de Grauwe Gans is daar een gevolg van.

De nieuw aangelegde drinkput in het NO-deel van het plot trekt een aantal watervogels die hier komen drinken en poetsen. Bij sommige soorten leidt dat tevens tot broedgevallen in de nabijheid van deze put. De toename van de Grauwe Gans is daar een gevolg van, evenals het broedverdachte vrouwtje Middelste Zaagbek.

De moerassoorten (Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Rietgors) nemen verder af omdat hun biotoop geleidelijk in hoog struweel verandert. Zo bezette dit 3-tal in 2008 nog slechts 5 territoria, tegen 14 in 2000. Van geen wonder dat het anderzijds de struweel- en jong bossoorten als Merel, Braamsluiper, Zwartkop en Tjiftjaf voor de voor de wind gaat. De aanwezigheid van een Grote Bonte Specht was gemakkelijk vast te stellen, dankzij het regelmatige geroffel op het metalen omhulsel van vroegere meetbuizen. Mogelijk heeft dat ook de aandacht van de Havik getrokken, want later in het seizoen werd er geen spechten meer gezien/gehoord. Kennelijk kon de Koolmees profiteren van nieuw ontstane holtes.

4. Slikken van Bommenede

Plotgrootte: 80 ha.

Beheer: niet vrij toegankelijk; seizoenbegrazing met 30 runderen, in het verleden periodiek met paarden; plaatselijk maatregelen t.b.v. kustvogels

Zoogdieren: koeien, Noordse woelmuis, Bosmuis, spitsmuizen, Ree, Konijn, Haas, Huiskat, Hermelijn, Wezel, Bunzing, Bruine rat, Egel, Mol, soms honden

Vegetatiekarakteristiek: laaggelegen voedselrijk slik met zilte vegetatie overgaand in ruigte en struwelen naar hoger gelegen deel langs dijk

Recente veranderingen: klepelen van struweelopslag in Ruitenwei (gedeelte grenzend aan oosthavendijk). In de winter 2006-07 zijn de struweeilanden aan de NO-zijde van het gebied gerooid.

Landschap/vegetatie

Grotendeels laaggelegen zilt gebied met inhammen en brede (zeer ondiepe) kreken. Schelpenrichel/bankjes aan oostkant.

Aantal zandige kopjes met struweel (Duindoorn/ Grauwe wilg) als eilanden in het zilte gebied (gerooid in winter 2006-07), dat een kleiachtige ondergrond heeft. Zilte zone voornamelijk Zeekraal en Schorrenkruid, lokaal wat Engels slijkgras. Brakke overgangs-zone naar zoet met o.a. Zeeaster, Gewoon kweldergras, Dunstaart en Kwelderzegge; vervolgens Zilte rus, Zeerus, Zilte zegge en Fiorin. Daarna een ruige zone met veel Riet en meer plaatselijk Strandkweek en Duinriet, waartussen

overigens nog veel wat brakke vegetaties met Zeebies, Fiorin, Zilte rus, Zilte zegge en Aardbeiklaver.

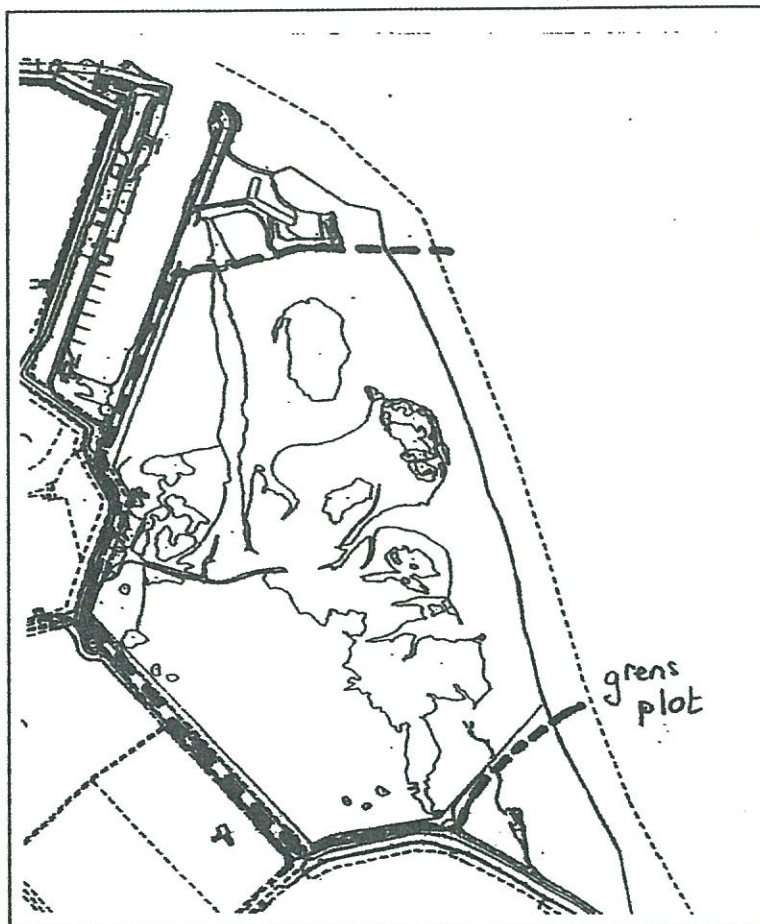
Verspreid opslag van Grauwe wilg. De integrale begrazing sedert 1993 geeft verschuiving van Riet/Duinriet/ Strandkweek naar Fiorin/Zilte rus met klavers en haarden van Zeerus. Hoger gelegen zuidwesthoek meer zandig met Duindoorn/ Grauwe wilgstruweel. Voormalige schapenweide (Ruitenwei) aan westkant van het gebied eveneens wat hoger en zandig, nu kruidenrijk grasland. Langs de dijk een zone met verspreide bomen (Boswilg, Grauwe wilg, Schietwilg) en struiken (Meidoorn, Duindoorn, Vlier, Wegedoorn). Open ruimte daartussen vooral ruigte van Riet.

Broedvogels

Algemeen

De Slikken van Bommenede heeft door de aanwezigheid van uitgestrekte vlakten met zilte pioniervegetaties een hoge potentie als broedgebied voor kustvogels. Het is een van de weinige gebieden in de Grevelingen waar nog Dwergsterns en Strandplevieren broeden. De Strandplevier-groep, die karakteristiek is voor schaars begroeide zandplaten, is hier dan ook prima vertegenwoordigd. De aantallen wisselen jaarlijks, afhankelijk van lokale omstandigheden als te nat door neerslag en hogere waterstand in de Grevelingen, of omstandigheden elders in de regio. Een geschikte broedplaats kan op een klein oppervlak grote aantallen kustvogels herbergen. Deze zijn echter kwetsbaar voor verstoring, zoals betreding door vee en predatie met name door grondpredators. Een geïsoleerde ligging, liefst door flink wat water omgeven, is voor dit soort broedgebiedjes van groot belang.

De dichtheid aan weidevogels ligt laag. In een dergelijk gebied met een flink oppervlak aan Zilte rus, zou je een hoger aantal Tureluurs verwachten. Mogelijk is het gebied deels nog te ruig of zijn er veel predators. Anderzijds zijn grote delen van open gebied te nat voor weidevogels (zeekraalzone). Door het instellen van begrazing neemt de hoeveelheid Riet en ruigte af. Dit werkt op langere termijn in het nadeel van soorten als Blauwborst, Bruine Kiekendief, Velduil en Kleine Karekiet, terwijl weide- en kustvogels daarvan profiteren.

Tabel 5. Aantal territoria BMP-plot Slikken van Bommeneede (80 ha) 2000 – 2008*.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08
Knobbelzwaan	-	-	1	-	-	-	-	-	-	V. Ieuewrik	12	10	16	10	7	5	5	5	6
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	2	2	Graspieper	5	10	14	15	25	18	25	20	16
Nijlgans	1	1	1	1	-	-	-	-	-	Winterkoning	6	14	15	18	24	16	16	17	11
Bergeend	4	2	15	10	7	6	7	6	7	Heggenmus	2	4	14	20	17	16	18	14	12
Wilde Eend	13	18	23	15	24	27	23	15	22	Nachtegaal	1	1	-	1	4	2	3	4	1
Slobeend	-	2	1	2	-	1	-	-	-	Blauwborst	1	3	5	5	3	4	1	-	-
Kuifeend	2	-	1	-	-	-	-	1	-	Merel	3	8	10	10	17	14	19	17	15
Mid. Zaagbek	-	-	1	1	1	1	1	-	-	Zanglijster	1	-	2	2	1	3	5	3	5
Br. Kiekendief	-	1	3	1	2	1	2	2	2	Sprinkhazanger	3	2	4	4	1	5	3	6	3
Bl. Kiekendief	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Rietzanger	-	-	3	-	2	2	2	2	8
Havik	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Bosrietzanger	4	10	12	11	11	9	11	8	9
Patrijs	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Kl. Karekiet	8	14	22	14	11	12	10	9	5
Fazant	n.g	n.g	10	12	12	10	10	9	7	Spotvogel	-	-	-	-	-	1	2	1	3
Scholekster	12	5	12	10	6	7	8	8	10	Braamsluiper	3	1	6	4	5	6	6	4	4
Kluut	27	43	39	30	68	49	47	59	53	Grasmus	11	15	18	16	22	14	19	12	15
Bontbekplevier	6	4	2	2	3	3	2	3	2	Tuinfluit	3	7	7	6	15	13	10	7	11
Strandplevier	15	14	15	24	35	25	25	11	13	Zwartkop	-	-	3	-	4	7	6	4	8
Kievit	22	18	17	18	14	8	13	13	12	Tjiftjaf	5	3	7	11	8	2	4	6	9
Watersnip	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Fitis	17	28	36	41	33	43	51	29	40
Tureluur	11	9	19	11	14	10	10	7	9	Startmees	-	-	1	2	1	1	1	2	1
Kokmeeuw	2	1	1	-	-	-	-	3	22	Pimpelmees	-	-	2	1	-	-	-	-	-
Stormmeeuw	-	-	1	1	1	2	2	3	2	Koolmees	-	1	1	1	1	1	1	1	-
Zilvermeeuw	-	-	1	-	-	-	-	-	5	Wielewaal	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Gr. Mantelm.	-	-	-	-	-	-	-	1	1	Gaai	-	-	1	1	1	-	-	1	1
Visdief	10	15	5	6	18	24	15	31	57	Ekster	2	3	3	3	3	2	3	1	2
Noordse Stern	1	1	4	4	12	7	6	9	10	Zwarte Kraai	1	2	2	1	2	2	2	1	2
Dwergstern	8	15	15	15	32	27	9	7	9	Ringmus	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Holenduif	-	-	3	2	3	2	-	-	-	Vink	-	-	1	1	-	-	-	-	-
Houtduif	6	10	16	8	15	13	6	9	5	Groenlijng	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Zomertortel	1	3	3	2	3	3	2	3	2	Putter	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Koekoek	2	2	2	2	2	2	2	2	1	Kneu	7	6	9	7	12	14	14	20	15
Ransuil	-	-	3	2	3	2	1	1	-	Rietgors	4	7	8	9	7	13	14	6	6
Velduil	(1)	1	-	-	-	-	-	-	-	soortentotaal	38	39	54	47	46	46	47	48	46

* Gegevens 2008 ontleend aan: Hoekstein M. 2008. Broedvogels van de Slikken van Bommeneede in 2008. Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief, Goes.

Ontwikkelingen in 2008

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

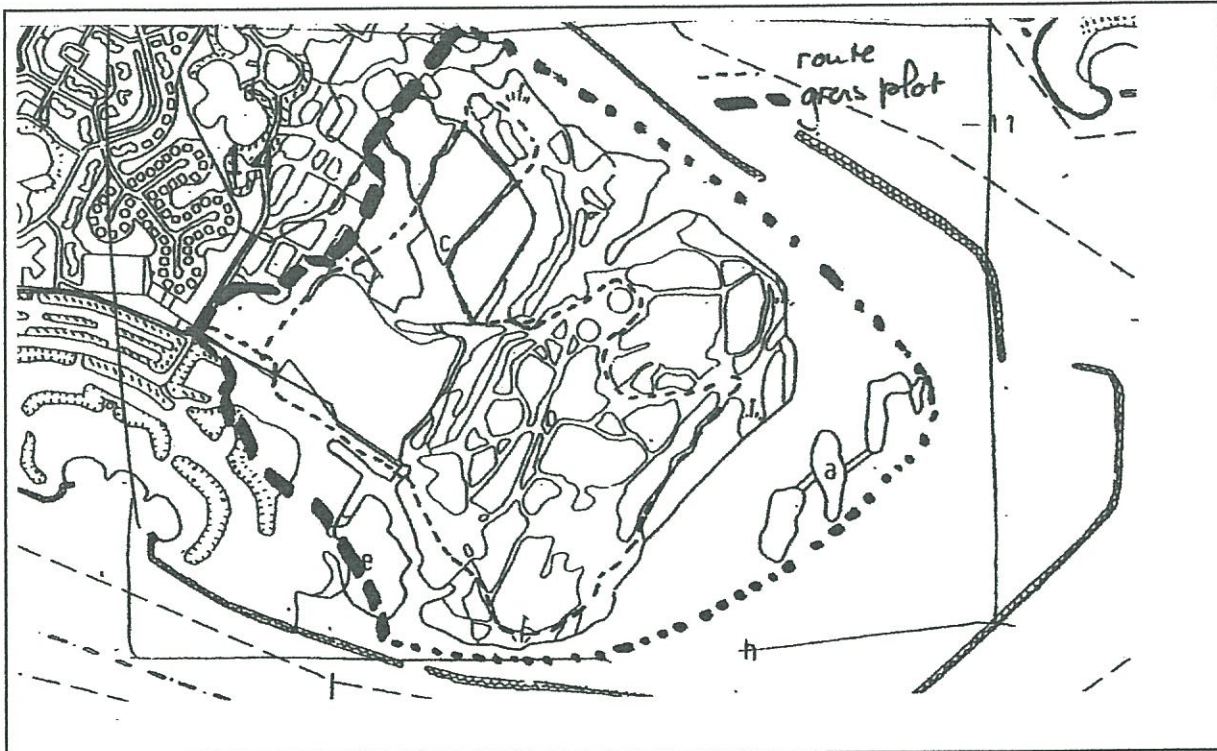
- niet meer: Kuifeend, Ransuil, Koolmees, Wielewaal,
- (op)nieuw: Havik, Zilvermeeuw
- opvallend afgenomen: Fazant, Houtduif, Graspieper, Winterkoning, Nachtegaal, Sprinkhaanzanger, Kleine Karekiet, Kneu
- opvallend toegenomen: Wilde Eend, Scholekster, Kokmeeuw, Visdief, Zanglijster, Rietzanger, Spotvogel, Tuinfluit, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis,

In het gebied vonden de laatste jaren een paar belangrijke landschappelijke veranderingen plaats door genomen beheersmaatregelen. Met het rooien en klepelen van de struweelilanden aan de noordoever en de struweelopslag in de Ruitenwei werd de landschappelijke openheid bevorderd. Vervolgens worden deze gebieden jaarlijks gemaaid.

De grootste gemaaide struweelopduiking bleek in 2008 aantrekkelijk broedgebied voor Zilvermeeuwen en twee paar Grauwe Ganzen. Soorten waarvoor dit soort maatregelen beslist niet bedoeld waren. Jaarlijks goed kort maaien zal dit soort ontwikkelingen remmen. Door de schelpenstort en het lagere Grevelingenpeil komt er lokaal wat meer begroeiing op het kustvogeleiland wat de toename van Kokmeeuw hier verklaart.

De komst van Havik leidde tot een daling van Fazant en Houtduif en het verdwijnen van de Ransuil als broedvogel, nadat in voorgaande jaren de een na de andere Ransuil hier gepredeerd werd. Voorlopig weet de Bruine Kiekendief zich hier te handhaven, maar meestal gaat dat na verloop van tijd bij aanwezigheid van Havik fout. Zeker wanneer ze vlak bij elkaar broeden zoals hier het geval is. De grotere openheid komt wellicht de Scholekster ten goede. Eenmaal een Grote Mantelmeeuw (op de oeververdediging) = altijd een Grote Mantelmeeuw, kan als vaste regel worden aangenomen. De oorzaken van de toename van de Rietzanger liggen buiten het gebied en worden elders in dit rapport besproken.

4. Kabbelaarsbank

- Plotgrootte:** ca. 34 ha.
Beheer: grotendeels vrij toegankelijk op wandelpaden (excl. uiterste oostzijde en eilandjes); wandelpaden en sommige stroken worden gemaaid. Kijkscherm. Bos lijkt laatste jaren niet gedund en open plekken worden deels niet meer of onregelmatig gemaaid.
Zoogdieren: Ree, Noordse woelmuis, Konijn (erg weinig, is wel eens anders geweest), Bruine rat, Dwergmuis, Bosmuis, Huisspitsmuis, Mol
Vegetatiekarakteristiek: Jong aangeplant bos, omringd door spontane struwelen met smalle brakke oeverzone
Recente veranderingen: geen

Landschap / vegetatie

Nabij recreatieconcentratie (Port Zélande). Natuurbouw (gegraven krekken). Bosaanplant (nu ruim 30 jaar oud), samenstelling; Zwarte els, Grauwe abeel, Zomereik, Berk, Gewone esdoorn, Populier. Doorgaans weinig ondergroei. Aan noord- en zuidkant plaatselijk dichte berkenopslag. Rondom spontaan ontwikkeld struweel op droge tot vochtige bodem met Duindoorn, Vlier, Kruiwilg, Grauwe wilg, Boswilg, Bittere wilg (weinig), Schietwilg, Berk, Koebraam, Ratelpopulier, Meidoorn enz. Aandeel wilgen variërend met gemiddeld grondwaterpeil c.q. hoogteligging (in oostelijke richting aflopend). Langs gegraven krekken enige rietontwikkeling evenals langs de oevers (ondergronds wortelend in zoetwaterbel). Gemaaide vlakken oostpunt vnl. kruiwilgmat met vochtige duinvalleiplanten (eikopslag, 'n enkele zaailing in gemaaide deel). Vooroeververdediging aan oostzijde met ruime lus. Daarbinnen enkele laag gelegen eilandjes, deels binnen zoetwaterbel in ondergrond en daar een rietvegetatie, binnen directe invloedssfeer meerpeil een zoutvegetatie met Zeekraal en Zeeaster.

Processen: Bosvorming, met name ten noorden en ten zuiden van het aangeplante bos, vooral door uitbreiding van Berken. Langzame uitbreiding rietzoom langs krekken en oevers. Dichtgroei van open plekken en paden die niet meer gemaaid worden.

Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

De Kabbelaarsbank heeft op een relatief klein gebied een grote verscheidenheid aan biotopen, zodat het aantal soorten hier hoger is dan in meer homogene plots. Hoewel de dichtheid aan broedvogels er vrij laag is, levert het aangeplante bos wel de echte bossoorten als Buizerd, Houtduif, Ransuil, Grote Bonte Specht, Zanglijster, Koolmees en Wielewaal. Het gaat hierbij om vogels die hoog in de bomen leven en broeden of het van holen moeten hebben. Ondergroei is er weinig, wat tot uiting komt in erg lage aantallen zangvogels.. Het spontane struweel rondom het bos is opvallend rijk aan Nachtegalen en Zwartkopjes. De dichtheid aan wandelpaden in het oostelijk deel is een aantal jaren geleden sterk verminderd, wat gunstig was voor de rust op de eilandjes die op vrij korte afstand van de oever liggen. Op deze eilandjes is, afhankelijk van het meerpeil, een laag gelegen zilte zone geschikt voor kustvogels.

Tabel 6. Aantal territoria BMP-plot Kabellaarsbank (34 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08
Fuut	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Nachtegaal	14	16	10	16	11	14	12	16	12
Knobbelzwaan	1	-	1	-	1	1	-	-	1	Blauwborst	1	1	-	1	-	-	-	-	-
Grauwe Gans	-	1	-	-	4	1	1	-	2	Paapje	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Nijlgans	2	1	-	2	1	2	1	1	1	Merel	6	10	9	8	10	12	18	14	8
Bergeend	2	2	1	5	3	4	2	1	2	Zanglijster	1	2	6	3	2	4	8	6	4
Krakeend	-	1	1	-	-	-	-	-	-	Sprinkzanger	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Wilde Eend	4	5	6	11	9	7	12	6	4	Cetti'zanger	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Kuifeend	-	-	-	1	-	-	-	-	-	Rietzanger	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Mid. Zaagbek	-	-	1	-	-	-	1	1	-	Bosrietzanger	-	1	-	3	-	2	-	2	1
Havik	-	-	-	-	-	1	1	(1)	1	Kl. Karekiet	2	3	4	5	5	4	2	2	2
Sperwer	-	-	1	1	1	-	1	1	-	Spotvogel	1	2	3	2	2	1	2	3	3
Buizerd	1	-	1	1	1	-	-	-	-	Braamsluiper	5	4	3	3	3	4	3	4	2
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	1	Grasmus	15	11	7	14	14	8	7	9	8
Waterhoen	2	-	1	1	1	2	2	3	2	Tuinfluit	2	9	14	5	20	9	9	11	17
Meerkoet	2	2	2	2	3	2	2	2	2	Zwartkop	17	18	21	8	20	12	21	18	12
Scholekster	5	1	4	2	3	4	3	2	2	Tjiftjaf	12	12	12	12	14	14	14	18	10
Kluut	10	6	4	26	5	15	16	28	17	Fitis	26	20	14	24	21	28	24	19	19
Houtsnip	-	-	-	-	-	-	1	1	-	Gr. Vliegenv.	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Kokmeeuw	97	150	-	6	-	-	5	20	-	Boomkruiper	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Zwartk.meeuw	-	2	-	-	-	-	-	2	-	Startmees	1	3	2	3	3	6	4	7	6
Grote Mantmw	-	-	-	-	-	-	-	2	1	Pimpelmees	-	1	2	2	2	4	3	6	4
Grote Stern	-	1	-	1	-	-	1	-	-	Koolmees	5	3	5	3	3	5	5	6	7
Noordse Stern	-	-	-	-	2	1	2	-	-	Wielewaal	1	-	-	-	-	-	-	1	1
Visdief	69	98	6	22	38	40	22	50	15	Gaai	-	-	-	2	1	1	1	1	1
Houtduif	6	14	12	8	5	2	4	4	2	Ekster	3	2	3	1	2	-	-	-	1
Zomertortel	2	3	2	2	2	1	1	2	1	Zwarte Kraai	1	1	3	2	2	1	1	1	1
Koekoek	2	-	2	3	2	2	3	2	2	Goudvink	-	-	-	-	-	-	3	4	2
Ransuil	1	-	1	-	1	-	1	1	-	Vink	-	-	2	1	-	1	2	3	3
Gr. B. Specht	1	1	-	1	1	1	1	2	1	Putter	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Winterkoning	20	19	28	22	22	26	35	32	27	Kneu	3	3	3	5	3	4	7	8	4
Heggenmus	12	14	15	15	13	18	28	22	19	Rietgors	2	-	1	-	1	1	2	1	1
Roodborst	5	3	10	8	8	10	15	15	15	soortentotaal	41	37	38	42	41	39	45	49	43

Ontwikkelingen in 2008

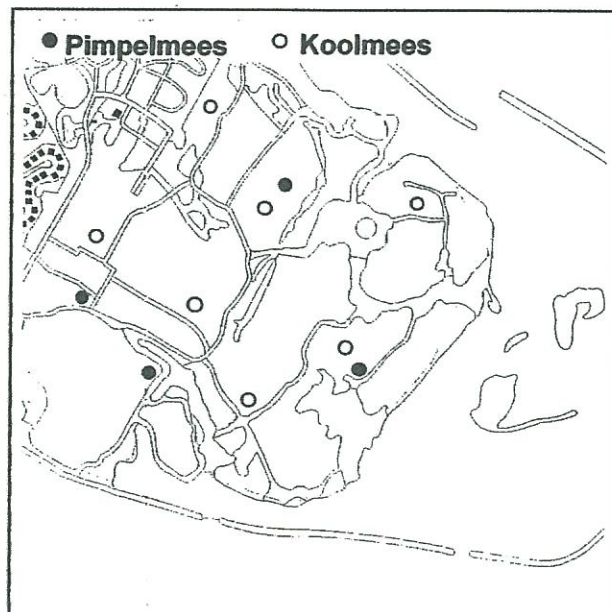
Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

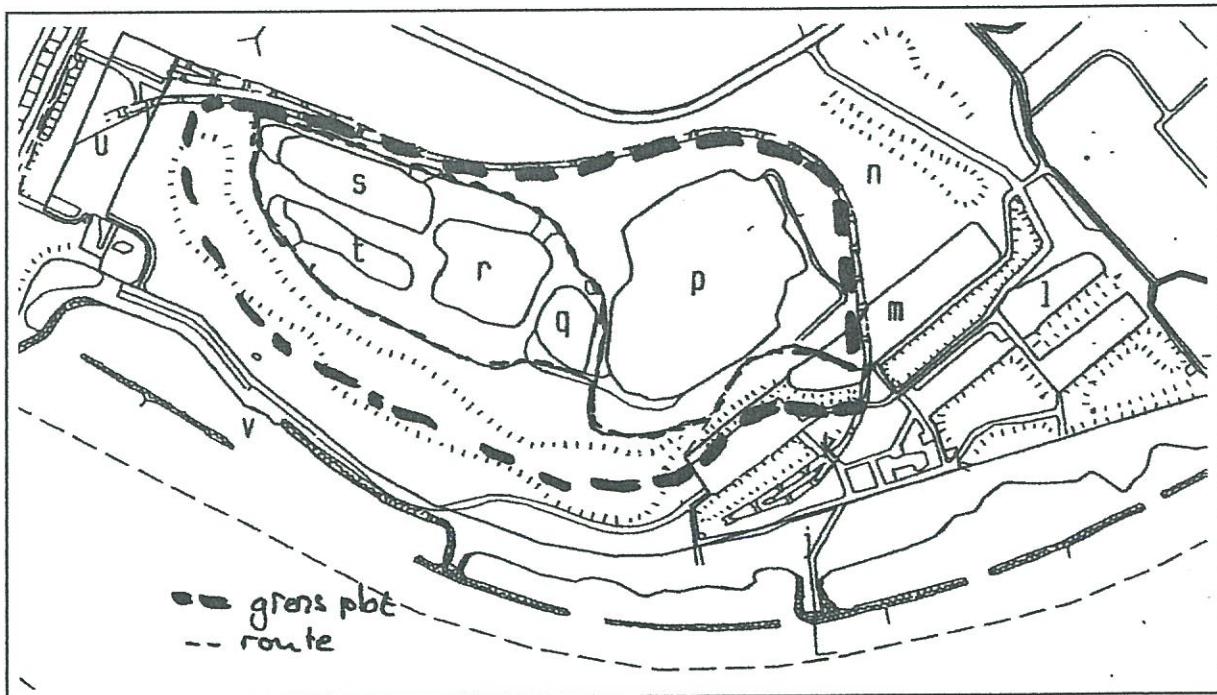
- niet meer: Middelste Zaagbek, Sperwer, Houtsnip, Kokmeeuw, Zwartkopmeeuw, Ransuil, Cetti'szanger, Grauwe Vliegenvanger, Boomkruiper, Putter
- (op)nieuw: Knobbelzwaan, Grauwe Gans, Fazant, Ekster
- sterke toename: Tuinfluit
- sterke afname: Wilde Eend, Houtduif, Nachtegaal, Merel, Braamsluiper, Zwartkop, Tjiftjaf, Kneu

Het is wel een heel opvallend verschil wanneer je het rijtje in 2008 niet vastgestelde soorten tegenover de (op)nieuw waargenomen soorten zet. Let daarbij niet alleen op de kwantiteit maar ook op de kwaliteit. Komt dat nu allemaal door die Havik ben je geneigd te vragen of zijn er ook andere verklaringen? Het paar Haviken bracht drie jongen groot. Een flinke prestatie, die niet alleen ten koste ging van het verdwijnen van de Ransuil maar ook Port Zélande een aantal witte sierduifjes gekost heeft.

Werd vorig jaar nog een opmerking gemaakt over de afwezigheid van Fazant, prompt wordt er een roepende haan gehoord. Dit integenstelling tot de verwachting bij de Cetti'zanger: inplaats van toe te nemen, was er dit jaar geen broedpaar!

Ondanks het maai-beheer leverden de twee laag gelegen eilandjes betrekkelijk weinig kustbroedvogels op. Buiten een geregeld langskomende Havik zijn het hier vooral de grote groepen overtuigende Zilver- en mantelmeeuwen die het voor de broedvogels weinig aantrekkelijk maken om zich te vestigen.

5. Plasjes de Punt

Plotgrootte: ca. 14 ha.

Beheer: vrij toegankelijk op wandelpad waarlangs kijkschermen met uitzicht op de plasjes; pad en enkele stroken om uitzicht op de plasjes te houden worden gemaaid. Grootste plas 's winters in trek als ijsbaan bij bevolking Ouddorp.

Zoogdieren: o.a. Noordse woelmuis, Hermelijn, Ree, Beverrat, Konijn,

Diversen: Groene kikker

Vegetatiekarakteristiek: Zoetwaterplasjes met smalle rietzoom en omringend duinstruweel

Recente veranderingen: geen

Landschap / vegetatie

Gegraven duinmeertjes. Het duin aan de zuidzijde is eveneens het resultaat van natuurbouw (gevormd uit voormalig zanddepot). Geleidelijk is een rietzoom langs de oevers ontstaan (alle plasjes nu vrijwel geheel omzoomd). In het water diverse waterplanten als Schedefonteinkruid en Waterranonkel. Grootste plas vervult vanwege het zoete water een functie als was-, poets- en slaappleats voor vogels (eenden, meeuwen, Knobbelzwanen, Aalscholvers, reigers) die op de Grevelingen foerageren. Daardoor tamelijk voedselrijk. Struweel er omheen vooral Grauwe wilg, Duindoorn en Wilde liguster; verder vrij veel Grauwe abeel en Schietwilg (beiden aangeplant), Vlier en Koebraam. Op veel plaatsen is het struweel behoorlijk hoog. Het gebied wordt aan de noord- en oostzijde begrenst door de spoorbaan van de stoomtram, die hier als museum- en recreatieobject is aangelegd.

Processen: geleidelijke verlanding door uitbreiding Riet (kleine plasjes). Uitgroei struweel.

Broedvogels

Algemeen

Een dicht bevolkt vogelgebiedje. Watervogels van ondiep voedselarm (kleine plasjes) en wat voedselrijker open zoet water (grote plas) zijn goed vertegenwoordigd. Vrijwel elk plasje heeft nu zijn eigen paar Dodaars. De plasjes (vooral de grote plas) worden vanwege het zoete water ook door allerlei passanten, broedvogels uit de omgeving en overzomeraars gebruikt als was-, drink- en rustplaats. Hierdoor is het soms lastig te bepalen of het al dan niet broedvogels uit het plot betreft.

De rietkraag is kennelijk voldoende breed voor Kleine Karekieten maar te smal voor Rietzanger en Rietgors, die beiden opvallend ontbreken, evenals de Blauwborst. Vermoedelijk wordt dat veroorzaakt doordat het struweel al behoorlijk hoog is en de abrupte overgang van rietkraag naar struweel.

Het struweel rondom de plasjes is rijk aan Winterkoninkjes, Heggenmussen, Nachtegalen en Zwartkopjes. Dat het struweel al aardig bosachtige trekken krijgt, blijkt uit de aanwezigheid van Gaai en mezen, deels zal dit een effect zijn van het in de nabijheid aangeplante bos en aangrenzende duingebied van de Kop van Goeree.

Tabel 7. Aantal territoria BMP-plot Plasjes De Punt (14 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08
Dodaars	6	5	5	5	4	4	4	8	6	Roodborst	2	2	6	7	10	5	10	9	7
Fuut	2	2	2	1	-	1	1	1	1	Nachtegaal	17	7	10	12	10	12	12	11	8
Aalscholver	-	-	-	-	-	-	-	1	1	Merel	5	6	8	8	8	10	9	11	9
Blauwe reiger	-	1	2	2	4	4	4	6	6	Zanglijster	3	5	4	2	4	3	4	4	3
Knobbelzwaan	1	1	1	1	1	1	-	1	1	Sprinkzanger	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Grauwe Gans	1	-	1	1	-	-	-	-	-	Cetti'szanger	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Nijlgans	-	-	-	1	1	1	1	1	-	Bosrietzanger	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Bergeend	-	-	-	-	1	-	1	2	-	Kl. Karekiet	7	11	8	12	6	8	6	5	4
Krakeend	4	3	4	7	4	5	6	8	3	Spotvogel	1	1	2	-	-	-	-	-	-
Wintertaling	1	-	-	-	-	-	-	-	-	Braamsluiper	4	3	3	2	4	2	3	2	1
Wilde Eend	7	4	4	8	6	14	8	12	8	Grasmus	3	2	-	-	1	3	2	1	-
Slobeend	3	2	2	2	-	-	3	3	-	Tuinfluit	-	6	8	4	5	4	11	14	4
Tafeleend	2	-	1	-	-	1	-	-	1	Zwartkop	12	8	8	12	11	12	12	11	15
Kuifeend	10	7	7	6	6	8	6	9	6	Tjiftjaf	7	5	16	11	11	8	14	12	12
Midd. Zaagbek	-	-	-	-	-	-	1	2	-	Fitis	19	11	14	15	10	10	17	12	22
Sperwer	-	-	1	1	1	1	1	1	1	Staartmees	1	2	2	3	3	3	4	5	3
Buizerd	-	-	1	-	-	-	-	-	-	Pimpelmees	1	1	2	1	2	2	5	4	4
Fazant	n.g	n.g	2	-	-	-	2	2	3	Koolmees	3	3	3	3	3	3	4	3	6
Waterral	1	-	-	1	1	1	1	2	1	Buidelmees	-	-	0-1	-	-	-	-	-	-
Waterhoen	5	2	2	2	3	2	2	3	2	Gaai	1	1	1	2	1	1	1	1	1
Meerkoet	9	8	10	11	9	11	7	8	9	Ekster	2	1	2	1	2	-	1	-	1
Houtduif	4	8	7	9	2	4	4	5	2	Zwarte Kraai	2	-	1	1	1	1	-	-	-
Zomertortel	5	3	3	3	2	1	2	1	1	Goudvink	-	-	1	4	2	3	4	4	3
Turkse Tortel	-	-	-	-	1	-	-	-	-	Vink	1	-	-	1	-	-	2	2	1
Koekoek	3	2	3	2	1	2	2	2	1	Kneu	2	-	1	-	2	1	3	3	2
Gr. B. Specht	-	-	-	1	1	-	1	1	-	Rietgors	-	-	-	-	-	-	2	1	-
Winterkoning	24	15	18	21	18	18	24	20	22	aantal	39	34	40	38	38	36	42	43	37
Heggenmus	13	14	14	13	14	12	19	21	10	soorten									

Ontwikkelingen in 2008

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

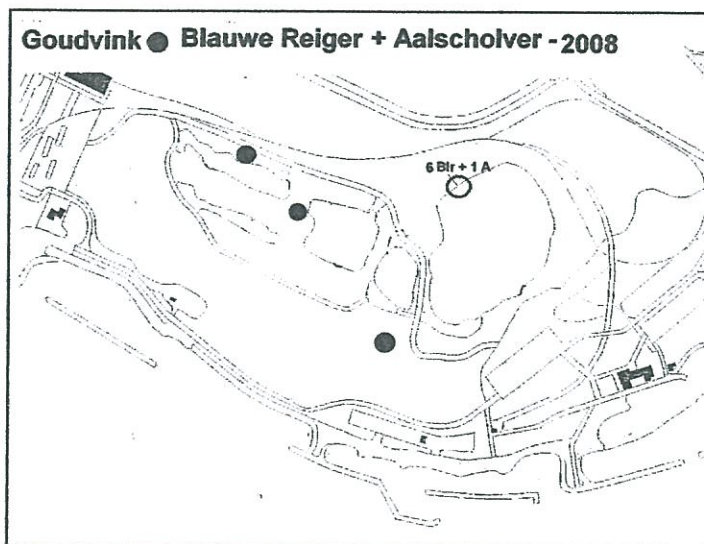
- (op)nieuw: Tafeleend, Ekster
- niet meer: Nijlgans, Bergeend, Slobeend, Middelste Zaagbek, Grote Bonte Specht, Cetti'szanger, Grasmus, Rietgors
- sterk toegenomen: Tjiftjaf, Fitis, Koolmees
- sterk afgenomen: Krakeend, Wilde Eend, Kuifeend, Houtduif, Heggenmus, Nachtegaal, Tuinfluit, Staartmees

Nogal wat soorten uit 2007 lieten dit jaar verstek gaan, al lijkt er in de resultaten van 2008 een inventarisatie-effect te zitten. (weersomstandigheden, zang), want een plotselinge daling van het aantal Heggenmussen van 21 naar 10 is anders niet verklaarbaar.

De twee paren Cetti'szangers uit 2007 bleken uit het plot verdwenen. Opmerkelijk, aangezien elders in de Grevelingen met uitzondering van de Kabbelaarsbank, de aantallen toenamen of op z'n minst gelijk bleven. De Blauwe Reiger vestigde zich weer met zes paren aan de rand van de grootste plas, evenals het paar Aalscholwers. Veel uitbreidingsmogelijkheden zijn er niet op de huidige locatie. Eerder werd al eens gepleit voor de aanleg van een broedeilandje om verdere kolonievorming mogelijk te maken.

Momenteel doen vage plannen de ronde om wat oostelijker op de plek van het bos een nieuwe plas te graven. Wanneer dat doorgang zou vinden, kan in één klap een eiland met hoge bomen uitgespaard worden, waarin een gemengde reiger/aalscholverkolonie en eventueel Lepelaars zich zouden kunnen vestigen. Al geven de laatste de voorkeur aan nestbouw op de bodem. Overigens zitten aan veel zaken twee kanten: een bloeiende Aalscholverkolonie roept negatieve reacties van vissers op en reigers gaan doorgaans niet goed samen met kustbroedvogels.

De Kleine Karekiet vertoont een langzame achteruitgang, mogelijk doordat het struweel steeds hoger wordt en er een scherpe grens tussen riet en struweel ontstaat waardoor er voor karekieten steeds minder plaats is. Overigens deed de Kleine Karekiet het in 2008 op veel plaatsen in de Grevelingen minder goed, wat wijst op factoren die niet met de ontwikkeling van het gebied te maken hebben.

6. Slik de Kil

Plotgrootte: ca. 13 ha

Beheer: goed vanaf weg of dijk te overzien, verder niet vrij toegankelijk (ook niet vanaf het water); spontane ontwikkeling

Zoogdieren: o.a. Noordse woelmuis, Ree

Vegetatiekarakteristiek: Vochtig brak rietland op klei met struweelzoom langs dijk en weg

Recente veranderingen: geen

Landschap / vegetatie

Fraai gelegen rietland aan baai. Slik de Kil is één van de weinige laag gelegen gebieden op klei in de Grevelingen die aan een lozingspunt voor polderwater grenst, waardoor de omgeving brak is. De kleiige ondergrond verhindert een snelle ontzilting. Langs weg en dijk een struweelgordel van Duindoorn met Koebraam. Daardoor vrijwel ontoegankelijk. Aan Grevelingenzijde een ondiepe modderige baai die door een schelpenrichel van het diepere water gescheiden wordt. Hier af en toe kanovaarders, catamaranzeilers en mensen met kleine bootjes aanlandend. Vanwege het voedselrijke uitgeslagen zoete polderwater en de verminderde uitwisseling door de schelpenrichel, vindt in de baai bij warm weer al snel een sterke algenontwikkeling plaats.

Voor het overgrote deel begroeid met halfhoog (ca. 1,5 - 2m) Riet op vochtige bodem (landriet) alleen langs de oever een smalle strook waterriet. Tussen het riet kruiden als Gewone engelwortel, Lisdodde, Zeerus en Gele lis. Verspreid in het riet wat opslag van Grauwe wilg en Duindoorn. Struweel op de kribben langs de dijk wat soortenrijker met Duindoorn, Vlier, wilgen, bramen, rozen. Aan de noordkant een hoekje met wat meer struweel en enkele Schietwilgen, de bodem werd hier in het verleden opgehoogd met zand.

De Preekhildijk waar het gebied deels aan grenst, is een fraaie bloemdijk met onder andere Bevertjes, Geel walstro en Kattendoorn; rijk aan vlinders en vrij toegankelijk als wandelroute, in beheer bij het Zuid-Hollands Landschap.

Broedvogels

Algemeen

Bij de Kil ligt in feite het enige rietveld van betekenis in de Grevelingen. De vogelbevolking is deels dan ook karakteristiek voor rietland. Het overjarig Riet is aantrekkelijk voor Rietgors, Rietzanger en Bruine Kiekendief. De oeverzone biedt uitstekende broedgelegenheid voor tal van watervogels.

Ondanks het feit dat het struweel slechts een smalle mantelzoom om het rietland vormt, is het aantal soorten zangvogels daarin aanzienlijk. Territoria van holenbroeders zullen een overlap vormen met aangrenzend terrein buiten het plot. In het plot is het geschikte biotoop daarvoor niet aanwezig.

De schelpenbankjes die de baai afsluiten, vormen een potentieel broedgebied voor Kluut, Scholekster en Bontbekplevier.

Tabel 8. Aantal territoria BMP-plot Slik de Kil (13 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08
Knobbelzwaan	-	1	1	-	-	-	-	-	-	Heggenmus	8	8	12	10	7	7	12	14	9
Grauwe Gans	1	-	3	3	6	8	6	4	8	Roodborst	-	-	-	2	1	1	4	3	2
Nijlgans	-	-	1	-	-	1	-	-	1	Nachtegaal	-	1	1	-	3	1	1	3	2
Bergeend	-	-	2	3	1	2	2	2	1	Blauwborst	-	1	-	-	-	-	1	-	-
Krakeend	2	4	1	2	2	2	2	2	1	Merel	5	5	5	4	5	3	5	5	3
Wilde Eend	4	6	8	8	8	6	10	14	8	Zanglijster	1	1	2	2	2	3	1	2	1
Slobeend	5	1	3	3	1	2	2	1	2	Sprinkhanger	2	1	2	3	2	2	3	3	2
Kuifeend	2	2	-	6	3	4	-	2	2	Snor	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Mid. Zaagbek	1	-	-	-	1	-	-	2	1	Rietzanger	10	12	8	9	9	8	10	8	9
Br. Kiekendief	2	1	2	1	1	1	1	1	1	Bosrietzanger	5	6	4	4	3	3	6	4	4
Fazant	-	-	-	-	-	-	3	3	2	Kl. Karekiet	3	3	5	5	4	4	6	3	4
Wateral	1	-	-	1	1	-	1	1	1	Spotvogel	-	-	-	-	-	-	1	1	-
Waterhoen	3	2	-	2	2	1	1	2	2	Braamsluiper	3	2	2	2	2	2	2	3	1
Meerkoet	3	3	7	4	3	6	6	5	3	Grasmus	8	9	6	10	7	9	8	7	10
Scholekster	1	-	1	-	2	-	2	4	2	Tuinfluit	1	1	1	1	-	2	2	3	2
Kluut	-	-	4	2	4	6	22	28	29	Zwartkop	2	2	2	3	4	2	8	7	5
Kleine Plevier	-	-	-	-	-	-	1	1	1	Tjiftjaf	1	1	2	4	3	3	2	3	2
Bontbekplevier	-	-	-	-	-	-	-	2	-	Fitis	6	10	6	8	13	13	10	11	14
Kokmeeuw	-	-	4	-	-	-	5	-	-	Staatmees	-	-	-	1	-	2	2	2	2
Zilvermeeuw	-	-	1	1	2	3	5	4	4	Pimpelmees	-	-	-	2	1	1	1	1	1
Gr. Mantelmw	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Koolmees	2	-	1	1	1	1	2	2	1
Visdief	-	-	4	-	-	2	12	40	28	Gaai	1	-	1	1	-	-	-	-	-
Noordse Stern	-	-	-	-	-	-	1	-	-	Ekster	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Dwergstern	-	-	5	2	-	-	10	18	25	Zwarte Kraai	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Houtduif	2	3	2	2	4	1	6	3	2	Groenling	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Holenduif	-	1	-	-	-	-	-	-	-	Putter	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Zomertortel	2	2	1	1	-	-	1	1	1	Goudvink	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Ransuil	-	-	-	-	1	1	1	-	-	Kneu	4	3	4	2	3	2	4	4	3
Koekoek	2	2	2	1	2	1	3	2	1	Rietgors	7	10	8	7	10	11	8	7	6
Gr. B. Specht	-	1	-	-	-	-	-	1	-	aantal soorten	34	32	40	38	37	38	48	47	44
Winterkoning	9	8	14	13	9	10	14	11	12										

Ontwikkelingen in 2008

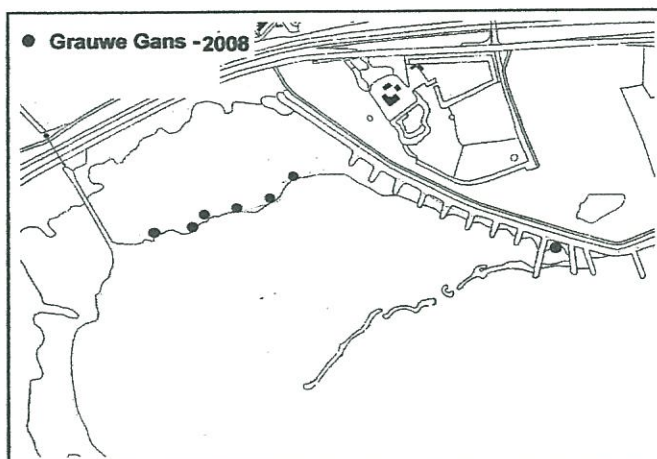
Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2005 waren:

- niet meer: Bontbekplevier, Grote Bonte Specht, Spotvogel, Goudvink
- (op)nieuw: Nijlgans
- opvallend afgenomen: Wilde Eend, Meerkoet, Scholekster, Visdief, Kluut, Heggenmus, Merel, Braamsluiper,
- opvallend toegenomen: Grauwe Gans, Dwergstern, Grasmus, Fitis

Hoewel in het verleden verschillende keren geprobeerd is om de grotere schelpenrichel bij de Preekhildijk los te maken van de stenen krib, groeide de gemaakte opening altijd binnen de kortste keren dicht. Desondanks durven sommige kustbroedvogels zich daar weer te vestigen. Temeer omdat de verderweg gelegen schelpenbankjes doorgaans allemaal door Zilvermeeuwen zijn bezet. Met name Dwergsterns deden het hier erg goed. Kluten moeten met hun jongen altijd naar de overkant van de baai, waar ze vaak bloot staan aan predatie, o.a. door Blauwe Reiger. Met 44 soorten (3 minder dan in 2007) nog steeds een indrukwekkende broedvogellijst. Wel betreft het vaak maar één of twee broedparen, zodat er ook makkelijk soorten tussenuit kunnen vallen.

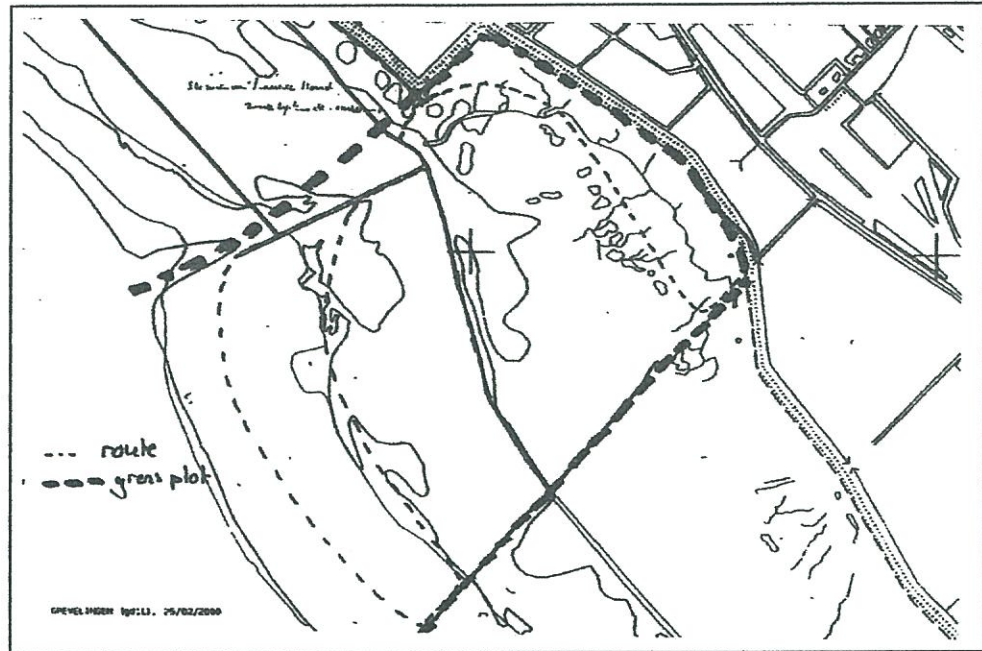
Karakteristieke soorten van dit plot zijn ondermeer Bruine Kiekendief, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Bosrietzanger en Rietgors. Met de Rietgors lijkt het langzaam bergafwaarts te gaan, terwijl de overige soorten een stabiele trend vertonen. Opvallend dat de Rietzanger hier minder van het populatieherstel of 'Breskenseffect' wist te profiteren als in andere gebieden van de Grevelingen. Waarschijnlijk zit het met die 9 broedparen al een eind vol.

Misschien kan er onderaan de uitkijkbult(en) bij het kilhaventje wat struweel gerooid worden, zodat het uitzicht op de baai met zijn wintergele rietveld behouden blijft. Is ook handig bij inventarisaties en tellingen. Daarnaast moet zo nu en dan de struweelopslag die verderop in het riet ontstaat gekapt worden, zodat de huidige struweelgrens gehandhaafd blijft. Het gebied vormt met zijn fraaie Preekhildijk een gouden randje aan de Grevelingen.

Slikken van Flakkee-Noord

Plotgrootte: ca. 80 ha
Beheer: vrij toegankelijk op doorgaand pad (daarbuiten niet); natuurlijk bosreservaat, spontane ontwikkeling; "ontsnapte" koeien begrazen een klein gedeelte grenzend aan de dijk; het pad wordt gemaaid
Zoogdieren: o.a. Ree, Vos!!, Haas, Hermelijn, Wezel, Mol,
Vegetatiekarakteristiek: Bos en ruigte op voormalig schor, doorsneden met smalle kreken en struweel + ruigte op voormalig slik en ruig grasland overgaand in korte zilte vegetatie en kale grond
Recente veranderingen: geen

Landschap / vegetatie

Voormalig schor met ruigtebegroeiing en verspreide opslag; veel Duinriet, Strandkweek, Akkerdistel, Dauwbraam, Adelaarsvaren, Grote brandnetel, Riet, wilgenroosjes en Koebraam; opslag van Meidoorn, Wegedoorn en Vlier. Meer naar de schorrand hoog ontoegankelijk struweel met een bosachtig karakter van Boswilg, Grauwe wilg, Ratelpopulier en Duindoorn. Veel structuurverschillen door terreinvariatie (met kreken doorsneden gebied). Langs de bosrand zijn Adelaarsvaren en Duinriet dominant. Aan de oostzijde is het schor tot op grote afstand van de dijk in meerdere jaren gemaaid met het oog op distelbestrijding. Dat dit averechts werkt is te zien op het deel waar geen distelbestrijding heeft plaats gevonden.

Slik grenzend aan schorrand deels met wat meer Riet (in kommen waar kreken uitmonden) verder vooral Grauwe wilg, Kruiwilg en Duindoorn. Tamelijk monotoon over grote oppervlakten. Naar oever toe aandeel Duindoorn toenemend. Buitenste struweelrand vrijwel uitsluitend Duindoorn. Pad door het gebied geeft vrijwel nergens uitzicht op de omgeving en de struweelranden aan weerszijden lijken nog het meest op het windscherm bij een boomgaard, zo dicht en met hoog opgeschoren kanten.

Struweel overgaand in ruig grasland van Duinriet en Strandkweek; verder Zilte rus en Fiorin, met daartussen wat Zeeaster. Ruigte afgewisseld met zilte open plekken met Zeekraal, Schorrenkruid en Zilte schijnspurrie. Buitenste vegetatierand soort kopjeslandschap van deels kale grond met lage kopjes die een begroeiing van Gewoon kweldergras en Hertshoornweegbree hebben, met aan de buitenkant een gordel Zeekraal en Schorrenkruid. Op hogere, veelal iets meer landinwaarts gelegen kopjes, komt Duindoorn voor. Tenslotte, afhankelijk van de waterstand en windrichting, een brede zeer langzaam aflopend strook met kaal slik.

Broedvogels

Algemeen

Een gebied met een zeer gevarieerde vogelbevolking, al zijn de dichtheden veelal laag.

De bosvogelgemeenschap op de schorrand is reeds behoorlijk compleet met Buizerd, Havik, Ransuil, Grote Bonte Specht, Roodborst, Gaai en mezen. De ruigte op het schor met verspreide opslag is goed voor Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Heggenmus, Grasmus.

In het struweel op het voormalig slik vinden we allerlei zangvogels, maar in lage dichtheden. Naarmate het struweel jonger wordt (richting waterlijn) neemt het aantal soorten af en worden de dichtheden bijzonder laag. Aan de rand van het struweel vinden we nog wel een enkele Roodborsttapuit en een aantal Rietgorzen. In de ruige begroeiing met Strandkweek en hier en daar wat jonge duindoornopslag broeden alleen Graspieper en Kneu. Meer naar de waterkant, waar ruigte en open plekken elkaar afwisselen broeden Kievit en Tureluur. Dichtbij het slik vormen grote kale of schaars begroeide plekken, die worden afgewisseld met een lage zilte vegetatie, in sommige jaren een geschikt broedbiotoop voor plevieren.

Tabel 9. Aantal territoria BMP-plot Slikken van Flakkee-Noord (75 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08
Soepgans	-	-	-	-	-	-	1	1	-	Merel	8	12	10	7	6	8	9	8	8
Nijlgans	1	-	1	1	-	1	-	1	-	Grote Lijster	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Bergeend	-	-	-	3	-	1	2	-	-	Zanglijster	2	4	6	6	3	4	6	5	4
Wilde Eend	2	7	6	8	5	8	10	8	3	Sprinkhanger	2	5	3	6	4	3	3	3	5
Slobeend	-	2	-	1	1	-	1	-	-	Cettiszanger	-	-	-	-	1	1	2	3	3
Br. Kiekendief	1	-	-	-	-	-	(1)	-	-	Rietzanger	-	2	4	2	2	3	10	7	10
Havik	-	-	-	0-1	1	1	1	1	0-1	Bosrietzanger	5	1	5	2	3	1	4	5	4
Sperwer	-	1	1	1	-	1	-	-	-	Kl. Karekiet	5	4	4	4	4	2	3	3	2
Buizerd	1	1	1	1	-	-	-	1	1	Spotvogel	1	-	-	-	1	-	2	3	1
Waterral	-	-	-	-	-	-	1	1	-	Braamsluiper	4	5	2	4	2	2	5	3	2
Fazant	n.g	n.g	8	8	3	7	7	4	4	Grasmus	34	16	18	18	9	19	22	19	21
Waterhoen	-	2	-	1	1	1	1	1	-	Tuinfluit	5	6	6	8	6	9	12	15	12
Meerkoet	-	1	-	2	1	2	2	1	-	Zwartkop	10	12	12	14	12	15	15	17	16
Scholekster	6	7	7	3	4	3	2	3	1	Tijftjaf	11	9	9	10	12	10	14	12	12
Bontbekplevier	-	2	1	-	-	2	2	1	-	Fitis	32	16	25	26	18	24	31	21	22
Strandplevier	1	2	2	-	4	4	10	22	2	Gr.Vliegenv.	-	-	-	-	-	-	2	1	-
Kievit	7	5	5	3	3	3	4	5	3	Staartmees	2	2	2	3	3	3	4	5	3
Tureluur	7	4	5	4	6	6	3	5	6	Pimpelmees	2	2	2	1	2	3	4	5	5
Houtduif	8	8	6	8	3	1	3	2	1	Koolmees	4	8	5	6	8	6	10	8	8
Zomertortel	4	2	2	3	2	2	3	2	1	Boomkruiper	-	-	-	-	-	-	1	2	-
Koekoek	2	2	3	3	2	3	3	4	2	Gaai	1	1	1	2	-	1	1	1	1
Ransuil	-	1	-	-	-	-	1	1	-	Ekster	1	2	2	-	-	-	-	-	-
Gr. B. Specht	1	1	1	2	1	1	1	1	1	Zwarte Kraai	1	1	1	3	-	-	-	-	-
Veldleeuwerik	4	2	3	3	2	2	3	6	7	Groenling	-	-	1	-	-	-	-	1	-
Graspiëper	5	4	5	4	6	6	8	9	10	Putter	1	-	1	-	-	-	1	2	2
Winterkoning	28	20	24	28	32	22	31	32	22	Vink	-	-	-	1	1	2	2	4	3
Heggenmus	13	14	17	18	24	19	28	31	10	Goudvink	-	-	1	1	2	1	2	3	1
Roodborst	3	4	3	7	10	4	8	10	8	Kneu	2	3	3	1	5	3	4	4	6
Nachtegaal	10	7	6	7	7	6	8	8	7	Rietgors	6	4	6	8	8	7	12	8	12
Blauwborst	3	6	4	4	2	2	3	3	4										
Roodb. tapuit	2	1	-	1	1	1	1	1	-	Aantal soorten	42	45	44	46	43	46	52	54	42

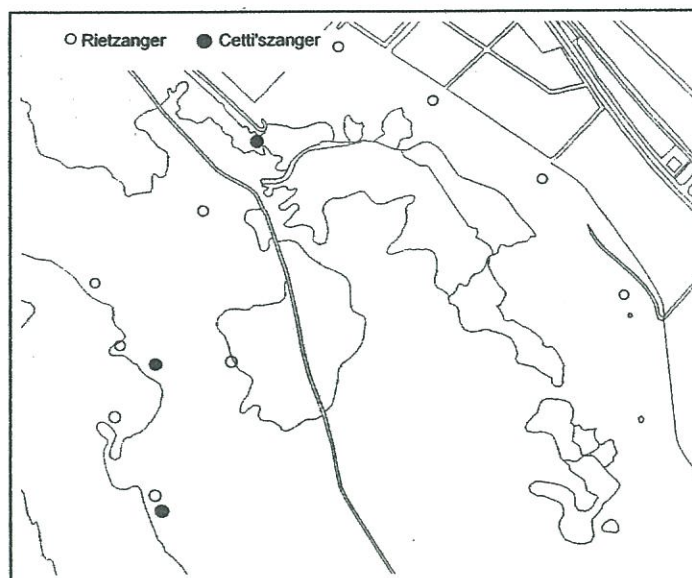
Ontwikkelingen in 2008

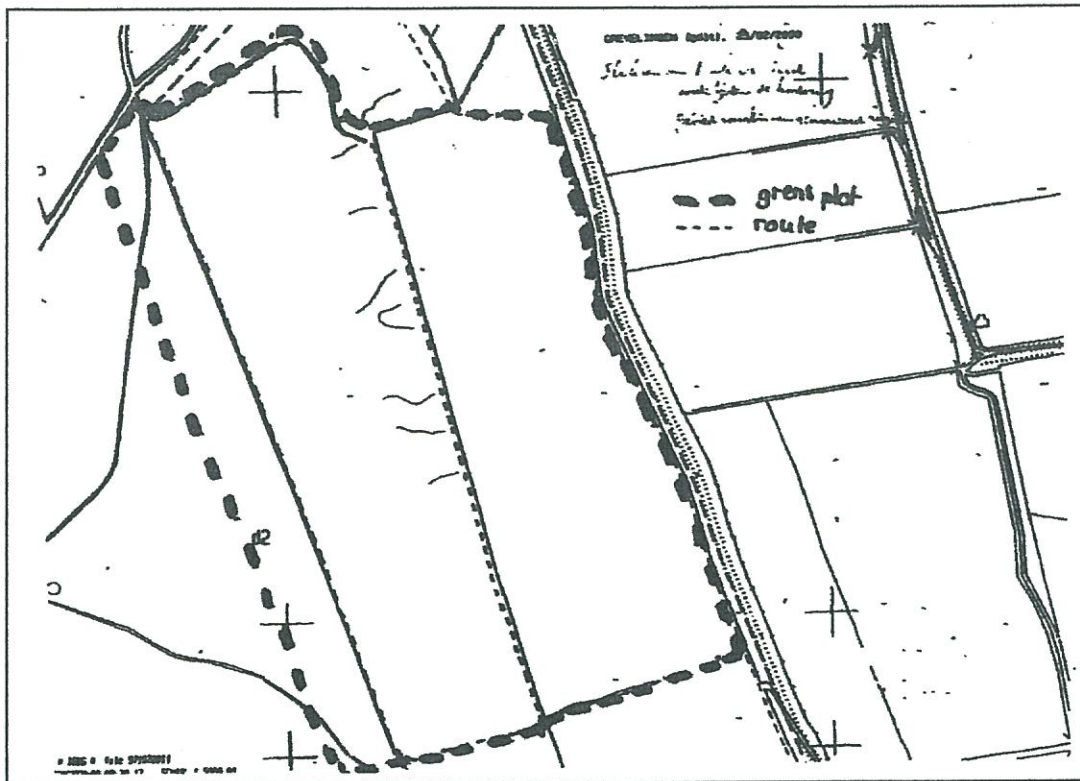
Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

- niet meer: Soepgans, Nijlgans, Waterral, Waterhoen, Meerkoet, Bontbekplevier, Ransuil, Roodborsttapuit, Grote Lijster, Grauwe Vliegenvanger, Boomkruiper, Groenling
- (op)nieuw: geen
- sterk afgenomen: Wilde Eend, Scholekster, Strandplevier, Kievit, Koekoek, Winterkoning, Heggenmus, Staartmees, Goudvink
- sterk toegenomen: Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Rietgors

Het aantal soorten nam ten opzichte van 2007 bijna met een kwart af! Voor een groot deel gaat het daarbij om soorten die veelal slechts met 1 of 2 broedparen onregelmatig worden vastgesteld en die nu allemaal afwezig waren. Mogelijk dient daar de Havik nog bij op te worden geteld. Het nest van voorgaande jaren was uit de boom gezakt en een nieuwe nestplaats werd niet gevonden. Wellicht broedde de soort op een andere plaats in of net buiten het plot, vermoedt René van Loo. Dat geldt in elk geval al enkele jaren voor de Bruine Kiekendief die vlakbij het plot broedt.

Een opvallende afname werd bij de Strandplevier vastgesteld. Misschien kwam dat vanwege een grotere hoeveelheid neerslag in maart bij het gebruikelijke winterpeil, waardoor het begin april nog veel te nat was voor Strandplevieren. Het verloop van het waterpeil in de Grevelingen week overigens niet af van voorgaande jaren, het gaat dan ook meer om stagnerend regenwater. Daardoor hebben vogels die zich tijdens een drogere perioden hier vestigen ook snel last van vollopende nestkuilen als er wat meer neerslag valt. De Cetti'szanger is hier opmerkelijk plaatstrouw, tegenstelling tot andere locaties in de Grevelingen waar vaak verschuiving van broedplaatsen werd vastgesteld.

8. Slikken van Flakkee-Zuid

Plotgrootte: ca. 90 ha

Beheer: Beheer: niet vrij toegankelijk, wel regelmatig excursies met trekker+aanhanger over paden; begraaasd met Fjordenpaarden en Heckrunderen; oostelijk deel op voormalige landbouwgrond is de laatste jaren niet beweide, maar alleen 's zomers gehooid (half juli). Overig deel: opslag 1x per 2-3 jaar gemaaid

Zoogdieren: o.a. Ree, Haas, Konijn, Mol,

Vegetatiekarakteristiek:gevarieerd weiland op voormalige schorrand en aangrenzend slik (westelijk deel); tamelijk eenvormig hooiland op voormalige landbouwgrond / geëgaliseerd schor (oostelijk deel)

Landschap / vegetatie

Open weidelandschap op voormalig schorren en slikken. Schor binnen voormalige zomerkade werd na de afsluiting in 1971 gescheurd, geëgaliseerd en omgezet in landbouwgrond. De kreken werden dichtgeschoven. Het droogvallend slik binnen het plot werd later ingezaaid met een grasmengsel en begraaasd met runderen. De schorrand heeft nog het oude profiel. Het lutumgehalte van de bodem loopt van het slik naar de dijk toe op, van slibhoudend zand en lichte zavel tot zware zavel vlakbij de dijk. Op de schorrand en het slik is een gevarieerd grasland ontstaan met kortgrazige en ruigere gedeelten met veel Kattendoorn. In het westelijk deel van het plot op het slik is nogal wat opslag van Kruiwilg. Deze struweelopslag wordt tegenwoordig middels een roulerend programma eens in de drie jaar gemaaid. Bij de schorrand bevatten de mondingen van de oude kreken vaak zoet water.

Het bouwland is na een jaar of dertien agrarisch gebruik, aangekocht door de staat en bij het natuurreservaat gevoegd. Het gebied is met gras ingezaaid en bij de begrazing betrokken. Vanwege de voedselrijke bodem, concentreerde de begrazing van het vee zich op dit gedeelte en werd de rest van het gebied onderbegraaasd, waardoor daar op grote schaal struweelvorming plaatsvond. Daarom wordt dit voedselrijke deel tegenwoordig in het voorjaar tijdelijk uitgerasterd en gehooid. In natte perioden treedt hier en daar plasvorming op, die het vlakke gebied nog wat afwisseling geeft.

Broedvogels

Algemeen (situatie 2000)

Wat broedvogels betreft scoort dit weidegebied niet erg hoog. Daarbij gaat het niet zozeer om het aantal soorten want dat voldoet grotendeels aan de verwachtingen, maar de dichtheden zijn over het algemeen laag. Dit blijkt

vooral te worden veroorzaakt door het feit dat er op de helft van het plot, de voormalige landbouwgrond, vrijwel geen weidevogel broedt. De oorzaak daarvan is niet helemaal duidelijk. De Kievit is niet erg kritisch en toch zitten ze er nauwelijks. Wellicht is het terrein te ruig voor deze soort die kort gras prefereert. Grutto's zijn hier al helemaal niet te vinden, terwijl je die er met een hooibeheer juist zou verwachten. Het is al jaren bekend dat daar weinig weidevogels zaten, maar in plaats van toe te nemen lijkt er eerder sprake te zijn van afname. De verandering van een weide- naar een hooilandbeheer lijkt voor weidevogels ongunstig uit te pakken. Gelukkig zaten er nog een paar Kwartels, dat is tenminste nog wat! De soort werd eerder in 1981 en 1986 vastgesteld. Het genoteerde broedgeval van een Strandplevier bevond zich op het met schelpen versterkte pad aan de noordwestkant van het plot, een bekende locatie.

Tabel 10. Aantal territoria BMP-plot Slikken van Flakkee-Zuid (90 ha) 2000 – 2008.

soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08	soort	'00	'01	'02	'03	'04	'05	06	'07	'08
Wilde Eend	4	MKZ	2	4	6	5	3	6	6	Wulp	-	MKZ	1?	-	-	-	-	-	-
Slobeend	1	MKZ	-	2	2	3	2	1	-	Houtduif	1	MKZ	-	-	-	-	-	-	-
Kwartel	2	MKZ	-	-	-	-	2	-	-	Veldleeuwerik	16	MKZ	19	24	31	34	32	29	20
Scholekster	15	MKZ	10	14	13	8	6	3	5	Graspieper	4	MKZ	3	3	3	3	5	10	7
Strandplevier	1	MKZ	-	-	-	-	-	-	-	Gele Kwikstaart	1	MKZ	1	1	-	1	1	2	-
Kievit	34	MKZ	33	39	55	42	37	36	34	Witte Kwikstaart	-	-	-	-	1	-	(1)	-	-
Grutto	7	MKZ	9	11	11	8	6	3	3	Roodborsttapuit	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Tureluur	5	MKZ	1	12	8	9	5	8	5	aantal soorten	12	-	9	9	9	9	10	10	7

Ontwikkelingen in 2008

Belangrijkste veranderingen ten opzichte van 2007 waren:

- niet meer: Slobeend, Gele Kwikstaart, Roodborsttapuit
- (op)nieuw: geen
- duidelijk afgenomen: Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper
- duidelijk toegenomen: Scholekster

Ondanks het grote aaneengesloten open gebied een laag aantal weidevogels.

Buiten de Graspieper en de Kievit blijft het een armoedige zaak in dit plot. Het feit dat het vee zich doorgaans nogal in deze hoek ophoudt, zal daarop van invloed zijn. Bij grotere aantallen stuks vee (Fjordenpaarsen en Heckrunderen) kunnen legsels gemakkelijk vertrapt worden en veel weidevogels mijden zo'n gebied.

Predatie door Boomvalken (2 paar) die in de nabijheid broeden kan van invloed zijn op het broedsucces.

Ziet er hier wel erg sombertjes uit. Met de broedvogeltelling leek mij het op de slikken wel mee te vallen. Plaatselijk duidelijk concentraties. Kennelijk buiten het plot. De aantallen van de integrale telling geven een positiever beeld.

Nog steeds verwonderlijk dat de 'wintergastenweide' (voormalige landbouwgrond ten oosten van het raster) zo weinig broedvogels herbergt. Het aanleggen van een serie drinkputten of plassen wordt nog steeds als een mogelijke oplossing aangedragen.

Bijlage BMP-plots 1. Inventarisatiegegevens

Tabel 11. Bezoekdata plot 1. Hompelvoet, Kees de Kraker

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 04-04	07.00 – 09.30 u	bewolkt, ZW-2, 6 °C	
2. 23-04	06.30 – 08.30 u	bewolkt, O-2, 10°C	
3. 04-05	06.15 – 08.15 u	zonnig, O-2, temp., 12 °C	
4. 23-05	05.30 – 08.00 u	vrij zonnig, O-3, 14 °C	
5. 01-06	19.15 - 20.45 u	half bewolkt, O-1, 20 °C	
6. 02-06	05.15 – 08.00 u	zonnig, N-4, 15 °C	
7. 18-06	06.30 – 08.30 u	wisselend bewolkt, WNW-4, 14 °C	

Tabel 12. Bezoekdata plot 2. Veermansplaat, Kees de Kraker

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 05-04	07.30 – 09.30 u	bewolkt met regen, W 2-3, 6 °C	
2. 22-04	06.45 – 09.00 u	NO4, °C	
3. 03-05	06.15 – 08.30 u	vrij zonnig, zwakke O-wind, 12 °C	loslopende hond vreet vogel op
4. 18-05	06.15 – 08.30 u	zonnig, NO 3,	
5. 31-05	06.30 – 09.30 u	half bewolkt,	
6. 08-06	07.00 – 08.30 u	bewolkt, N-2, 14 °C	
7. 24-06	06.00 – 07.00 u	bewolkt, W3, ca. 16 °C	

Tabel 13. Bezoekdata plot 3. Slikken van Bommenede, Mark Hoekstein*

	datum	start	eind	temp	bewolking	wind	neerslag	opmerkingen
1	19-mrt-08	6.20	8.45	4 °C	50%	NW4	hagelbui	
2	4-apr-08	6.05	9.45	7 °C	90%	ZW1	-	Tot 6.35 nachtbezoek
3a	15-apr-08	12.40	14.00				-	
3b	21-apr-08	6.00	8.30	8 °C	5%	O5	-	
4	1-mei-08	5.45	9.30	11 °C	30%	Z4	-	
5a	13-mei-08	4.45	5.50			NO4	-	nacht / vroege ochtendbezoek
5b	17-mei-08	10.15	10.45	12 °C		NO3	regen	alleen kustbroedvogels, gestopt door regen
5c	20-mei-08	6.30	8.40	16 °C	0%	NO4	-	
6	2-jun-08	4.50	8.00	14 °C	90%	N3	-	diezig

Tabel 14. Bezoekdata plot 4. Kabellaarsbank, René van Loo

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 18-03	06.15 – 08.30 u	Bewolkt, NW 1-> 4, 4 °C, later zware hagelbui, koud!	
2. 31-03	06.00 – 08.20 u	bewolkt, ZW2-3, 13 °C	
3. 13-05	05.15 – 08.10 u	Licht bewolkt, ZW3-4, 14 °C	
4. 22-05	04.50 – 08.15 u	Licht bewolkt, NW 3-4, 13 °C	
5. 02-06	04.45 – 08.15 u	bewolkt later zonnig, N 1 -> 4, 15 °C	
6. 14-06	21.00 – 02.20 u	Mooi, windstil, 18 °C	avond-/nacht ronde

Tabel 15. Bezoekdata plot 5. Plasjes De Punt, René van Loo

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 19-03	06.20 – 08.45 u	licht bewolkt, eerst maartse bui later zon, 5°C, koud!	
2. 02-04	06.00 – 09.00 u	bewolkt, windstil, 12 °C	
3. 24-04	06.00– 09.00 u	windstil, mooi later zonnig, 13 °C	
4. 08-05	05.00 – 08.15 u	zwaar bewolkt na regen, windstil, 13 °C	
1. 24-05	04.50 – 08.00 u	lichtbewolkt, ZW 3, 16°C	
2. 29-06	21.15 – 01. u	Mooi, windstil, 17 °C	avond-/nacht ronde

Tabel 16. Bezoekdata plot 6. Slik de Kil, René van Loo

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 31-03	06.20 – 07.50 u	Bewolkt + bui, 8°C	
2. 10-04	05.30 – 08.50 u	Licht bewolkt, ZW 3, 14 °C	
3. 26-04	05.45– 08.00 u	mooi, licht bewolkt, windstil, 15 °C	
4. 12-05	04.50 – 07.45 u	bewolkt, W 2, 14 °C	
5. 25-05	04.00 – 07.30 u	Licht bewolkt, ZW 4I, 17 °C	avond/nachtronde
6. 18-06	20.15 – 02.15 u	licht bewolkt, ZW 3, 18 °C	

Tabel 17. Bezoekdata plot 7. Slikken van Flakkee- Noord, René van Loo

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 26-03	06.15 – 08.50 u	half bewolkt, NW3-4, 6 °C	
2. 01-04	06.00 - 09.15 u	bewolkt ZW 2, 10 °C	
3. 15-04	05.30 – 09.15 u	bewolkt, windstil, 8 °C	
4. 27-04	05.00 – 09.20 u	bewolkt, ZW2-3, 12-18 °C	
5. 14-05	04.30 - 08.45 u	bewolkt, ZW 3-4	
6. -05	04.40 – 09.10 u	zwaar bewolkt, af en toe druppels, 17°C	
7. 08-06	21.00 – 01.30 u	mooi, windstil	avond-/nacht ronde

Tabel 18. Bezoekdata plot 8. Slikken van Flakkee-Zuid, René van Loo

datum	tijd	weersomstandigheden	bijzonderheden
1. 31-03	09.30 – 12.30 u	zonnig, ZW 3, 12 °C	
2. 14-04	08.00 – 11.50 u	Windstil, half bewolkt, 8 °C	
3. 24-04	09.40 – 12.10 u	Zonnig, windstil, 19 °C	
4. 08-05	08.50 – 11.45 u	Bewolkt, windstil, 16 °C	
5. 24-05	09.00 – 12.10 u	Licht bewolkt, ZW 3, 17°C	

- Gegevens Slikken van Bommeneede ontleend aan: Hoekstein M. 2008. Broedvogels van de Slikken van Bommeneede in 2008. Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief, Goes.

Bijlage BMP-plots 2. Bijzondere waarnemingen

Het is handig om bijzondere waarnemingen tijdens de inventarisaties te noteren. Hierbij kan het gaan om:

- ♦ soortwaarnemingen die in latere instantie niet voldoen aan de SOVON-criteria, zodat ze niet bij de broedvogels vermeld worden
- ♦ waarnemingen van minder algemene niet-broedvogels
- ♦ waarnemingen aangaande beheer, planten en fauna (zoogdieren, insecten en amfibieën)

Hieronder volgen de genoteerde waarnemingen (opmerkingen met betrekking tot broedvogels zijn niet altijd opgenomen).

1. Hompelvoet

datum - 08 Waarnemingen

4 april	groep 16 Pimpelmezen; Boerenzwaluw 2 ex.; Watersnip uit struweel opvl.; Bruine Kiekendief 1 paar baltsend; m Wilde Eend vers geplukt (Havik)
23 april	Visdief 2 ex.; Kleine Zilverreiger (4 ex.) + Blauwe Reiger (2 ex.); veel Brandganzen doortrekkend > NO;
4 mei	Fluiter zang 1 ex.; Middelste Zaagbek ruim 70 ex. in oeverzone BMP-plot; Bergeend 2 ex. geplukt door Havik
23 mei	circa 120 Aalscholvers op schelpenbank NW-oever; Oeverloper groepjes van 4 en 10 ex; Lepelaar 5 ex. foeragerend; Witte Kwikstaart 1 ex. foeragerend
1 juni	circa 150 Aalscholvers op schelpenbank NW-oever, Staartmees 2 ex. juv
18 juni	Rotgans 1 ex. vers dood; Witte Kwikstaart 1 ex. foeragerend; Kievit juv. geplukt door Havik; Kleine Zilverreiger 2 ex.; Zilvermeeuw 1 ex. met lamme vleugel

2. Veermansplaat

datum - 08 Waarnemingen

22 april	Gierzwaluw enkele ex. overvl.; Beflijster 1 ex.; veel Zanglijsters in struweel (zijn op doortrek); sporen van ratten en reeën
3 mei	Rotgans 450 ex. noordkop; Ree 1 bok; loslopende hond vreet vogel op nabij veerstoep
18 mei	Rotgans 320 ex. en Bontbekplevier ruim 500 ex. Noordkop; Reebok 1 ex. ; Lepelaar 2 ex.
31 mei	Distelvlinder 1 ex.; begin bloei Groenknolorchis
8 juni	Staartmees rondzwervende groep 15 ex.
24 juni	Middelste Zaagbek alleen ruiende vogels; Grauwe Gans 55 ex. (ad.+ juv) westoever

3. Slikken van Bommenede

datum Waarnemingen

19-mrt-08	Roodborsttapuit ♀; Watersnip 20
4-apr-08	Blauwe Kiekendief ♀, Huiskat 1, Ree ♂, Lepelaar 3
21-apr-08	Bokje 1, Ree 1, Poes 1
1-mei-08	Bokje 1, Paapje 1, Blauwe Kiekendief ♀
2-jun-08	Blauwe Kiekendief, Ree ♀+♂, Boomvalk jagend

7. Slikken van Flakkee-Noord

datum - 08 Waarnemingen

1 april	3 zingende Cetti'szangers
15 april	2 Houtsnippen
27 april	100-en teken !!
14 mei	Bontbekplevier (toendra) 32 ex.
? mei	Bontbekplevier (toendra) 45 ex.
8 juni	4 Cetti'szangers, 1 Havik, 1 Boomvalk

4. Kabellaarsbank

18-03: Kleine Zilverreiger 1 ex.; Sijs 16 ex.; Reegeit 1 ex. **13-05:** Viervleklibel 1 ex.. **02-06:** Ree 3 ex. **04-06:** Boomvalk 1 ex. ; Sperwer 1 ex.

5. Plasjes de Punt

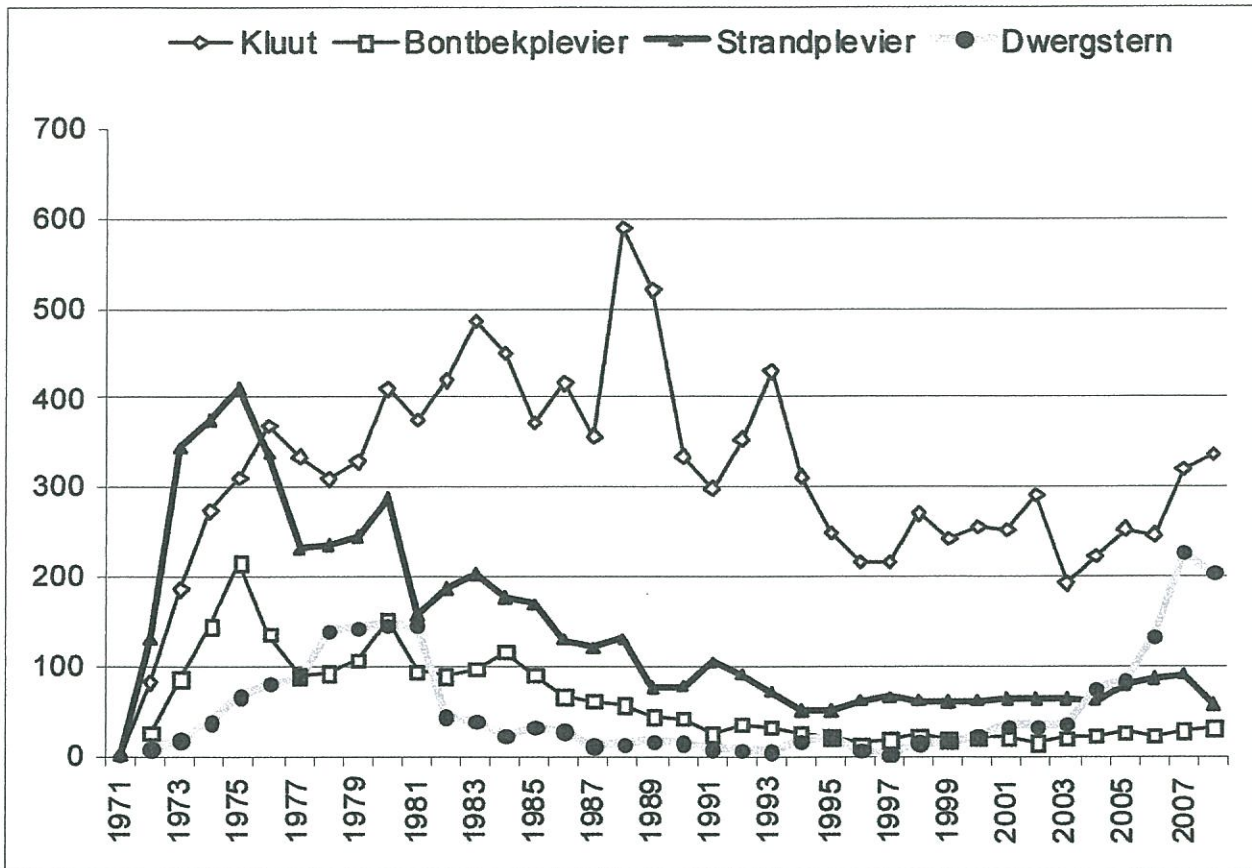
24-4: Goudvink (man) geslagen door Sperwer!, **08-05:** ca. 85 Groene kikkers **24-05:** Waterral 1 roepend; **29-06:** Ransuil 1 ex. jagend

6. Slik de Kil

31-03: Lepelaar 12 ex., Gewone pad 1 ex., Rietzanger zang 1 ex.; **10-04:** Cetti'szanger zang 2 ex. **26-04:** Grote Pieper 1 ex.!; Oeverloper 3 ex.; Kluut 19 nesten, 29 paar aanwezig **15-06:** Ransuil 1 ex. jagend, Waterral 1 ex. roepend

8. Slikken-Zuid

31-03: extreem nat!

Figuur 4. Verloop van enkele kustvogels in de Grevelingen sinds de afsluiting.

Kustbroedvogels in 2008

Algemeen

Na de afsluiting van de Grevelingen in 1971 was er gedurende een aantal jaren een groot areaal aan geschikt broedterrein en ontwikkelde de voormalige zeearm zich tot een belangrijk gebied voor kustbroedvogels. Met name de aantallen van Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Grote Stern en Dwergstern waren belangrijk en bevatten destijds een flink deel van de Nederlandse populatie.

Door afname van geschikt broedterrein vanwege zaken als toenemende begroeiing en opkomst van predators, daalden de aantallen van veel kustvogels in de Grevelingen na verloop van tijd. Sinds 2004 is er dankzij gericht beheer bij de kale grondbroeders echter weer sprake van toename (Fig. 4).

De kustbroedvogels in de Grevelingen worden jaarlijks integraal geteld met medewerking van het DPM (Delta Project Management). De door deze dienst verzamelde gegevens werden beschikbaar gesteld uit het Biologisch Monitoringprogramma van de Zoute Rijkswateren van Rijkswaterstaat Waterdienst, hetgeen onderdeel uitmaakt van het Monitoringprogramma Waterstaatkundige Toestand van het Land (MWTL). De hier gepresenteerde aantallen kunnen in details afwijken van de door het DPM genoemde aantallen. Dit heeft te maken met de gebruikte criteria om dubbel tellen te voorkomen. Door Staatsbosbeheer wordt op gebiedsniveau gekeken, terwijl het DPM op populatieniveau meet.

Doelstelling van het kustvogelbeheer in de Grevelingen is: door op geschikte plaatsen de mogelijkheden voor kustbroedvogels te versterken, de functie van de Grevelingen als kustvogelbroedgebied in stand te houden.

De laatste jaren wordt een meer gericht beheer ten gunste van kustvogels gevoerd. In eerste instantie gaat het daarbij om het open houden van laaggelegen terreinen en eilandjes middels een maaibeheer. In tweede instantie worden gebieden soms verlaagd, op geschikte plaatsen een schelpenlaag aangebracht en de eilandfunctie versterkt door het graven van een geul. Naast deze beheersmaatregelen steunt het kustvogelbeleid vooral op het peilbeheer in de Grevelingen. Rijkswaterstaat stuurt gedurende de periode begin april - half juli op een iets lager waterpeil, wel blijft men daarbij binnen vastgestelde peilmarges. De lagere waterstand gedurende het broedseizoen is van groot belang gebleken om gebieden aantrekkelijk te maken en te houden voor kustvogels als Kluut, Strandplevier, Dwergstern en Visdief.

Figuur 5. Natuurlijke schelpenbanken zijn de parels van de Grevelingen. Behalve een bijzonder landschap vormen ze vaak een belangrijk broedgebied voor de pioniers onder de kustvogels als Kluut, plevieren en sterns - tenminste wanneer daar geen begrazing is!
Foto: Pim Wolf.

Tabel 19. Overzicht totaal aantallen kustvogels in de Grevelingen periode 1994-2008.

soort / jaar	R L	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1. Kluut		312	249	217	217	271	242	255	252	291	193	223	254	247	321	337
2. Bontbekplevier	K	25	21	14	19	24	18	20	22	18	20	23	27	23	28	31
3. Strandplevier	B	51	52	62	66	62	61	62	64	64	64	62	81	86	91	58
4. Kokmeeuw		3488	3167	2763	3313	3655	2645	2733	1921	419	491	287	105	162	328	497
5. Zwartkopmeeuw		3	1	1	2	3	1	4	6	0	5	9	0	1	5	5
6. Stormmeeuw		136	130	183	306	312	206	233	277	261	319	325	280	259	305	302
7. Kleine Mantelmeeuw		11	9	37	63	262	461	361	461	371	747	803	538	772	946	789
8. Zilvermeeuw		1135	?	1048	2083	1179	1143	939	1486	1261	2264	2152	2496	2206	2374	2369
9. Grote Mantelmeeuw	G						1	2	2	3	2	4	4	5	8	9
10. Grote Stern	B	1950	1850	1800	2975	1750	4102	2800	3250	1600	4201	3300	0	1	0	0
11. Visdief	G	301	344	319	384	453	600	369	463	264	424	366	405	659	1064	814
12. Noordse Stern		24	8	5	5	16	29	19	29	15	43	34	22	56	45	45
13. Dwergstern	K	17	23	6	2	15	16	23	34	37	36	76	84	134	228	205

Tabel 20. Aantallen broedgevallen kustvogels in de Grevelingen in 2008. Tabelgegevens van RWS-Waterdienst, René van Loo, Mark Hoekstein en Kees de Kraker.

soort / gebied	Hompelvoet	Veermansplaten	Stampersplaat (oeververdediging)	Kleine Stampersplaat	Dwars in de Weg	Slikken van Bommenede	plaatje Kabellaarsbank	De Kil	Markenje	Slikken van Flakkee-Noord	Slikken van Flakkee-Midden	Slikken van Flakkee-Zuid	Slik Battenoord	Grevelingendam	Slik Dijkwater	Totaal
1. Kluut	1	6		26		53	17	29	45		63	45	28		24	337
2. Bontbekplevier		1		3		3			2	1	4	7	7		3	31
3. Strandplevier				8		13			2	14	4	14	3			58
4. Kokmeeuw	15			80	1	22			350		4			15	10	497
5. Zwartkopmeeuw									5							5
6. Stormmeeuw	90	11			16	2			50			133				302
7. Kleine Mantelm.	5	295			486				2			1				789
8. Zilvermeeuw	100	1106	3	6	1114	5	1	9	17		3	3			2	2369
9. Grote Mantelm.			3	1	2	1	1					1				9
10. Grote Stern																0
11. Visdief	10			125		57	20	28	325		26	42	3	103	80	814
12. Noordse Stern	2	2		11		10			4			13	2		1	45
13. Dwergstern				42		9		25	2		20	68	38		1	205

Bespreking resultaten 2008

Kluut

Het aantal broedende Kluten nam weer wat verder (Fig. 4). De locaties waar gebroed werd waren dezelfde als in 2007 en op veel plaatsen verschilden de aantallen nauwelijks met het voorgaande jaar (Markenje, de Kil, Slikken Bommenede, Dijkwater, Slikken van Flakkee-Zuid). Op plaatje Kabbelaarsbank (28→17), Kleine Stampersplaat (32→26) en Hompelvoet (7→1) was er een afname, terwijl er bij Battenoord (18→28) en vooral bij de Slikken-Midden (Zanddepot) een toename werd vastgesteld (31→63). Deels was dit laatste een klein succesje voor recente inrichtingsmaatregelen (eilandvorming, schelpen opbrengen).

Het broedsucces was gemiddeld wat beter dan in voorgaande jaren. Nihil of lager dan 0,3 was het op de Kabbelaarsbank, Kleine Stampersplaat, Veermansplaat, Strandmeer Slikken-Midden en wellicht ook bij de Kil. Matig bij het Dijkwater en Slikken Bommenede en redelijk tot goed bij Battenoord, Slikken van Flakkee en Markenje.

Predatie, voedsel- en weersomstandigheden zijn factoren die bepalend zijn voor het broedsucces.

Het aandeel van de Grevelingen bedraagt ongeveer 10-15% van het Delta-totaal en is van nationaal belang.

Bontbekplevier

De Bontbekplevier broedt voornamelijk in zeer open gebied aan de rand van begroeiing; altijd maar een enkel paar. Dikwijls nabij Visdief of Kluut op schelpenbanken. In tegenstelling tot Kluten en sterns, ligt het broedsucces van deze soort in de Grevelingen regelmatig op >1 vliegvlug jong per paar.

Doordat ze niet koloniegewijs broeden en het droogvallend terrein weinig extra broedgebied oplevert (ze blijven aan die begroeiingsrand vasthouden) heeft het nieuwe kustvogelbeheer bij deze soort nog niet tot een opvallende toename geleid.

Kijken we waar er dit jaar wat meer zijn vastgesteld komen we op Veermansplaat (+1), Kleine Stampersplaat (+1), en Herkingen-Battenoord (+3), terwijl er op de schelpenbankjes bij de Kil geen enkele meer (-2) werd gevonden. Bij de overige gebieden broedden in 2008 evenveel Bontbekken als in 2007.

Zeker 15% van de Bontbekplevieren in de Delta zat in de Grevelingen, in groter verband is het belang gering.

Strandplevier

Wat plaatstrouw betreft hangt de Strandplevier een beetje tussen de buitengewoon honkvaste Bontbekplevier en de makkelijk verkassende Dwergstern in. Hun biotoopkeuze komt deels met de Dwergstern overeen en graag sluiten ze zich daarbij aan (zoals dit jaar op de Kleine Stampersplaat). Daar waar de Strandplevieren kiezen voor laaggelegen droogvallende vlakten, bestaat overspoelingsgevaar of vollopen van de nesten met stagnerend regenwater. Het gaat bij deze soort nogal eens mis en de vogels beginnen dan ook regelmatig overnieuw, of een vrouwtje begint elders aan een tweede legsel.

Jarenlang vormden de Slikken van Flakkee-Zuid het bolwerk van de Strandplevier in de Grevelingen.

Tegenwoordig is het broedgebied meer uitgesmeerd over de hele Slikken: Noord, Midden en Zuid. Dat heeft in belangrijke mate met het grootschalig droogvallen van ondiepe oevergedeelten te maken dankzij het iets lagere waterpeil gedurende het broedseizoen.

Mogelijk dat door een grotere hoeveelheid neerslag in maart de oeverzones van de Slikken van Flakkee ondanks het lagere peil in april wat natter waren dan gewoonlijk. In elk geval vestigden zich in 2008 belangrijk minder Strandplevieren dan in 2007 (62→32). De afname vond hier over de hele linie plaats, zowel de Slikken Zuid, als - Midden en - Noord telden minder broedvogels. Op de Grevelingendam werd niet door Strandplevieren gebroed (-2) en 2 paar verhuisden van de Kleine Stamper naar de Slikken van Bommenede. Naar verluidt had de Strandplevier ook elders in de Delta een slecht jaar.

De Grevelingen vormt met circa 10% van de NW-Europese populatie van deze bedreigde soort, nog steeds een heel belangrijk broedgebied. Middels een aangepast peilbeheer (winter liefst flink hoger, broedseizoen lager) kan een duurzaam geschikt broedgebied in stand gehouden worden.

Kokmeeuw

Bij de Kokmeeuw was er enig herstel door plaatselijke toename en het ontstaan van enkele nieuwe kleine vestigingen. Toename was er vooral op Markenje (250→350), de Kleine Stampersplaat (10→80) en Slikken van Bommenede (3→22). Afname was er bij de Kabbelaarsbank (20→0). Nieuwe broedplaatsen waren er op de Grevelingendam, Slikken van Flakkee-Midden en Slik Dijkwater.

Zoals gebruikelijk was het broedsucces bijzonder laag (0-0,3), alleen op de Kleine Stampersplaat kwam het in de buurt van de 0,5). In de nabijheid broedende Zilvermeeuwen vormen doorgaans de belangrijkste oorzaak van mislukking. De kans dat de Grevelingen weer een gezonde Kokmeeuwkolonie gaat herbergen is dan ook klein.

Het aantal broedparen in de Grevelingen is tegenwoordig slechts een klein deel van het Deltatotaal en van weinig betekenis. Overigens gaat het in veel andere gebieden in de Delta ook niet bepaald goed met de Kokmeeuw.

Zwartkopmeeuw

Evenals in 2007 werden 5 broedgevallen van de Zwartkopmeeuw vastgesteld. In 2008 zaten ze allemaal op Markenje en niet meer bij de Kabbelaarsbank (-2). Vliegvlugge jongen werden niet waargenomen, maar het is niet uitgesloten dat er wel enig broedsucces was.

Zwartkopmeeuwen komen tegenwoordig op veel plaatsen in het Deltagebied tot broeden. De meest nabij liggen in het Haringvliet waar ze op de Scheelhoekeilanden (80) en de Slijkplaat (388) kolonies vormden bij grotere Kokmeeuwvestigingen. Het belang van de Grevelingen is dan ook gering.

Stormmeeuw

Het aantal broedparen van de Stormmeeuw bleef nagenoeg gelijk aan 2007 (305 → 302). Wel was er enige verandering in de verdeling over de verschillende vestigingsplaatsen : Markenje (35→ 50), Hompelvoet (100→ 90), Dwars in de Weg (28→ 16) en Slikken van Flakkee-Zuid (124→ 133).

Het broedsucces is doorgaans gering. Veel legsels en kuikens worden gepredeerd door de Zilvermeeuwen die vrijwel overal in de nabijheid van de Stormmeeuwen broeden. Op zijn beurt vormt de Stormmeeuw een belangrijke predator van eieren en kleine kuikens van andere kustvogels en weidevogels.

Het merendeel van de Stormmeeuwen in de Delta (ca. 70%) komt in de Grevelingen tot broeden maar in groter verband is het belang gering. De Stormmeeuw zit hier aan de zuidgrens van zijn verspreidingsgebied. Het aantal broedparen in België bedraagt slechts enkele 10-tallen (vnl. Zeebrugge).

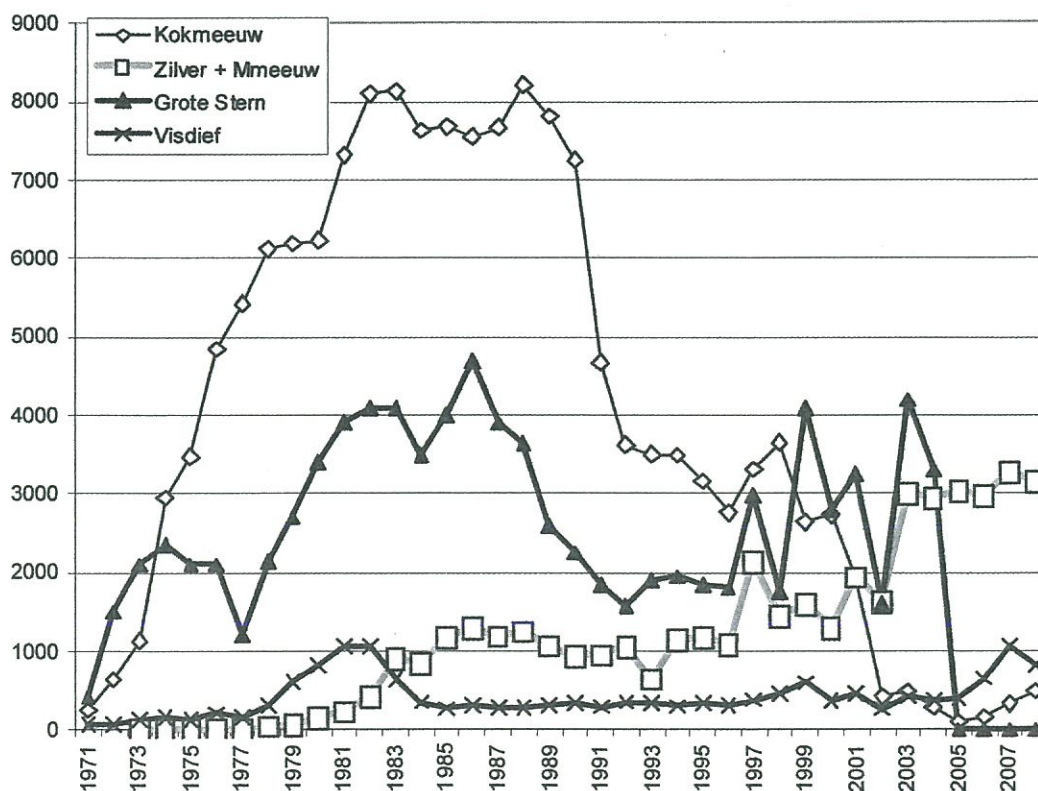
Kleine Mantelmeeuw

Sinds 2003 is de trend van de Kleine Mantelmeeuw voor de Grevelingen stabiel en schommelt het aantal broedparen rond 750. In de Grevelingen legt de Kleine Mantelmeeuw het in veel gevallen nog af tegen de Zilvermeeuw. Mogelijk heeft dat te maken met gevoeligheid voor begrazing, maar waarschijnlijk is het feit dat Zilvermeeuwen in de Grevelingen vaak dichtbij de broedplaatsen foerageren ook van invloed.

De afname van 2008 (946→ 789) vond alleen plaats op de Veermansplaat (526→ 295), want op Dwars in de Weg was er enige toename (409→ 486). Dwars in de Weg ligt dicht bij zee waar zich de belangrijkste foerageergebieden voor Kleine Mantelmeeuw bevinden.

Vanwege het min of meer gelijkblijven van het aantal broedparen van de Zilvermeeuw verschuift de verhouding weer wat ten gunste van de laatste zodat Kleine Mantelmeeuw : Zilvermeeuw. = 1 : 3. Een verhouding die vrijwel nergens meer in de Delta wordt gehaald omdat het aantal Kleine Mantels tegenwoordig bijna overal het aantal broedparen Zilvermeeuw overtreft.

Het aandeel van de Grevelingen in de Delta-populatie is gering (ca 3%).

Figuur 6. Verloop van Kokmeeuw, Grote Stern, grote meeuwen (Zilvermeeuw + Kleine Mantelmeeuw) en Visdief in de Grevelingen sinds de afsluiting.

Zilvermeeuw

Het aantal broedparen Zilvermeeuw bleef nagenoeg gelijk (2374→2369). Bij Dwars in de Weg was er enige toename (1025→1114) en op de Veermansplaat een daling (1215→1106). Beide vestigingen zijn nu ongeveer even groot, maar vijf jaar geleden was de vestiging op de Veermansplaat (1700) nog ruim 3x groter als Dwars in de Weg (500). Op de Hompelvoet was er enige toename (85→100) en een verschuiving naar de westpunt die door maatregelen voor kustvogels (eilandvorming, klepelen struweel) aantrekkelijker is geworden.

Verder valt op dat het aantal locaties waar Zilvermeeuwen dit jaar tot broeden kwamen aanzienlijk toenam (7→12). Hoewel het daarbij veelal om kleine aantallen handelt, is de invloed daarvan op andere kustvogels soms groot.

Terwijl op veel broedlocaties in het Deltagebied de aantallen Zilvermeeuw zijn afgenomen, gaat het de soort in de Grevelingen redelijk voor de wind. Dit zal te maken hebben met een minder grote concurrentie van Kleine Mantelmeeuwen, die op meer aan de kust gelegen locaties met visserij en scheepvaart in het voordeel zijn. Veel Zilvermeeuwen foerageren in de Grevelingen op krabben en Amerikaanse zwaardschede. Allerlei meeuwen hebben hun vaste foerageergebiedje en gewoonten. Menige vogel heeft daarbij een vorm van specialisme ontwikkeld. Zo zijn er op de Hompelvoet altijd een aantal die in juni en juli op jonge Spreeuwen jagen en daar erg succesvol in zijn. Anderen laten Japanse oesters stukvallen bij Bommenede. Als predator van kustvogels vormt de Zilvermeeuw een factor van betekenis.

Ruim 10% van de Zilvermeeuwen van de Delta en 5% van het landelijk aantal zit in de Grevelingen. De populatie in de Grevelingen zou verder kunnen toenemen wanneer de Vos in de Kop van Schouwen vaste voet zou krijgen.

Grote Mantelmeeuw

Dezelfde plaatsen als in 2007 werden door de Grote Mantelmeeuw bezet. De aantallen bleven veelal gelijk, maar er waren ook wijzigingen Kabbelaarsbank (-1), Dwars in de Weg (+1) en westelijke oeververdediging Stampersplaat (+1).

Het broedsucces is over het algemeen behoorlijk hoog (vaak 2 vl.vl. jongen per paar), alleen op de brede oeververdediging van de Stampersplaat met zijn begrazing, betreding door recreanten en aanwezigheid van Bruine rat, is het succes dikwijls lager.

Het wat lagere peil gedurende het broedseizoen vermindert de overspoelingskans en vergroot daarmee het aantal geschikte broedplaatsen. Hoewel er niet meteen hele kolonies op de oeververdediging zullen gaan zitten is de verwachting dat de Grote Mantelmeeuw voorlopig wel verder zal blijven toenemen.

Grote Stern

In 2008 broedden er geen Grote Sterns in de Grevelingen. Het wel en wee van Grote Sterns elders in de Delta, Nederland en Noord-Frankrijk werd echter met grote interesse gevolgd. De oude Grevelingenpopulatie bleef evenals voorgaande jaren opgesplitst in twee populaties (Haringvliet met Scheelhoek-eilanden en Slijkplaat en Oosterschelde met Flaauwersinlaag). Met in totaal 2532 broedparen lag het aantal een stuk beneden de laatste jaren. In het Grevelingenverslag 2008 (in prep.) wordt nader ingegaan op het voorkomen van de Grote Stern in Nederland en België.

Zoals bij de Kokmeeuw beschreven is de kans op hervestiging van Grote Sterns in de Grevelingen momenteel klein. Incidenteel zou dat het geval kunnen zijn, wanneer vestigingen elders vanwege onveiligheid verlaten worden. Markenje is in zo'n geval de meest waarschijnlijke vestigingsplaats.

Visdief

Na de forse toename van de Visdief in 2007 (659→1064) lag het aantal in 2008 weer wat lager (814), al is dat niettemin een goede score in vergelijking met de gebruikelijke aantallen. Veel gebieden vertoonden een flinke afname: Kleine Stampersplaat (175→125), Kabbelaarsbank (50→20), De Kil (40→28), Markenje (400→325), Slikken-Zuid (68→42), Grevelingendam (148→103) en Dijkwater (110→80). Het enige gebied dat een toename vertoonde was de Slikken van Bommenede (31→57). Zoals gewoonlijk was het broedsucces in de Grevelingen vrij mager al waren er uitzonderingen, zoals het Dijkwater en de schelpenbank op de zuidkop Slikken-Zuid. Het broedsucces staat met name onder druk op plaatsen waar ook Zilvermeeuwen in de nabijheid van Visdieven broeden, of zoals bij de Kabbelaarsbank, groepen grote meeuwen komen overtijen.

Dit jaar was er geen sprake van sterfte of het verloren gaan van legsels door extreme weersomstandigheden of problemen met de voedselvoorziening.

Naar schatting zat een kleine 15% van de Deltapopulatie in 2007 in de Grevelingen, die hiermee van regionaal en nationaal belang is.

Noordse Stern

In 2008 kwamen precies evenveel Noordse Sterns in de Grevelingen tot broeden (45) als in 2007. Wel deden zich binnen het gebied enkele verschuivingen voor: Kleine Stampersplaat (22→11), Markenje (7→4), Slikken Zuid (3→13), Veermansplaat (0→2).

Evenals in 2007 leek het broedsucces in 2008 wat hoger te liggen dan gewoonlijk. Meestal was dit minimaal.

In het Deltagebied broeden maar weinig Noordse Sterns (zuidrand verspreidingsgebied). Het aantal varieert jaarlijks, maar de Grevelingen is daarbij erg belangrijk (25-60%). Landelijk is de populatie van veel minder belang (1-4 %).

Dwergstern

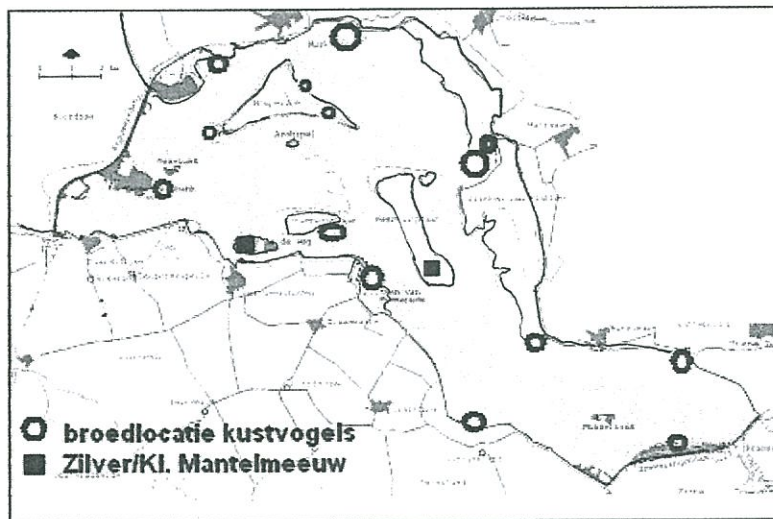
Het bijzondere resultaat uit 2007 (228 paar), werd niet herhaald maar met 205 broedparen mag de Grevelingen er zijn. De Hooge Platen in de monding van de Westerschelde vormde deze keer de absolute topper met 243 broedende Dwergsterns en ook Zeebrugge (B) deed het met 177 paar heel goed. Misschien wordt dit allemaal wel mogelijk door de gunstige resultaten in de afgelopen jaren van de nog iets zuidelijker gelegen vestiging nabij Duinkerken (Fr.) waar zo'n 400 paar geteld werden (in 2007 ca. 600). Overigens was het broedsucces bij de andere vestigingen in 2008 bij Zeebrugge en op de Hooge Platen in 2008 ook prima.

In de Grevelingen waren er verschillende vestigingen die het ook heel goed deden. Met name de schelpenbank van de Slikken-Zuid tegenover Herkingen (broedsucces >1 vl.vl. jong/paar), verder deden Battenoord, de Slikken-Midden en de Kil het ook redelijk goed. Maar aan de Schouwse kant op de Kleine Stampersplaat en de Slikken van Bommenede waren de resultaten slecht.

Voor de Dwergstern is de Grevelingen van internationaal belang.

Verspreiding kustvogels

Wanneer we eens kijken naar de verspreiding van de kustvogellocaties in de Grevelingen, blijkt dat het overgrote deel laaggelegen terrein met schelpenbanken betreft die langs de oeverzone van het omringende 'vasteland' liggen. Grootschalig openheid is van belang om bijvoorbeeld grondpredators als Vos op afstand te houden. Rondom in het water en liefst zo breed mogelijk is natuurlijk wel zo veilig, maar wanneer er dan weinig foerageergelegenheid is (Kluut), er ook grote meeuwen verblijven of regelmatig roofvogels en reigers langskomen zijn die plaatsen minder gunstig.

Figuur 7. Overzicht broelocaties kustvogels.

Kustvogels en peilbeheer

Aan de basis van het kustvogelbeheer in de Grevelingen staat het peilbeheer van Rijkswaterstaat.

Het peil in de Grevelingen wordt geregeld middels de sluis in de Brouwersdam, waar zeewater de Grevelingen in en uit stroomt. In principe wordt de sluis zoveel mogelijk open gehouden, waardoor er in de Grevelingen een minigetij is van enkele centimeters. Randvoorwaarde voor het peilbeheer is dat de uitersten waarbinnen het peil fluctueert liggen tussen de -10 en -30 cm NAP. Doorgaans wordt op -20 cm NAP gestuurd. Door langdurig harde wind kan scheefstand in het meer (bekken) ontstaan, waardoor lokaal grotere verschillen mogelijk zijn, zoals bij westelijke wind een hogere waterstand aan de oostzijde van het gebied. Door gedurende het broedseizoen op een iets lager peil te sturen, vallen langzaam aflopende oevers droog en ontstaat er broedgebied voor kale grondbroeders (Kluten, plevieren, Dwergstern, Visdief, Noordse Stern). Aan de hand van het verloop van van de aantallen kustbroedvogels in de Grevelingen, kunnen we vaststellen dat het peilbeheer werkt!

Om de kale of met zoutplanten begroeide zone waar gebroed kan worden, zo breed mogelijk te houden, wordt van deze zijde al jaren gepleit voor incidenteel hogere waterstanden buiten het broedseizoen.

Een groter getijverschil dat rond NAP schommelt, zou in één klap alle huidige broedplaatsen voor kustvogels doen verdwijnen. De plannen voor getij in de Grevelingen zullen voor kustvogels ongunstig

waterhoogte / maand	mrt	april 1-7	april 8-30	mei	juni	juli 1-20	juli 21-31
maximale hoogte	-9	-12	-20	-22	-22	-21	-18
minimale hoogte	-26	-23	-30	-28	-29	-30	-30
gemiddelde waterhoogte	-17	-17	-26	-26	-26	-25	-22

Tabel 21. Waterhoogten in cm NAP volgens meetpaal Rijkswaterstaat Bommenede (meetnet ZEGE) in 2008. De gemiddelde hoogte is niet exact berekend maar door mij ingeschat aan de hand van de gegevens (waterhoogte per 10 minuten). Met grijze arcering het tijdvak met iets lager waterpeil ten gunste van kustbroedvogels

Figuur 8. Incidentele overspoeling zoals hier op de Slikken van Flakkee-Zuid (23 januari 2007) is van belang voor het in stand houden van pioniersituaties en zilte vegetaties. Foto: Pim Wolf.

Integrale broedvogeltelling 2008

Sinds de afsluiting van de Grevelingen in 1971 tot en met 1999 zijn de broedvogels hier jaarlijks geïventariseerd. De daarbij gebruikte turfmethode wordt beschreven op blz. 9. Door bij de verwerking van de maandelijkse inventarisatiegegevens de opdeling van gebieden in apart getelde gedeelten te handhaven (bijvoorbeeld: Veermansplaat: 4 eenheden) wordt het maximale aantal uit deze methode gehaald. Als criterium voor het vaststellen van de aantallen zijn de datumgrenzen van Sovon gebruikt. Overigens is er voor het bepalen van het totaal aantal broedvogels per soort voor heel de Grevelingen al langer sprake van een duidelijke mengvorm omdat ook de resultaten van een aantal BMP-plots en aparte kustvogeltellingen worden ingebracht.

Er was dit jaar in vergelijking met voorgaande tellingen sprake van een ruime bezetting met tellers, mede dankzij de aanwezigheid van vrijwilligers. Organisatorisch is het altijd erg van belang om de ervaren personen met vogel- en gebiedskennis goed over de telroutes te verdelen. Een enkele keer was er wel eens een misverstand op de Slikken van Flakkee-Zuid met het te tellen gedeelte, waardoor een stuk dubbel werd geteld wat niet voor alle soorten gecorrigeerd kon worden. De gegevens aangaande de tellingen zoals data, weersomstandigheden, medewerkers en uiteraard de telresultaten zelf, zijn te vinden in de bijlage aan het eind van dit rapport. De getelde aantallen per deelgebied en per telling zijn niet in dit rapport opgenomen.

Een belangrijke waarde van de integrale tellingen is het overzicht op de ontwikkeling van de broedvogelstand in de Grevelingen sinds de afsluiting in 1971. Het resultaat van 38 jaar broedvogelinventarisatie wordt weergegeven in de totaalijsten op blz. 50-53. De hele landschappelijke ontwikkeling van het gebied wordt hierin weerspiegeld.

De ruis die ontstaat door jaarlijkse variaties vanwege slechte zang, mogelijke doortrekkie, droge en natere jaren, meer en minder deskundigheid, betere en slechtere tellingen, valt weg wanneer we kijken naar de ontwikkeling op langere termijn.

Bij de grafieken in de hier volgende bespreking moet men in de gaten houden, dat sinds 1999 de gegevens niet jaarlijks, maar 3-jaarlijks zijn weergegeven. Hierdoor lijkt bijvoorbeeld de toename van ganzen sneller te verlopen (steilere lijn) dan dat bij een jaarlijks verloop het geval zou zijn. Voor de bespreking van kustvogels wordt verwezen naar het vorige hoofdstuk.

In totaal zijn dit jaar 88 soorten vastgesteld, waarvan 22 Rode Lijstsoorten. (in de BMP-plots resp. 76 en 18 RL-soorten). Sinds de afsluiting in 1971 zijn in totaal 117 vogelsoorten in de Grevelingen tot broeden gekomen.

Nieuw sinds 2005 zijn: Aalscholver, Brandgans, **Groene Specht** en Boomkruiper
Wel in 2008 maar niet in 2005 waren naast de genoemde nieuwe soorten: Zwartkopmeeuw en **Boerenwaluw**

Niet in 2008, maar wel in 2005 waren: Canadese Gans, **Wintertaling**, Torenvalk, **Ransuil** en **Snor**.

Bespreking resultaten

Watervogels

De ontwikkeling van Grauwe Gans en Nijlgans liep in vergelijking met 2005 sterk uiteen. Waar de Grauwe Gans de lijn van voorafgaande jaren voortzet, zien we bij de Nijlgans een afname (Fig. 8). Het broedsucces van Nijlgansen staat al lange tijd onder druk en veel paren brengen geen jongen groot. Onduidelijk is of de afname vooral het gevolg is van de jacht op exoten die ten aanzien van de Nijlgans in het kader van schadebestrijding aanzienlijk is, of dat het patroon van stabilisatie en/of terugval na de aanvankelijk explosieve groei van een nieuwkomer de belangrijkste factor is (Japans bessenwier!). De Grauwe Gans lijkt nog duidelijk in die eerste fase van sterke groei te verkeren, maar het aantalsverloop op de Hompelvoet - het belangrijkste broedgebied van deze soort in de Grevelingen - wijst op stabilisatie. Wat betreft een mogelijk verdere toename, is er hier en daar nog wel wat ruimte. Uit natuurbeheersoogpunt is er binnen de Grevelingen geen aanleiding die een mogelijk ingrijpen om verdere groei te voorkomen, zou rechtvaardigen. Nieuw voor de Grevelingen is het broeden van de Brandgans sinds 2007 op Markenje. Gezien de al jaren durende explosieve uitbreiding van deze soort in het naburig Haringvliet is verdere toename in de Grevelingen te verwachten. Begrazing en weinig zoet drinkwater vormen hier beperkende factoren. Alle soorten ganzen blijken vrijwel uitsluitend op de eilanden in de Grevelingen te broeden. Een broedende gans wil niet graag door een grondpredator verrast worden!

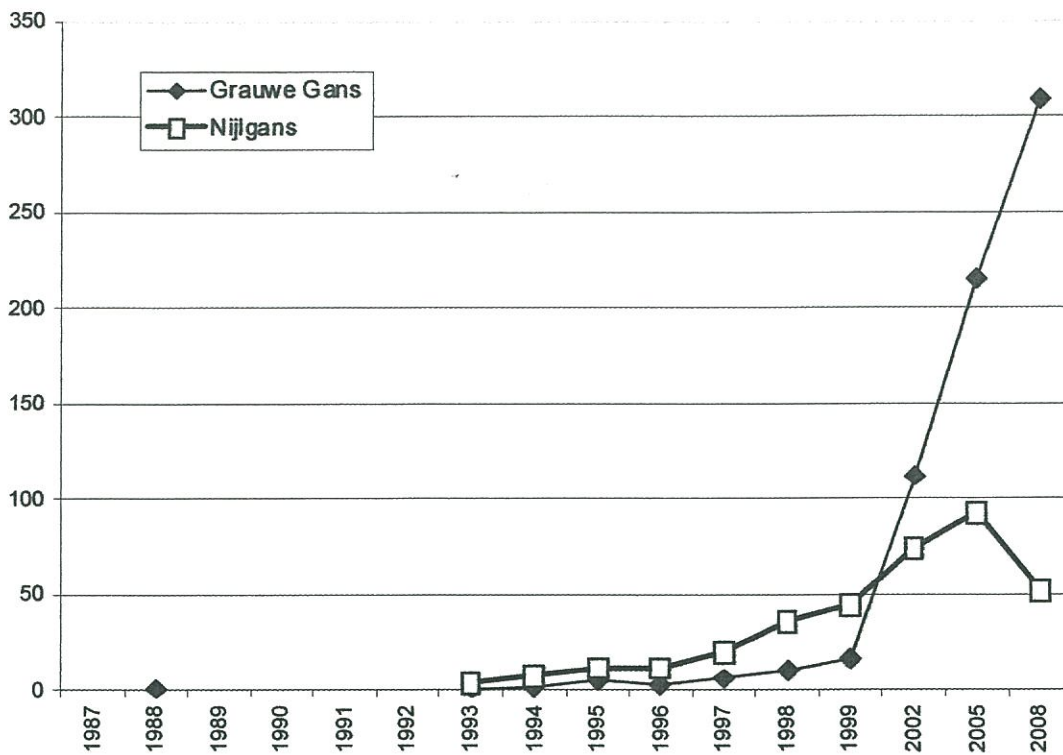
De Grevelingen met grootschalig zout water is voor veel eenden geen geweldig broedgebied omdat het groot brengen van kuikens hier lastig is. Wanneer we figuur 9 bekijken valt op dat de stand van Wilde Eend de laatste 15 jaar stabiliseert rond de 200 paar. De soort broedt op veel plaatsen in de Grevelingen, maar het broedsucces is doorgaans gering.

De Bergeend lijkt zich na een periode van geleidelijke afname (1993-2003) weer wat aan het herstellen. Wanneer we nagaan waar de aantallen zijn toegenomen blijken dat met name de Slikken van Flakkee te zijn, hier werden voor Noord, Zanddepot en Zuid in 2005 resp. 2, 5 en 0 broedparen genoteerd, terwijl dat er in 2008 resp. 11, 15 en 6 zijn, een verschil van 25 paar! Bij de overige eenden is het veelal kwakkelen. Soms een kleine toename, vervolgens weer enige afname. Gebrek aan zoet water, een geringe oppervlakte geschikt broedbiotoop en predatie van broedende vrouwtjes door Havik vormen evenzovele ongunstige factoren. Rode lijstsoort Slobeend dreigt zelfs geheel uit het gebied te verdwijnen, alleen bij het plasje op de Slikken-Zuid kon nog een groter aantal (5) genoteerd worden. De Wintertaling, eveneens RL-soort, komt in 2008 niet meer voor op de broedvogellijst. Al jaren ging het om slechts een enkel paar op de Hompelvoet. Omdat in 2008 33 paar Middelste zaagbek werden vastgesteld en in 2005 niet meer 18 lijkt de soort flink toegenomen. Dit is echter schijn, veroorzaakt door een andere manier van vaststellen. Tot 2005 is het aantal broedparen bijna uitsluitend gebaseerd op het aantal waargenomen vrouwtjes met pulli, vanaf 2006 worden territoria genoteerd waarbij de veel ruimere Sovoncriteria worden toegepast. De aantallen zijn dan ook niet te vergelijken. De laatste jaren worden juist erg weinig kuikens gezien en worden broedende vrouwtjes regelmatig door Havik nabij de broedgang gepredeerd. De toekomst ziet er dan ook minder rooskleurig uit dan deze getallen suggereren. Wel vormt de Grevelingen nog steeds het belangrijkste bolwerk van de Middelste Zaagbek in Nederland met meer dan de helft van het aantal broedparen.

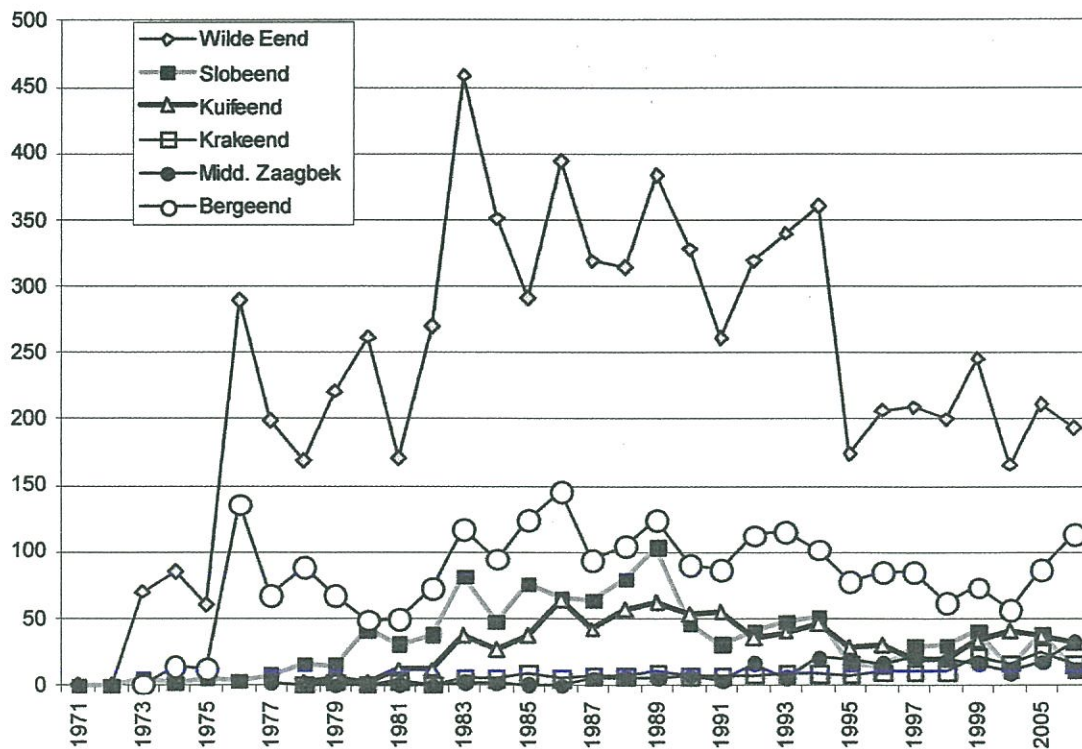
Roofvogels

Lange tijd - van 1973 tot 1999 - ging het bij broedgevallen van roofvogels vrijwel uitsluitend om Bruine Kiekendief en Torenvalk. Open gebied waarin tot begin tachtiger jaren ook torenvalkkasten stonden en waar Bruine Kiekendieven tussen riet, ruigte en jong struweel een plekje vonden. Het duurde tot 1999 voordat in het jonge bos ook soorten als Buizerd en Sperwer tot broeden kwamen, het jaar daarop gevolgd door Havik. Met name de laatste soort is tegenwoordig nadrukkelijk aanwezig, al zul je ze veel minder zien dan de hoog in de lucht cirkelende of paalzittende Buizerds en altijd speurende kiekendieven. Met de huidige 8-9 broedparen is een groot deel van het beschikbare areaal bezet. Hooguit is er nog plaats voor een extra paar op de Grevelingendam en de Slikken-Midden. De verwachting is dan ook dat het aantal broedparen in de toekomst in de orde van grootte van 8-11 broedparen zal liggen.

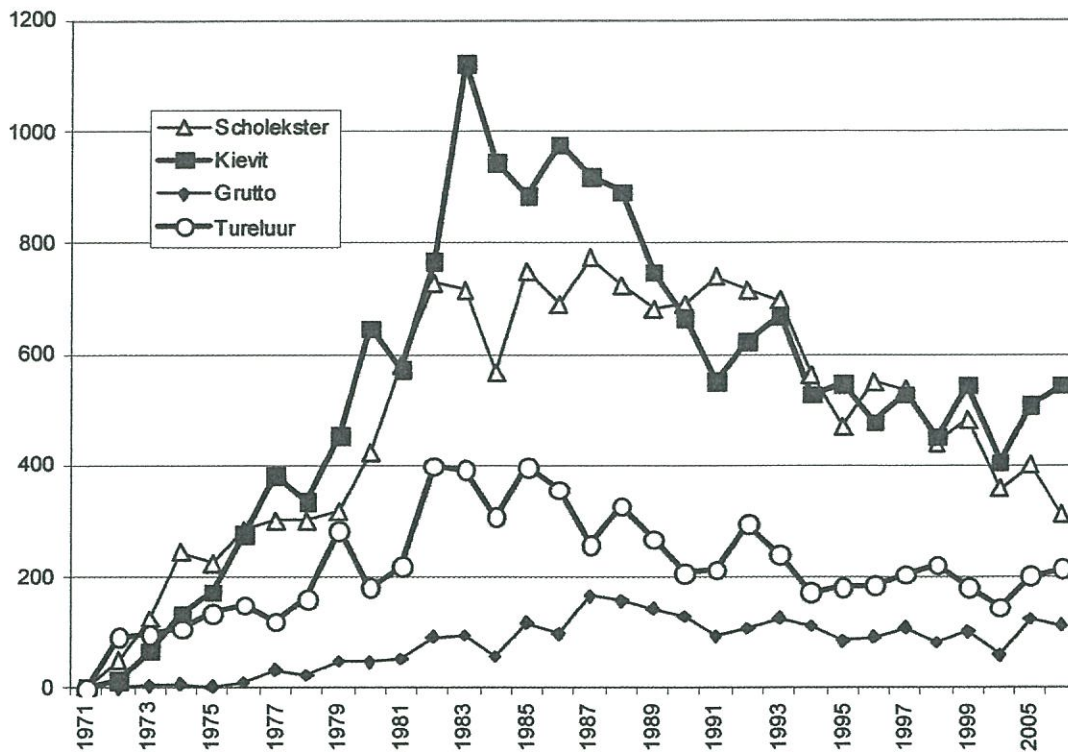
Het verdwijnen van de Torenvalk als broedvogel heeft te maken met de schaarste aan ruigere muizenrijke graslanden door begrazing, struweelvorming en maaibeheer. Al zou je er op de Slikken-Noord en Midden toch wel een paar verwachten, maar mogelijk heeft ook de Torenvalk last van predatie door Havik of concurrentie met Buizerd. Buiten het broedseizoen wordt zo hier en daar nog wel een Torenvalk waargenomen, evenals allerlei andere roofvogels. Slechtvalk, Smelleken, Boomvalk, Ruigpootbuizerd, Blauwe Kiekendief en zelfs Zearend behoort tot de mogelijkheden. De verspreiding van de roofvogels in 2008 vindt u op de achterzijde van dit rapport.

Figuur 8. Aantalsontwikkeling Grauwe Gans en Nijlgans in de Grevelingen sinds 1987.

Figuur 9. Aantalsontwikkeling Wilde Eend, Slobeend, Kuifeend en Krakeend in de Grevelingen sinds de afsluiting.

Figuur 10. Aantalsontwikkeling van enkele weidevogels in de Grevelingen sinds de afsluiting

Weidevogels

In 2008 het jaar van de Scholekster bleek dat deze vogel niet voor niets in de aandacht staat. Het gaat al jarenlang minder goed met deze karakteristieke vogel, ook in de Grevelingen. Vanaf de zestiger tot in de tachtiger jaren van de vorige eeuw breidde de Scholekster in heel Nederland tot ver landinwaarts zijn broedgebied uit, maar inmiddels zijn veel broedplaatsen weer verlaten. Sinds 1993 gaat het bergafwaarts in de Grevelingen. Aan biotoopverlies kan dat niet liggen omdat het open gebied sinds die tijd min of meer stabiel is gebleven. Wanneer we de aantallen van 2005 met 2008 per gebied vergelijken, zien we sterke achteruitgang bij Dwars in de Weg (39→27), Hompelvoet (111→79), Slikken van Flakkee-Zuid (136→85) en Herkingen-Battenoord (17→5). Sommige gebieden blijven echter stabiel of gaan er licht op vooruit zoals Veermansplaat (37→38) en Slikken van Flakkee-Zanddepot (15→20). Verminderde reproductie (nogal wat predatie) en mogelijk verhoogde wintersterfte (minder voedsel?) kunnen deze ontwikkeling veroorzaken.

De Kievit lijkt zich wat te herstellen en schommelt sinds 1994 rond de 500 broedparen. De soort doet het met name beter op de Veermansplaat (14→28) en Slikken-Zuid (349→365), maar scoorde lager op Dwars in de Weg (27→19) en de Hompelvoet (61→51).

Landelijk gaat het erg slecht met de Grutto, al geldt dat in mindere mate voor natuurgebieden. In vergelijking met 2005 was er een lichte achteruitgang (125→113). De aantallen bij de gebieden in de Grevelingen vertoonden de volgende ontwikkeling: Hompelvoet (33→35), Markenje (22→11), Slikken van Flakkee-Zuid (68→61). Nieuw waren de 2 paar Grutto's op de Veermansplaat en Dwars in de Weg ging van 2 naar 4. Markenje had in 2005 een eenmalig hoog aantal Grutto's. Voor de Grutto is de gelijktijdige aanwezigheid van hoger en lager gras van belang. Aanwezigheid van grote meeuwen (Veermansplaat, Dwars in de Weg) is ongunstig, zeker in combinatie met verstoring door rondlopende recreanten.

De Tureluur vertoonde nogal een wisselend beeld, in totaliteit ging de soort er wat op vooruit. Een afname werd vastgesteld op de Hompelvoet (40→29), Markenje (22→14), Halsgors (14→4) en toename bij Veermansplaat (0→8) en Slikken-Zuid (75→102).

De Veldleeuwerik liet ten opzichte van 2005 een toename zien van ruim 20% (224→272). Deze vond plaats op Veermansplaat (37→44), Hompelvoet (53→72) en Slikken-Zuid (91→111). Ook elders was er enige toename zoals op de Stampersplaat en Dwars in de Weg, alleen op de Slikken van Bommenede werd een achteruitgang vastgesteld (12→6).

De Graspieper vertoonde een zelfde ontwikkeling (171→242). Hier werden meer Graspiepers geteld op de Veermansplaat (19→33), Stampersplaat (7→13) en vooral op de Slikken-Zuid

(20→69), waarbij het grote aantal tellers ook wel wat extra paren opgeleverd zal hebben. Het wat intensievere maai-beheer van de laatste jaren lijkt succesvol voor weidevogels, met name op de Veermansplaat en de Slikken van Flakkee-Zuid. Op Dwars in de Weg profiteren de weidevogels hier minder van, door de aanwezigheid van uitgebreide vestigingen van Zilvermeeuw/Kleine Mantelmeeuw.

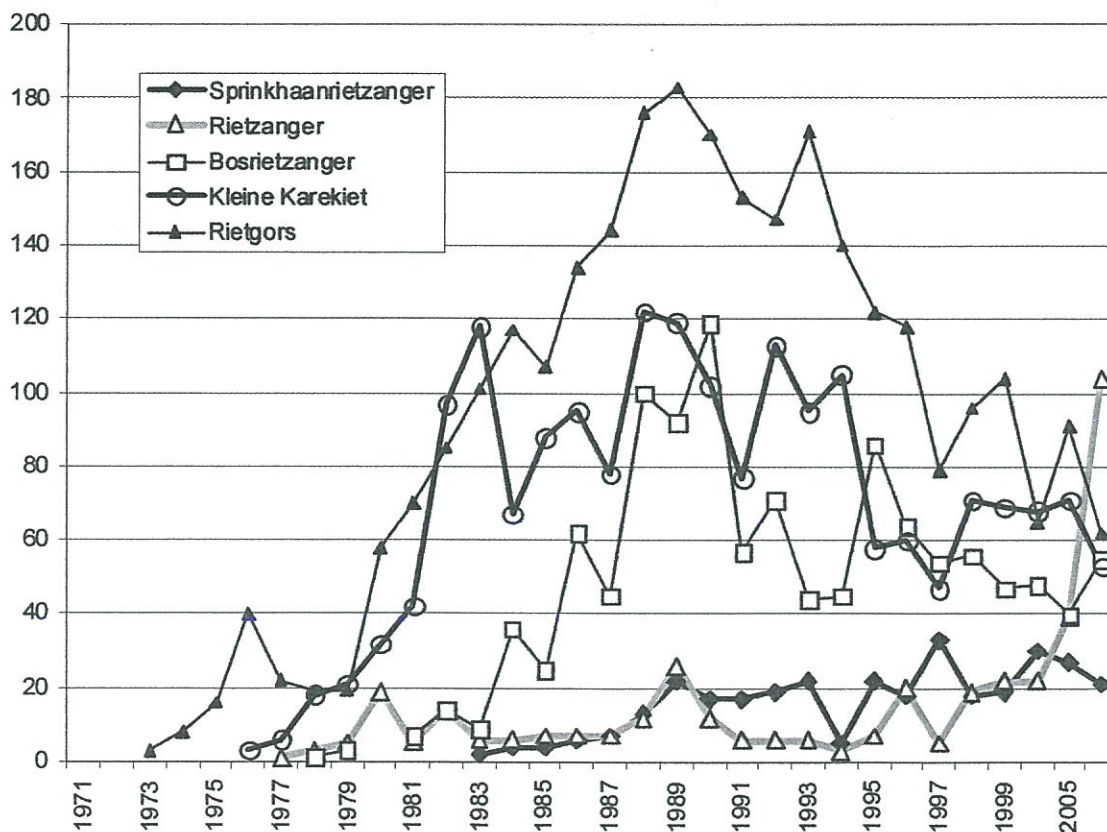
Riet-, ruigte- en moerasvogels

De laatste jaren gaat het duidelijk beter met de Rietzanger (39→104). Dit zal vooral met factoren buiten het gebied te maken hebben en slechts in beperkte mate met een toename van geschikt biotoop in de Grevelingen. Zo is op de Slikken-Noord in de oeverzone wat meer riet gekomen. Mogelijk was in 2008 de langdurige oostenwind in de eerste decade van mei van invloed, waardoor de voorjaarstrek meer gestuwd langs de kust plaatsvond (het 'Breskenseffect'), waardoor ook vogels blijven hangen op plaatsen waar ze zich anders niet gevestigd hadden. Een dergelijk effect is ondermeer bekend van de Kwartelkoning.

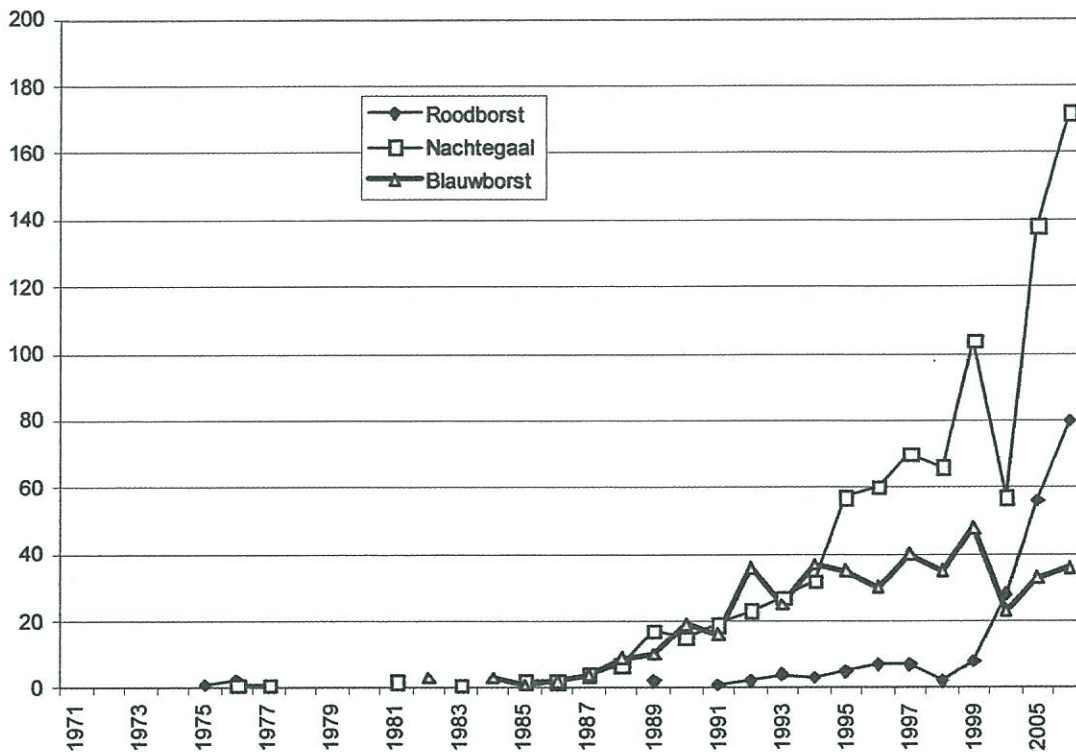
Dankzij zachte winters gaat het de Cetti'szanger voor de wind. Vorig jaar werd al eens een voorzichtig rekensommetje gemaakt omtrent het aantal broedparen in de Grevelingen en dat bleek aardig uit te komen. Met 24 broedparen vormt de Grevelingen een stevig bolwerk dat aansluit bij het voorkomen van de soort in de omgeving van Scheelhoek/Kwaden Hoek op Goeree. Het zwaartepunt ligt op de Slikken van Flakkee (12) en de Veermansplaat (8), verder Hompelvoet (3) en de Kil (1). De soort verdween als broedvogel van de Kabellaarsbank en bij de Plasjes op de Punt. Het is de vraag wat er in 2009 na een duidelijk koudere winter, nog van de Cetti'szanger in Nederland over zal zijn. In het verleden bleek dit vogeltje erg gevoelig voor strenge vorst.

De Bosrietzanger vertoonde een duidelijk herstel (Breskens?). De Rietgors daarentegen zet de dalende lijn voort. Dit houdt vrijwel zeker verband met de verdere afname van vochtige ruigtes met lage struiken. Meer gesloten en hoger struweel is voor deze soort niet aantrekkelijk, waardoor de Rietgors een goede indicator is voor de successie van het jonge struweelstadium. De Kleine Karekiet is kennelijk niet gevoelig voor oostenwind en had duidelijk een minder goed jaar. De afname van de Sprinkhaanzanger (27→21) heeft te maken met het verminderd areaal aan laag moerasstruweel door toenemende hoogte en een meer gesloten karakter daarvan, terwijl het areaal ook door begrazing is afgenomen (Slikken-Midden, Slikken van Bommenede).

Dat de Fazant die ook een voorkeur heeft voor vochtige ruigte, enige achteruitgang vertoonde (58→50) is met al die Havikken niet verwonderlijk.

Figuur 11. Aantalsontwikkeling van riet- en ruigtevogels in de Grevelingen sinds de afsluiting

Figuur 12. Aantalsontwikkeling van Nachtegaal, Blauwborst en Roodborst in de Grevelingen sinds de afsluiting

Blauwborst, Nachtegaal, Roodborst, Roodborsttapuit

Duidelijk is dat de Blauwborst wat minder voorkomt dan tien jaar geleden. Daarnaast wil het met de zangactiviteit niet altijd zo vlotten. Op veel plaatsen wordt slechts kort gezongen en de kans dat er tijdens die enkele inventarisatiedagen niets te horen is, is dan ook groot. Ten opzichte van 2005 werd een kleine toename vastgesteld (33→36), evenals in 2005 zijn de verschillen per gebied echter aanzienlijk. Daalde in 2005 het aantal territoria op de Slikken van Flakkee-Noord van 20 naar 4, in 2008 werden er daar zelfs 23 vastgesteld. Daarentegen was er een afname op de Veermansplaat (10→4), Hompelvoet (4→2), zuidzijde de Kil (4→1) en Slikken van Bommenede (4→0).

Met de Nachtegaal lijkt het erg goed te gaan in de Grevelingen (138→172), elders in Nederland is dat minder het geval (met name in Oost-Nederland). Nu kan dat aantal wel wat geflatteerd zijn omdat de zang tijdens stil weer zeer ver te horen is waardoor dezelfde vogel soms door verschillende tellers genoteerd wordt. Maar dat de trend positief is, blijkt ook uit de BMP-resultaten. Goede gebieden voor Nachtegalen zijn Veermansplaat (26→21), Stampersplaat (9→13), Hompelvoet (25→28), Kabellaarsbank (14→12), de Punt (24→27) en Slikken van Flakkee-Midden+ Noord (36→67).

De Roodborst is soms een onregelmatige zanger, vooral in gebieden met lage dichtheden. Uit het territoriaverloop (Fig. 12) blijkt dat er sinds 1999 een snelle toename plaatsvindt. Dit heeft met de ontwikkeling van struweel naar bos te maken waarvoor het aantalsverloop van de Roodborst een goede graadmeter is, evenals het Zwartkopje, Tjiftjaf en Koolmees.

Hoewel ook met rode borst, deed de Roodborsttapuit het minder goed (9→8) dan z'n voorganger. Het voorkomen van deze soort bleef beperkt tot struweelranden op de Slikken van Flakkee, terwijl er drie jaar geleden ook 2 territoria op de Veermansplaat waren vastgesteld.

Struweel- en bosvogels

Het type struweel en jong bos van de Grevelingen sluit over het algemeen aan bij de duinen door een hoog gehalte aan Duindoorn. Geleidelijk verouderen de duindoorns en nemen wilgen, berken en bramen een belangrijkere positie in.

Zoals hiervoor al bleek, gaat het veel struweel- en jong bossoorten in de Grevelingen voor de wind. Zo namen Heggenmus (257→357), Spotvogel (38→57), Tuinfluiter (170→268), Zwartkop (240→306) en Tjiftjaf (170→273) heel sterk toe. De Fitis, waarvan werd aangenomen dat die z'n top wel bereikt had, steeg nog verder (806→842).

Daarentegen nam de Merel, die beslist nog niet over zijn hoogtepunt is, wat af (283→266). Al moeten we daarbij bedenken dat de inventarisaties niet op zo'n gunstig tijdstip plaatsvinden (te laat in de ochtend), maar ook in de BMP-plots scoorde de Merel in 2008 minder goed. Hoeven we ons om de Merel geen zorgen te maken, voor wat betreft Grasmus (389→348), Braamsluiper (98→78) en Kneu (100→89) is de geconstateerde achteruitgang wellicht structureler van aard. Deze vogels zijn karakteristiek voor lager en half open struweel en dat is steeds minder aanwezig. Op veel plaatsen biedt alleen de struweelrand nog het vereiste biotoop. Een soort als de Goudvink (13→30) die we moeten zoeken in gevarieerd hoger struweel liefst met een paar wilgen in de buurt, doet het dan ook goed. De afname van de Houtduif in de periode 2002-2008 (156→114→103) is het gevolg van toegenomen predatie door Havik. Van de leukere bossoorten was de Wielewaal weer eens wat beter vertegenwoordigd (2→6). Ook de Zomertortel nam wat toe (20→27). In de BMP-plots waren de twee tussenliggende jaren (2006+2007) overigens een stuk beter voor deze soort die flinke schommelingen vertoont. De boombewoners die het van dikke stammen en holtes moeten hebben als spechten en mezen lieten eveneens vooruitgang zien: Grote Bonte Specht (3→7), Koolmees (48→61). Opvallend genoeg bleef de Pimpelmees precies gelijk.

Kraaiachtigen

Ekster en Zwarte Kraai namen verder af (Fig. 13). Het is niet aannemelijk dat ze volledig als broedvogel verdwijnen, maar op veel plaatsen zie je er geen enkele en dat was tien jaar geleden toch wel anders! Nu denk je regelmatig "ben ik ze soms vergeten te noteren?", wanneer ze weer eens op een inventarisatielijstje ontbreken. Hier ligt een duidelijke relatie met de aanwezigheid van Havik, waartegen kraaiachtigen het onderspit moeten delven. Aangezien deze vogels snel genoeg in de gaten hebben dat de omgeving niet veilig voor hen is, mijden ze de gebieden waar de Havik zijn domein heeft en dat is tegenwoordig bijna heel de Grevelingen. De Ekster is duidelijk gevoeliger voor de Havik dan de Zwarte Kraai, want in het verleden kwamen er ruim tweemaal zoveel Eksters als Zwarte Kraaien in de Grevelingen voor, terwijl nu het omgekeerde het geval is. Overigens gingen de aantallen Zwarte Kraai al richting Ekster doordat de landschappelijke ontwikkeling naar meer gesloten bos beter bij diens biotoopeisen past dan van de Ekster. Ook de Gaai (16→13) ontkomt niet aan het pas-op-voor-de-havik-fenomeen. Niettemin is deze bosvogel van nature wat meer ingesteld op de aanwezigheid van roofvogels als Havik door zich zo min mogelijk buiten de beschutting van dicht struweel te wagen. Door de ontwikkeling van struweel naar bos zal de Gaai in de toekomst weer toenemen.

Dankwoord

Deze rapportage zou niet gemaakt kunnen worden zonder al dat inventarisatiewerk wat er aan vooraf ging. Een woord van dank voor de inzet van de tellers, met name de vrijwilligers, is dan ook zeker op zijn plaats.

René van Loo en William van der Hulle leverden aanvullende gegevens met betrekking tot broedgevallen van roofvogels.

Met Rob Strucker (DeltaProjectManagement) vond afstemming plaats over de aantallen kustbroedvogels zoals die door voor het monitoringprogramma van de Waterdienst van Rijkswaterstaat gebruikt worden en de aantallen zoals die voor Staatsbosbeheer in deze rapportage worden vastgelegd.

Pim Wolf gaf toestemming voor het gebruik van zijn foto's, waarbij een beeld soms meer zegt dan duizend woorden. Excuses wanneer in uw exemplaar van deze rapportage de foto's minder goed zijn afgedrukt door een slecht werkende printer.

Geraadpleegde lectuur

Castelijns, Henk 2008. Jaarverslag Roofvogelwerkgroep Zeeland 2007. Publicatie op internetsite.

Dijk A.J. van, Boele A., Hustings F., Koffijberg K. & Plate C.L. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006.

SOVON-monitoringsrapport 2008/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

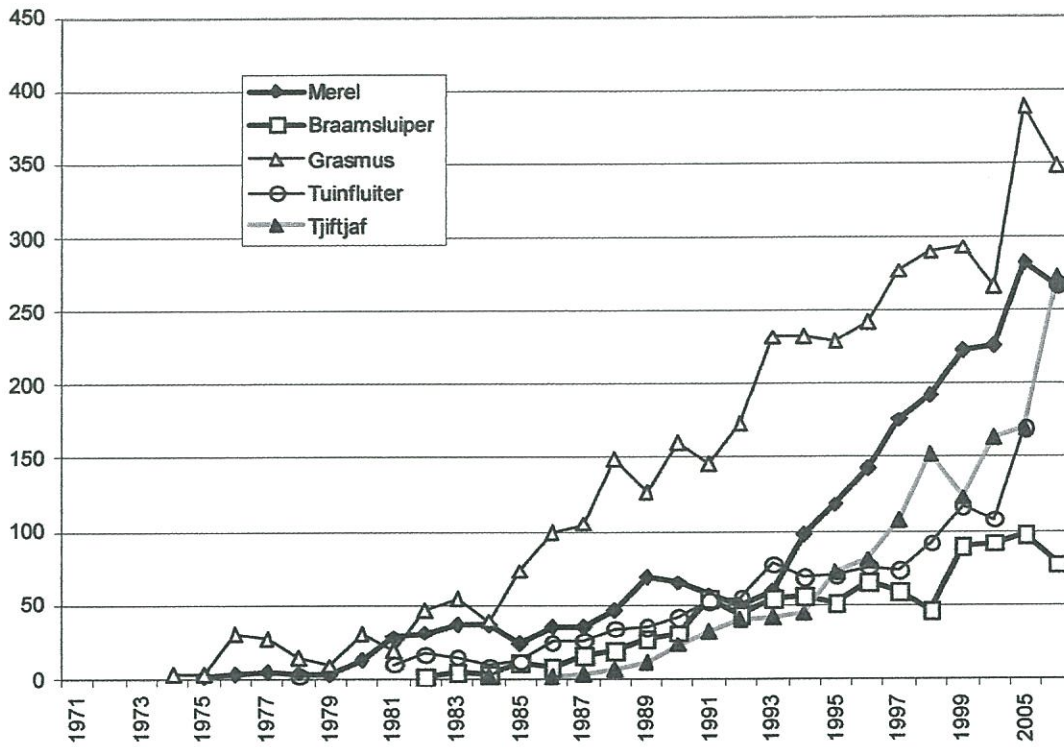
Hoekstein M. 2008. Broedvogels van de Slikken van Bommenede in 2008. Inventarisatierapport Het Zeeuws Alternatief, Goes.

Jeugd H.P. van der, Voslamber B, van Turnhout C., Sierdsema, H., Feige, N., Nienhuis, J. & Koffijberg, K. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? Sovon-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

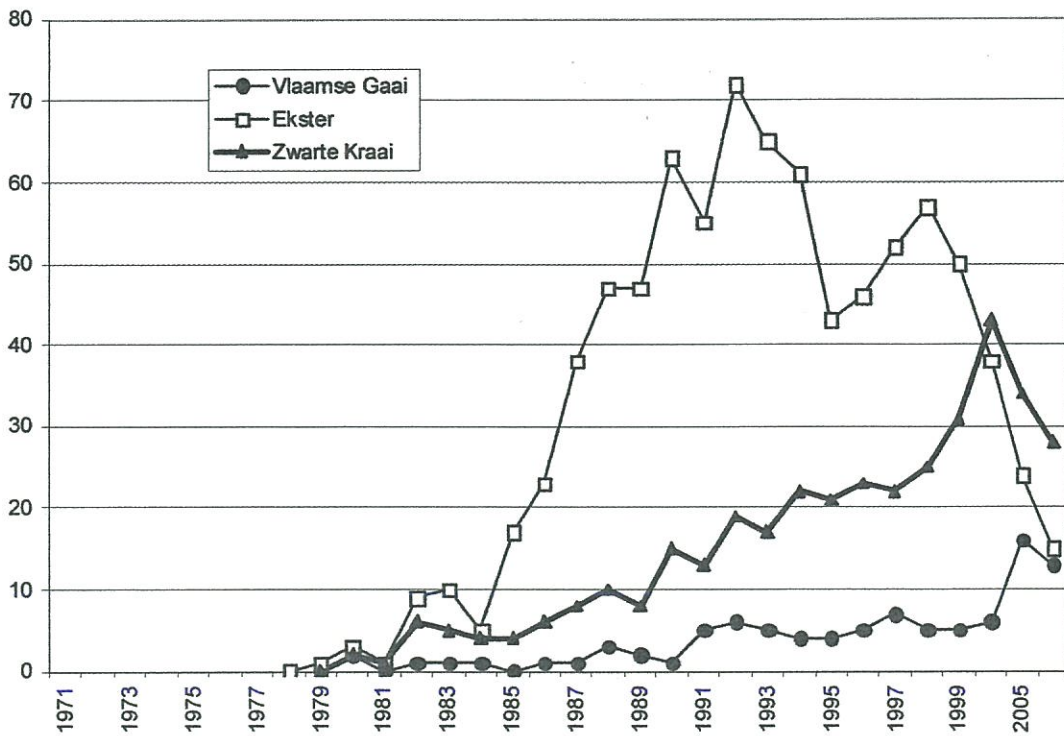
Kraker, Kees de, 2005. Broedvogels Grevelingen – 2005. Staatsbosbeheer / Ecologisch advies bureau Sandvicensis. Burgh-Haamstede.

Kraker, Kees de, 2007. Broedvogels Grevelingen – 2007. Staatsbosbeheer / Ecologisch advies bureau Sandvicensis. Burgh-Haamstede.

Strucker R.C.W, Hoekstein M.S.J., Wolf P.A. 2008. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 2007. Rapport RWS Waterdienst 2008.032, Lelystad.

Figuur 13. Aantalsontwikkeling van enkele zangvogels in de Grevelingen sinds de afsluiting

Figuur 14. Aantalsontwikkeling van kraaiachtigen in de Grevelingen sinds de afsluiting.

Tabel 22. Overzicht totaal aantal broedparen Grevelingen sinds de afsluiting in 1971. Periode 1971-1987

Soort / Jaar	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
1. Dodaars																	
2. Fuut																	
3. Aalscholver																	
4. Blauwe Reiger																	
5. Knobbelzwaan						1	3	10	12	9	12	8	18	22	28	23	12
6. Grauwe Gans																	
7. Soepgans																	
8. Canadese Gans																	
9. Brandgans																	
10. Nijlgans																	
11. Bergeend			1	15	12	136	67	89	68	49	50	73	117	95	124	146	94
12. Smient													1		1	0-2	1
13. Krakeend								1	3	1	4	1	6	5	9	5	7
14. Wintertaling (K)							0-1	1	1-2	2	2-4	6	9	7	12	2-3	4
15. Wilde Eend	+	+	70	85	61	290	199	169	221	262	171	270	459	351	291	394	319
16. Pijlstaart							1		1		2		2		0-1		
17. Zomertaling (B)																1	1
18. Slobeend (K)	+	+	5	2	6	4	8	16	15	42	31	38	82	48	76	65	64
19. Tafeleend									2								
20. Kuifeend								3	5	3	12	12	38	27	37	64	42
21. Midd. Zaagbek (G)							2	1	0-1	1	1		3	2	1	5-6	5
22. Bruine Kiekendief					2	2		2	1	2	2	2	4	4	3	6	5-6
23. Bl. Kiekendief (G)																	
24. Havik																	
25. Sperwer																	
26. Buizerd																	
27. Torenvalk			1		2	4	7	8	4	4	6	4	2	3	2	4	2
28. Boomvalk (K)																	
29. Patrijs (K)		+	4	1	1	12	16	17	12	14	6	+	+	+	+	+	5
30. Kwartel											1					1	
31. Fazant		+	5	5	11	29	14	9	34	30	27	+	+	+	+	+	+
32. Waterral																2	
33. Waterhoen			4	5	8	4	7	5	7	2	6	4	5	4	5	4	3
34. Meerkoet				1	1	1	4	16	4	4	5	11	47	43	46	38	30
35. Scholekster	2	50	124	244	225	284	301	301	317	422	580	728	715	567	749	690	773
36. Kluut	+	82	186	274	311	369	335	309	329	410	376	420	486	451	372	417	357
37. Steltkluut (K)																	
38. Kleine Plevier		1					1	2	1	2	1	2	1	1		1	3
39. Bontbekplevier (K)		26	86	145	216	137	89	93	108	151	95	90	97	117	91	67	62
40. Strandplevier (B)	2	131	345	376	412	338	232	236	246	288	158	188	204	177	170	130	121
41. Kievit	+	14	66	132	173	276	382	336	454	647	573	768	1122	944	886	977	919
42. Goudplevier								0-1									
43. Bonte Str. loper (V)																1	1
44. Kemphaan (EB)									3	3	4	6	10	8	10	5	14
45. Watersnip (B)																1	
46. Grutto (G)			4	7	3	9	32	22	48	46	52	92	95	56	117	97	164
47. Tureluur (G)	+	91	97	107	135	149	119	160	283	181	219	399	392	308	397	357	258
48. Kokmeeuw	250	640	1137	2948	3477	4844	5419	6127	6194	6237	7330	8108	8131	7633	7686	7555	7668
49. Zwartkopmeeuw												1			1	1	1
50. Stormmeeuw			2	4	4	5	17	12	10	18	22	27	47	46	55	97	80
51. Kl. Mantelmeeuw											1	3	13	11	23	42	59
52. Zilvermeeuw			1	4	3	7	18	54	74	160	240	429	890	839	1158	1270	1134
53. Gr. Mantelm. (G)																	
54. Grote Stern (K)	415	1500	2100	2350	2100	2100	1200	2150	2700	3400	3921	4101	4100	3503	4000	4700	3900
55. Visdief (G)	65	79	132	153	132	209	167	310	615	815	969	1055	638	354	267	316	276
56. Noordse Stern	1	4	2	3	3	3	2	1	4	3	5	5	4	5	31	19	14
57. Dwergstern (K)	?	9	18	38	67	81	88	141	144	147	146	44	39	24	33	28	12
58. Holenduif							1	2	5	15	7	11	16	21	20	17	19
59. Houtduif						1	4	6	8	4	12	32	56	32	52	69	85
60. Zomertortel (K)							2	1				5	7	4	7	5	5
61. Koekoek (K)		2	2	2	6	5	4	4	15	18	19	41	43	32	35	43	35
62. Ransuil (K)															1	1	
63. Velduil (EB)		4	2	2		3	2	3	1	2	1	4	3	3	2	1-2	
64. Groene Specht																	
65. Gr. Bonte Specht																	

Soort / Jaar	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1884	1985	1986	1987
66. Veldleeuwerik (G)	+	+	321	671	688	1485	955	987	1028	1231	+	+	+	+	+	+	+
67. Oeverzwaluw								2								5	
68. Boerenzwaluw					1	1		1	2	7	4	3	4	2	1	2	3
69. Boompieper					1				0-1				1				1
70. Graspieper (G)	+	+	111	305	453	464	363	333	445	639	+	+	+	+	+	+	+
71. Gele Kwikstaart(G)	+	36	27	15	15	14	32	15	12	11	8	13	15	11	3	6	6-7
72. Witte Kwikstaart		11	7	7	8	4	6	8	4	5	3	4	6	5	11	10	5
73. Winterkoning					3					1	11	14	37	61	1	10	20
74. Heggenmus					1			3	4	7	16	30	22	18	15	38	37
75. Roodborst					1	2											
76. Nachtegaal (K)						1	1				2		1		2	2	4
77. Blauwborst												3		3	1	2	4
78. Gekr. Roodstaart																	
79. Zwarte Roodstaart																	
80. Paapje (B)																1	
81. Roodborsttapuit																	
82. Tapuit (B)				7	16	23	8	9	2	5	14	8	6	10	4	3	5
83. Merel					2	3	5	4	3	13	28	31	37	36	24	35	35
84. Zanglijster							1	2	1	1	3	11	13	3	4	6	6
85. Grote Lijster																	
86. Sprinkhaanzanger													2	4	4	6	7
87. Cettiszanger																	
88. Snor (K)													1				
89. Rietzanger							1	3	5	19	5	14	6	6	7	7	7
90. Bosrietzanger								1	3		7	14	9	36	25	62	45
91. Kleine Karekiet						3	6	18	21	32	42	97	118	67	88	95	78
92. Spotvogel (G)								3	2	5	20	23	20	8	14	18	16
93. Braamsluiper												1	5	3	11	8	16
94. Grasmus			3	3	30	27	14	9	30	19	47	54	39	73	100	105	
95. Tuinfluiter							2			10	17	15	9	12	25	26	
96. Zwartkop							1	1	1	2	2	3	2	5	7	4	
97. Tjiftjaf													1		2	3	
98. Fitis				1	4	16	21	56	77	125	203	210	167	211	313	304	
99. Goudhaantje																	
100. Gr.Vl.vanger (G)																	
101. Buidelmees																	
102. Staartmees																	
103. Pimpelmees													1	1			
104. Koolmees									1			1	1				
105. Boomkruiper																	
106. Wielewaal (K)												2		2		2	2
107. Vlaamse Gaai										2		1	1	1		1	1
108. Ekster									1	3	1	9	10	5	17	23	38
109. Zwarte Kraai										2	1	6	5	4	4	6	8
110. Spreeuw																	
111. Ringmus (G)			2	4	4	7	4	13		6	4	+	+	+	+	4	1
112. Vink					1										1		
113. Groenling				15	6	7	7	6	3	2		1	1			1	1
114. Putter					2			1		1						0-1	
115. Kneu (K)			3	42	62	72	96	88	103	122	112	181	181	191	217	241	197
116. Goudvink																	
117. Rietgors			3	8	16	40	22	19	19	58	70	85	101	117	107	134	144

Tabel 23. Overzicht totaal aantal broedparen Grevelingen sinds de afsluiting in 1971, periode 1988 - 2008.

Soort / Jaar	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2002	2005	2008	Soort / Jaar
1. Dodaars		1	1	1	1	2	3	4	3	2	2	3	5	4	7	Dodaars
2. Fuut								1		1	1	2	2	1	1	Fuut
3. Aalscholver															1	Aalscholver
4. Blauwe Reiger													2	4	6	Blauwe Reiger
5. Knobbelzwaan	15	16	12	10	11	7	13	8	7	8	7	2	10	9	7	Knobbelzwaan
6. Grauwe Gans	1					1	2	5	3	6	10	16	112	215	309	Grauwe Gans
7. Soepgans									1				5	3	1	Soepgans
8. Canadese Gans													1	1		Canadese Gans
9. Brandgans															9	Brandgans
10. Nijlgans						4	8	12	12	20	36	45	74	93	52	Nijlgans
11. Bergeend	105	124	91	87	113	116	102	78	85	86	62	74	57	87	114	Bergeend
12. Smient	0-1	1		0-1												Smient
13. Krakeend	7	10	7	7	8	9	9	8	10	10	11	22	17	25	16	Krakeend
14. Wintertaling (K)	4	3	3	2	2	2	1	1	1	3	1	2	1	1		Wintertaling
15. Wilde Eend	315	383	328	261	319	340	361	174	207	209	200	246	166	212	194	Wilde Eend
16. Pijlstaart																Pijlstaart
17. Zomertaling (B)						3										Zomertaling
18. Slobeend (K)	80	104	46	31	41	48	51	17	14	29	30	41	12	39	12	Slobeend
19. Tafeleend									2			1	1	1	1	Tafeleend
20. Kuifeend	57	63	54	55	36	40	46	28	31	19	19	34	41	37	32	Kuifeend
21. Midd. Zaagbek (G)	5-6	5	7	4	17	6	21	20	17	21	20	17	10	18	33	Midd. Zaagbek
22. Bruine Kiekendief	7	10	8	10	11	12	11	13	17	14	12	16	17	15	14	Br. Kiekendief
23. Bl. Kiekendief (G)												1				Bl. Kiekendief
24. Havik													1	3-4	8-9	Havik
25. Sperwer												1	3	4	4	Sperwer
26. Buizerd								1				1	4	5	7	Buizerd
27. Torenvalk	1-2	4	2	2	6	2	3	2-3	10	7	3	1		1		Torenvalk
28. Boomvalk (K)											1				(2)	Boomvalk
29. Patrijs (K)	5	5	3	1-2	2			2	2				1			Patrijs
30. Kwartel																Kwartel
31. Fazant	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	36	58	50	Fazant
32. Waterral		1							1					3	3	Waterral
33. Waterhoen	4	5	1	2	2	2	1				1	4	2	12	8	Waterhoen
34. Meerkoet	41	53	52	33	28	59	74	31	20	21	20	42	35	44	30	Meerkoet
35. Scholekster	724	681	689	738	715	696	563	469	550	535	440	483	358	401	312	Scholekster
36. Kluut	590	521	334	299	354	430	312	249	217	217	271	242	291	254	337	Kluut
37. Steltkluut (K)																Steltkluut
38. Kleine Plevier	9	2	1	3	3	1		1	1	2	2	2		3	3	Kleine Plevier
39. Bontbekplevier (K)	57	45	42	25	36	33	25	21	14	19	24	18	15	27	31	Bontbekplevier
40. Strandplevier (B)	131	77	78	105	91	72	51	52	62	66	62	61	64	81	53	Strandplevier
41. Kievit	892	748	666	551	623	669	527	547	478	528	451	545	406	509	545	Kievit
42. Goudplevier																Goudplevier
43. Bonte Str.loper (V)	0-1	1-2	1	0-1												Bonte Str.loper
44. Kemphaan (EB)	13	5	4	4	2-3											Kemphaan
45. Watersnip (B)	1		1										1			Watersnip
46. Grutto (G)	156	142	129	93	107	126	112	84	92	108	82	102	59	125	113	Grutto
47. Tureluur (G)	327	267	207	213	295	240	172	182	184	205	221	182	144	201	214	Tureluur
48. Kokmeeuw	8214	7813	7256	4676	3625	3507	3488	3167	2763	3313	3655	2645	419	106	497	Kokmeeuw
49. Zwartkopmeeuw	1	1	1	2	1	4	3	1	1	2	3	1			5	Zwartkopmeeuw
50. Stormmeeuw	95	81	109	86	95	84	136	130	183	306	312	206	261	280	302	Stormmeeuw
51. Kl. Mantelmeeuw	50	28	25	26	15	6	11	9	37	63	262	461	371	538	789	Kl. Mantelmeeuw
52. Zilvermeeuw	1207	1043	907	932	1038	647	1135	1180	1048	2083	1179	1143	1261	2496	2363	Zilvermeeuw
53. Gr. Mantelm. (G)												1	3	4	9	Gr. Mantelmeeuw
54. Grote Stern (K)	3650	2600	2250	1850	1575	1900	1950	1850	1800	2975	1750	4102	1600			Grote Stern
55. Visdief (G)	294	311	333	295	359	341	301	344	319	384	453	600	264	405	814	Visdief
56. Noordse Stern	12	10	15	22	10	8	24	8	5	5	16	29	15	22	45	Noordse Stern
57. Dwergstern (K)	14	17	15	9	8	5	17	23	6	2	15	16	34	84	205	Dwergstern
58. Holenduif	19	24	20	15	11	8	3	11	12	9	9	5	7	8	6	Holenduif
59. Houtduif	97	130	142	179	183	156	157	120	149	161	148	165	156	114	103	Houtduif
60. Zomertortel (K)	8	13	15	17	17	18	11	14	35	39	34	49	20	20	27	Zomertortel
61. Koekoek (K)	33	39	39	40	38	38	37	41	31	43	35	41	37	37	34	Koekoek
62. Ransuil (K)	2	2	1	2	1	1		1	1	1	1	1	4	4		Ransuil
63. Velduil (EB)		1				1										Velduil
64. Groene Specht															1	Groene Specht
65. Gr. Bonte Specht												3	3	3	7	Gr. B. Specht

Soort / Jaar	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2002	2005	2008	Soort / Jaar
66. Veldleeuwerik (G)	+	+	613	+	+	+	+	+	+	307	158	156	170	224	272	Veldleeuwerik
67. Oeverzwaluw	5	5	7	4					128	10	67	25	1	12	8	Oeverzwaluw
68. Boerenzwaluw (G)	1	2		5	5	4									2	Boerenzwaluw
69. Boompieper																Boompieper
70. Graspieper (G)	+	+	323	+	+	+	+	+	+	147	140	137	128	171	242	Graspieper
71. Gele Kwikstaart(G)	2	14	5	10	9	6	1	2	2		2			1	3	Gele Kwikstaart
72. Witte Kwikstaart	10	14	16	10	11	7	4	5	3	3	5	1		6	4	Witte Kwikstaart
73. Winterkoning	69	97	129	111	162	322	266	373	85	111	219	304	406	476	466	Winterkoning
74. Heggenmus	53	82	79	82	100	115	105	99	158	153	159	163	183	257	357	Heggenmus
75. Roodborst		2		1	2	4	3	5	7	7	2	8	28	56	80	Roodborst
76. Nachtegaal (K)	7	17	15	19	23	27	32	57	60	70	66	104	57	138	172	Nachtegaal
77. Blauwborst	9	10	19	16	36	25	37	35	30	40	35	48	23	33	36	Blauwborst
78. Gekr. Roodstaart									3							Gekr. Roodstaart
79. Zwarte Roodstaart					(1)											Zw. Roodstaart
80. Paapje (B)				1												Paapje
81. Roodborsttapuit	1		1	1		1	1	1	3	2	6	5	5	9	8	Roodborsttapuit
82. Tapuit (B)	4	13	9	8	8	1			1	1	2	1				Tapuit
83. Merel	47	69	65	57	50	60	98	118	143	176	193	223	226	283	266	Merel
84. Zanglijster	4	5	4	12	6	15	16	19	30	40	38	48	56	70	76	Zanglijster
85. Grote Lijster								1				1				Grote Lijster
86. Sprinkhaanzanger	13	22	17	17	19	22	5	22	18	33	18	19	30	27	21	Sprinkh.zanger
87. Cettiszanger														1	24	Cettiszanger
88. Snor (K)															1	Snor
89. Rietzanger	12	26	12	6	6	6	3	7	20	5	19	22	22	39	104	Rietzanger
90. Bosrietzanger	100	92	119	57	71	44	45	86	64	54	56	47	48	40	55	Bosrietzanger
91. Kleine Karekiet	122	119	102	77	113	95	105	58	60	47	71	69	68	71	53	Kleine Karekiet
92. Spotvogel (G)	17	29	18	34	35	24	16	33	37	36	25	26	30	38	57	Spotvogel
93. Braamsluiper	19	27	31	54	43	54	56	51	66	59	46	90	92	98	78	Braamsluiper
94. Grasmus	149	127	161	146	173	232	233	230	242	277	290	293	266	389	348	Grasmus
95. Tuinfluiter	34	35	42	53	55	78	69	70	76	74	92	117	108	170	268	Tuinfluiter
96. Zwartkop	14	14	14	11	20	15	22	31	47	86	90	120	124	240	306	Zwartkop
97. Tjiftjaf	6	11	23	32	40	42	44	72	81	107	153	123	164	170	273	Tjiftjaf
98. Fitis	439	482	539	520	517	556	534	443	481	565	457	526	567	806	842	Fitis
99. Goudhaantje			2													Goudhaantje
100. Gr.Vl.vanger (G)			1		1	1			1			1	1	1	1	Gr.Vlieg.vanger
101. Buidelmees													0-1			Buidelmees
102. Staartmees							1	1		2	3	7	7	27	27	Staatmees
103. Pimpelmees		1		1				2		1	2		6	28	28	Pimpelmees
104. Koolmees		4	4	5	7	8	5	12	13	13	13	17	20	48	61	Koolmees
105. Boomkruiper															1	Boomkruiper
106. Wielewaal (K)	4	4	7	5	6	5	5	8	5	8	6	5	2	2	6	Wielewaal
107. Vlaamse Gaai	3	2	1	5	6	5	4	4	5	7	5	5	6	16	13	Vlaamse Gaai
108. Ekster	47	47	63	55	72	65	61	43	46	52	57	50	38	24	15	Ekster
109. Zwarte Kraai	10	8	15	13	19	17	22	21	23	22	25	31	43	34	28	Zwarte Kraai
110. Spreeuw								2								Spreeuw
111. Ringmus (G)		2	0-1	3	4	2	1			1		1				Ringmus
112. Vink	1											1	4	6	9	Vink
113. Groenling					3			2					1	2	2	Groenling
114. Putter	1										1	1	1	2	6	Putter
115. Kneu (K)	173	191	176	230	183	206	140	119	147	160	114	127	56	100	89	Kneu
116. Goudvink												1	5	13	30	Goudvink
117. Rietgors	176	183	170	153	147	171	140	122	118	79	96	104	65	91	62	Rietgors

Rode Lijst (2004)

Sinds 1971 in de Grevelingen vastgesteld: 36 Rode Lijstsoorten, verdeeld over de volgende categorie:
 Verdwenen - 1, Ernstig Bedreigd - 2, Bedreigd - 5, Kwetsbaar - 16, Gevoelig - 12

In 2008 22 Rode Lijstsoorten, verdeeld over de volgende categorie:

Verdwenen - 0, Ernstig Bedreigd - 0, Bedreigd - 1 (Strandplevier), Kwetsbaar - 10, Gevoelig - 11

Grevelingen Integrale telling 2008		Slikken van Bommenede	Veermansplaat	Kleine Veer- mansplaat	Stampersplaat	Kleine Stam- persplaat	Dwars in de Weg	Schor Bommenede	Hompelvoet	Markenje	Kabellaars- bank	De Punt - plasjes	De Punt - bos	westzijde Slik de Ki	Slik de Ki	Sl. v. Flakkee- Noord (dijk)	Sl. v. Flakkee- Noord (pad)	Sl. v. Flakkee- Noord (slik)	Sl. v. Flakkee- Zanddepot	Sl. v. Flakkee- Zuid	Herkingen – Battenoord	Slik Dijkwater	Grev. dam	Totaal 2008	
46. Koekoek	1	5	1	2	1	3																		34	
47. Ransuil																									1
48. Groene Specht		1									1					1								7	
49. Grote Bonte Specht		43				72										2								272	
50. Veldleeuwerik	6						10									2								8	
51. Oeverzwaluw																								2	
52. Boerenzwaluw									2															2	
53. Graspleper	16	33	4	13		51										4								242	
54. Gele kwikstaart							8																	3	
55. Witte kwikstaart							1	1																4	
56. Winterkoning	11	63	4	16		90	4	7			27	22	18	24	12	38	56	30	33	1				466	
57. Hegeemus	12	31	4	16		102	2	3			19	10	24	19	9	23	19	34	24	1				357	
58. Roodborst		4		1		14					15	7	14	8	2	6	6	7	2					80	
59. Nachtegaal	1	21	1	13		28					12	8	12	7	2	24	20	9	14					172	
60. Blauwborst		4	1	3		2										6	5	12	2					36	
61. Roodborsttapuit																5								8	
62. Merel	15	31	5	12		98	1	6			8	9	8	6	3	22	23	5	10	1				266	
63. Zanglijster	5	4		3		28					4	3	4	3	1	7	8	2	4					76	
64. Sprinkhaanrietzanger	3	3		1		1									2	2	3	3	5					21	
65. Cettiszanger		8				3									1	3	3	3	3					24	
66. Rietzanger	8	2		3		7					1				9	13	15	24	26					104	
67. Bosrietzanger	9	2		3		7					2	4	3	8	4	15	3	4	4					55	
68. Kleine Karekiet	5	6	1	3		28					2	4	2	3	22			4	1					53	
69. Spotvogel	3	6	1	3		18					2	1	2	3	3	5	7	6	3					78	
70. Braamsluiper	4	16	1	9		59					2	1	2	18	10	61	24	26	21					348	
71. Grasmus	15	47	6	20		51					8		7	3	57	46	2	5	17					268	
72. Tuinfulier	11	36	3	27		73					17	4	7	8	37	46	2	2	12					306	
73. Zwartkop	8	46	1	18		51					10	12	15	3	45	36	7	7	22					273	
74. Tifflaf	9	36	3	19		90					19	22	16	24	105	107	70	87						842	
75. Fitis	40	139	17	73																				1	
76. Gr. Vliegenvanger																								1	
77. Koolmees		7		1		1					7	6	12	3	15	6								61	
78. Pimpelmees											4	4	6	2	8	3								28	
79. Staartmees	1	3		1							6	3	3	3	2	3								27	
80. Boornkruiper																								1	
81. Wielewaal		1				1					1		2											6	
82. Vlaamse Gaai	1	2		1		1					1	1	1		3									13	
83. Ekster	2	1		2		1					1	1			1	1								15	
84. Zwarte Kraai	2			3		3					1	1			3	3		2	3					28	
85. Vink											3	1	1		4									9	
86. Groenling																								2	
87. Putter																4								6	
88. Kneu	15	7		9		20					4	2	2	5	1	1		1						89	
89. Goudvink		1		2		13					2	3	3	1	1	4								30	
90. Rietgors	6	4	2	1		1					1	3	3	8	10	10	10	5	11					62	

Resultaten integrale broedvogeltellingen Grevelingen 2008

De integrale tellingen worden eens in de 3 jaar gehouden. Bij deze tellingen worden op de ene dag de eilanden: Veermansplaat, Stampersplaat en Dwars in de Weg geteld en de volgende dag de Slikken van Flakkee. De organisatie berust bij Staatsbosbeheer.

Gegevens tellingen

datum	gebied	weersomstandigheden (gegevens Hompelvoetarchief)	tellers	evt. bijzonderheden
15 april	Platen	Zonnig, minim. 3 °C, max. 10 °C; N 1 ->3	SA, NS, RvL WvdH, PD, AdJ, TdK, MH, CdK	
16 april	Slikken	Zonnig, minim. 2 °C, max. 11 °C; NO 2- 3	SA, PD, BG, MH, AdJ, BK, CdK, TdK, RvL	
14 mei	Platen	Wisselend bewolkt, minim. 12 °C, max. 19 °C; NO 4	PD, MH, WvdH, BK, CdK, TdK, RvL, NS	
15 mei	Slikken	bewolkt, minim. 13 °C, max. 20 °C; N 2	PD, BG, MH, WvdH, CdK, TdK, RvL, WP	
11 juni	Platen	Eerst bewolkt later zon en meer wind minim. 12 °C, max. 16 °C; NW 2 -> 4	PD, BG, MH, WvdH, AdJ, CdK, TdK, NS, F.	
12 juni	Slikken	zwaar bewolkt, vrijwel voortdurend regen minim. 8 °C, max. 18 °C; ZW 4	JB, PD, BG, MH, WvdH, AdJ, BK, CdK, TdK, HN, WP,NS	

Aan de integrale tellingen is meegewerkt door de volgende personen

Staatsbosbeheer

André de Jonge AdJ
Bram Goudzwaard BG
William v/d Hulle WvdH
René van Loo RvL
Nellie Sinnige` NS
Sjaak Aben (stagiaire) SA
Henk Niessen (stage) HN
Frank . (blikverruiming) F .

Provincie Zeeland

John Beijersbergen JB

Vrijwilligers
Philipp Derks PD
Theo de Kuiper TdK
Bert Kleijn BK
Willem Post WP

Bureau Sandvicensis

Kees de Kraker CdK

Bureau Het Zeeuws Alternatief

Mark Hoekstein MH

Naast gezamenlijke tellingen wordt een aantal gebieden apart onderzocht:

- De Slikken van Bommenede zijn geïnventariseerd door Mark Hoekstein (BMP-plot)
- De Kabbelaarsbank, Kleine Kabbelaarsbank, De Punt, Slik de Kil, Herkingen-Battenoord en Slik Dijkwater zijn door René van Loo geteld. (deels als BMP-plot)
- De Hompelvoet, Markenje, Kleine Veermansplaat, Kleine Stampersplaat + oeververd. Stampersplaat en Schor Bommenede door Kees de Kraker
- Door het DPM zijn meeuwen geteld op de Veermansplaat en Dwars in de Weg (Sander Lilipaly en Rob Strucker), daarnaast is naar kustvogels gekeken en zijn kuikens geringd op de Slikken van Flakkee en Battenoord door René van Loo en Pim Wolf (DPM).

Bijzonderheden integrale telling

15/4

Dwars i/d Weg: Havik 1v vooraan in struweel

Veermansplaat: Brandgans o.a. groepje 6 ex.; Dwergflamingo 2 ex.

Slikken van Flakkee-Zuid: Slechtvalk (op paaltje voorbij Grote Kreek); Boomvalk 1 ex. (halverwege op schrikdraadraster)

14/5

Veermansplaat: Dwergflamingo 2 ex; Harlekijn 1 ex. (2 bloeiaren, met resp 13 en 8 bloemen, grootste met 8 zaaddozen); welke Vrouwenmantel??? Middelste Zaagbek: PD waargenomen paren + mannetjes, geen afleidingsgedrag; MH: waargenomen paren, waarvan 1 pr rondjes vliegend boven plaat

Kleine Veermansplaat (18/5): Casarca 1 ex., Reebok + geit, Bont zandoogje

Stampersplaat: groeiplaats Echte Koekoeksbloem (Wintergroenvlak nabij Moeraskartelblad)

Dwars i/d Weg: Poelsnip 1 ex.

Schor Bommenede: Argusvlinder 1-2 ex

15/5

11/6

zang matig

Gele maskerbloem – Veermansplaat, Havik met 3 jongen – Stampersplaat; Dwars i/d Weg: Lepelaar – 6ex.

12/6

Voortdurend regen, zang daardoor bij de meeste soorten veel minder dan gebruikelijk

Slikken van Flakkee-Noord op pad Bunzing met muis Slikken van Flakkee-

Slikken van Flakkee-Zuid (de vorige keren blijken René en Mark, al na de Grote Kreek te zijn gaan tellen en niet alleen de Kop. Het gedeelte tussen de kreek en de kop is zodoende dubbel geteld).

Boomvalk – 1 ex. halverwege op schrikdraadraster

23/6

Kleine Veerman – Middelste Zaagbek 1 v + 7 pulli, ca. 5 dg oud

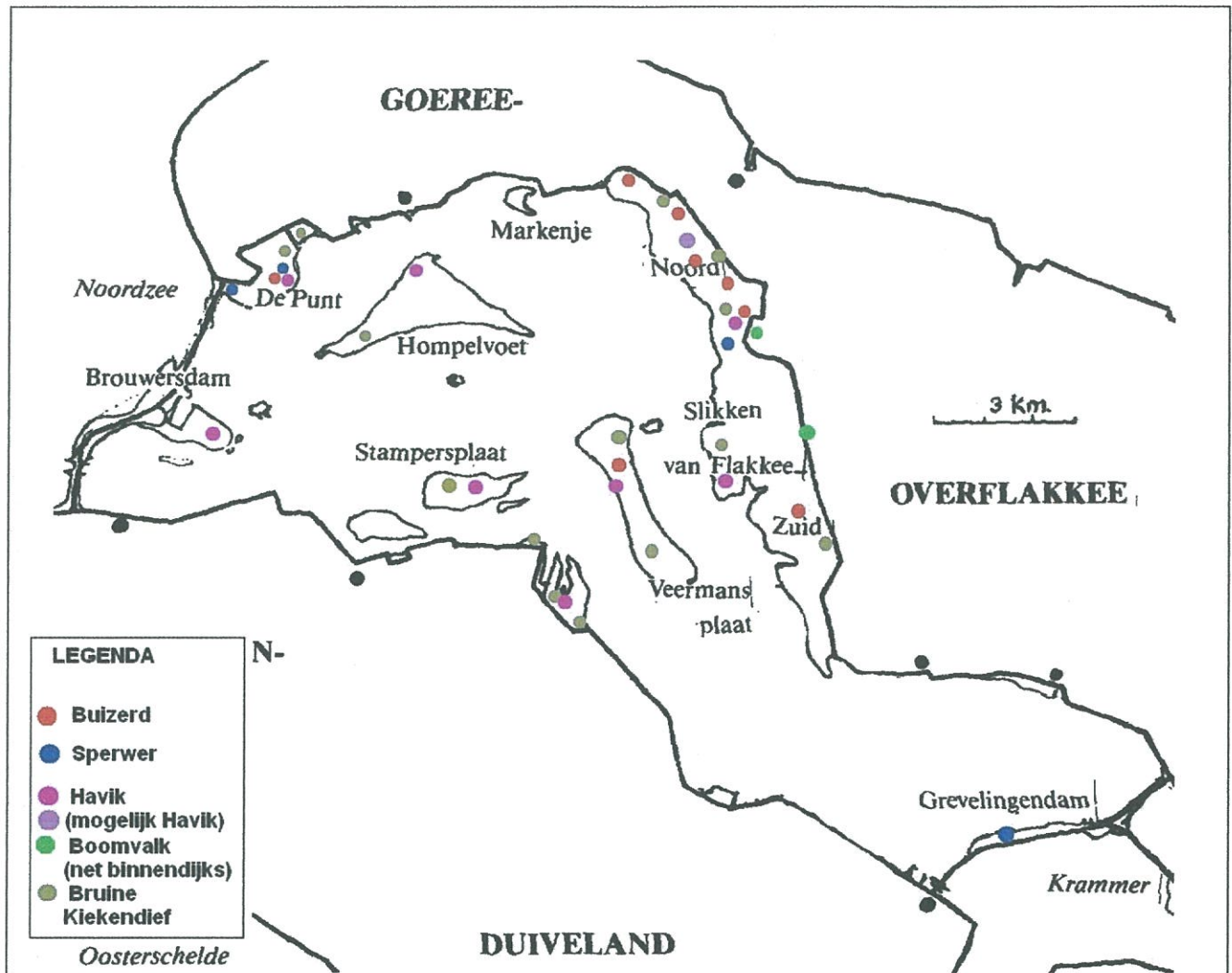
Bos de Punt + Zuidelijk Slik de Kil (René van Loo)

Bezoekdata: 26-03, 09-04, 07-05, 12-06

Slik Dijkwater (René van Loo)

Bezoekdata: 18-04, 06-05, 22-05, 12-06, 26-06, 04-07

Tijdens het bezoek van 06-05 was een paar Steltkluten bezig met nestbouw in de Klutenkolonie. Daar werden ze voortduren belaagd door de aanwezige Kluten en enkele dagen later hier niet meer aangetroffen!

Roofvogelkaart Grevelingen 2008

Jaarlijks worden de gegevens over broedgevallen of territoria van roofvogels in de Grevelingen aan Henk Castelijns, coördinator van de Roofvogelwerkgroep Zeeland, doorgegeven. Hoewel, zoals in 2008, slechts eenmaal in de drie jaar de hele Grevelingen geïnventariseerd wordt kan er dankzij de BMP-plots en de gezamenlijke kennis toch ieder jaar een min of meer betrouwbaar overzicht samengesteld worden. Min of meer, omdat nogal wat roofvogels zich buiten balts- en vestigingsperiode, zeer onopvallend gedragen.

Toelichting 2008

Bruine Kiekendief aantal territoria daalde van 17 naar 14, afname Slikken-Midden en Zuid
 Buizerd nam toe van 7 naar 8 territoria.

Sperwer van 8 naar 4, niet meer op de Kabbelaarsbank, 3 minder Slikken-Noord en - Midden
 Havik van 5 naar 8 (mogelijk 9) nu ook op Slikken van Bommeneede, Hompelvoet en Slikken-Zuid. De Havik uit het BMP-plot op Sl.v. Flakkee-Noord zat buiten het plot, René vermoed aangrenzend (maar misschien ook wel in het bos binnendijks?).

Twee paar Boomvalken nestelden vlak op de grens van het gebied in bomen langs de Grevelingendijk op Flakkee. Ze waren vaak jagend boven de Slikken waar te nemen. Ook zitten ze, zeker de juvenielen, nog al eens op het raster ganzewei/schorrand.

Slikken van Flakkee-Noord het beste gebied voor roofvogels: niet begraasd, veel muizen, ruigte, struweel en bos. Aan land grenzende gebieden zowiezo beter dan de eilanden. Door veel roofvogels wordt ook binnendijks gejaagd. Ze zitten vooral in de Grevelingen omdat daar geschikt broedbiotoop aanwezig is. In het polderland is hier en daar wel voedsel maar weinig veilige nestgelegenheid. De vogels van de Hompelvoet, Veermansplaat, Stampersplaat en Kabbelaarsbank steken dan ook regelmatig over naar Schouwen of Goeree-Overflakkee. Aanwezigheid van Havik gaat vaak ten koste van andere roofvogels door predatie en verdringing. Bruine Kiekendief en Sperwer zijn daarvoor het meest gevoelig. De Havik dringt Zeeland vanuit het noorden binnen. Behalve de uitbreiding in de Grevelingen, werd ook op Schouwen een verdere toename geconstateerd met